

O. C. Nielsen

—
Amalienborg

•
Brøddehytten

•
Slotskirken

09.46 Am 17 m

AMALIENBORG

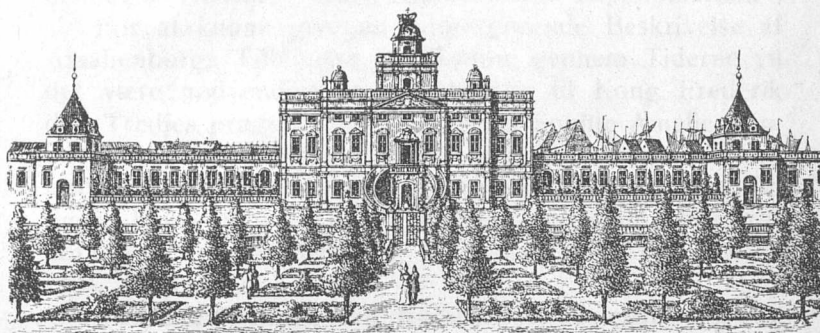
1. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

Sophie Amalienborg.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

AMALIENBORG

Nærværende Beskrivelse er udarbejdet efter indgaaende Granskning af de i Archiverne og Bibliothekerne foreliggende byhistoriske Værker, Bøger, Skrifter, Blade etc., og navnlig har jeg haft god Nytte af J. P. Traps „Kjøbenhavn“, Carl Bruuns og Dr. O. Nielsens „Kjøbenhavns Historie“ samt „Kjøbenhavns Diplomatarium“.

For at kunne give en fyldestgørende Beskrivelse af Amalienborgs Tilblivelse og Skæbne gennem Tiderne vil det være nødvendigt at søge tilbage til Kong Frederik den Tredjes pragtelskende Dronning, Sophie Amalie, som uden for Vester Port, omtrent paa den Grund, der nu indtages af Tivoli, havde sin egen Lysthavn, som tidligere havde tilhørt Gødert Braem, men som i 1650 var købt af Hannibal Sehested, der galant forærede den til Hds. Majestæt.

Ved Svenskekrigen og Kjøbenhavns Belejring 1658/60 var Haven imidlertid bleven i den Grad ødelagt, at der af Herligheden kun var tilbage nogle firkantede Fiskeparke, som i mange Aar blev henliggende i en meget for sømt Tilstand, idet der nemlig i Mellemtiden, uden for Øster Port paa Terrainet for Enden af Sortedamssoen, var bleven anlagt et kongeligt Fiskehus med tilhørende Fiskedamme, af hvilke Aggersborgsø var en sidste Levning.

Man kan let forklare sig, at Dronningen meget ønskede nu at have sin Lysthavn et sikrere Sted inden for Voldene, og som Erstatning for den tidligere, Dronningens

Enghave uden for Vester Port, besluttede Dronningen sig da til at indkøbe en Del af Haverne uden for den gamle Øster Port, det vil sige Grundene i St. Strandstræde og Bredgade (Norgesgade) og ud for Dronningens Tværgade; da Dronningen havde bragt sit Køb i lykkelig Orden, og de Vaaninger, der laa i Vejen for Anlægget, var bleven fjærnet, lod hun her, fra 1664, anlægge en Have paa Pladsen nærmest ved Sanct Annæ Plads.

For hurtigst at faa den sumpede Grund opfyldt og Terrainet reguleret, befalede Kongen den 3die Septb. 1664, at Urenligheden fra Gaderne skulde føres til Dronningens Have.

Kongens Befaling lyder saaledes:

„Præsident, borgemestere oc raad i Kiøbenhavn.

„F. 3. Wor gunst tilform. Woris etc. er, at j dennem, „som vreenligheden af gaderne her i staden vdfører, „tillholder at vdage vdi woris elschelige, kiere ge- „mahls dronningens haffue, huis de af gaderne vdfø- „rer, efftersom der j langsommelig tid ey nogit effter „forige ordre didført er. Etc.

„ Hafniæ 3 septembris 1664.

Dipl. 6/401.

Fugtigheden baade af Grunden selv og fra det til- løbende Vand blev optaget af en Grøft, der var gravet uden om Haven og bl. a. optog Vandet fra Rosenborg Have.

Den 18de Novb. 1664 blev det endvidere befalet, at den Gødning, der udførtes af Staden, skulde køres til Dronningens Have og den ny Vej imod Stranden.

Det kongelige Brev herom har følgende Ordlyd:

„Præsident, borgemestere oc raad i Kiøbenhavn.

„F. 3. Wor gunst tilform. Woris etc. er, at j dend „anordning giører, at huis møg, som her af staden „vdføres, worder forbj ført dronningens haufge oc „wed siderne hos dend nye giørde wey imod stran- „den henlagt. Etc.

„ Hafniæ 18 novembris 1664.

Dipl. 6/404.

Allerede i 1668 var fornævnte Grøft mellem Kongens og Dronningens Haver saa opfyldt med Snavs og Dynd, at en Oprensning var paatrængende nødvendig, hvorfor Kongen den 3die Novb. befalede Generalmajor Ruse strax at lade denne Grøft rensede ved Soldater.

Den kongelige Befalings Ordlyd er saaledes:

„General major Ruse.

„F. 3. Wor gunst tilforn. Woris etc. er, at du gjører dend anordning, at dend grøfft, som gaar imellem woris oc woris elschelige kiere gemahls dronningens hauffuer, straxen ved de soldater, som vnder dit regimente ere, bliffuer ryddelig oc reen giort, saa at vandet derved kænd haffue sit frj løb. Etc.

„ Hafniæ 3 novembris 1668.

Dipl. 6/483.

Samme Aar blev der foretaget en Del Arbejder paa Havens Udsmykning, hvorom Anders Mathisen Hjørring fortæller i sine Beretninger for 1668:

„Her blev i dette Aar anvendt stor Flid og megen Omkostning paa Bygning og Lustereværk baade i Kongens og Dronningens Have paa de herlige og anselige Pommeranshuse og paa de store Lysthuse, Rendebaner og hine mange Billeder af Sten og Træ og meget Gardinsværk, som blev sat for Kvartererne om Urterne og udi Gangene, saa og ved Siderne af Haven udi stor Mangfoldighed, som og kunstige Pyramider og Spidse og Siratsporte udi Haverne, item ny extraordinaire Vandspring og kostbare Vandkonst der sammesteds.“

Da Haven omsider var bleven færdig, i 1669, gjaldt det for Dronningen om at faa paaskyndet Opførelsen af et lille Slot, ogsaa benævnet det store Lysthus i Haven, og det fik efter hende Navnet

SOPHIE AMALIENBORG.

Det blev opført paa en af de Grunde, som Kongen havde bortskødet til Anlæg af det islandske Compagnis Reberbane, men som blev afkøbt Compagniet igen, og

Slottets Beliggenhed blev Nord for Haven mellem Fredericiagade og den nuværende Amalienborg Plads.

Arbejdet paa Slottet skred godt frem, og fra 6te Aug. 1670 er der Regning paa Smedearbejder:

„udi H. M. Dronningens den store Bygning i den „store Have,“

og ved den indre Havns Regulering havde man borttaget det smukke Bolværk af hugne Sten, som Christoffer Val-kendorf i sin Tid havde ladet opsætte paa begge Sider af Højbro, for at anvende Stenene til Sophie Amalienborg.

I extraordinaire Relationer af 1673 læses:

„Hendes kongelige Majestæt Sophie Amalie haver den „12te Marts i sin Residens, som er nylig bygt i Haven, „ladet en Kirke indvie, hvori prædikes 3 Gange om „Ugen“

og der indrettedes Bolig til en Præst i Pommeranshuset; ved den Tid maa det antages, at en Del af Slottet har været taget i Brug, thi det stod da nogenlunde færdigt i det Ydre, medens der fremdeles arbejdedes videre paa det Indre, der paa Grund af Omstændighederne krævede større Omhu og Agt i Udførelsen end fra først paaregnet.

Dronning Sophie Amalie var nemlig i 1670 bleven Enke, og det Slot, der fra Begyndelsen kun havde været bestemt til kortvarige Ophold, maatte indrettes saaledes, at det kunde tjene som fast Bolig; deraf fulgte, at man stadig saa sig nødsaget til at forandre og ombygge og helt færdig i Ordets strængeste Forstand blev det første Amalienborg aldrig.

Slottet, som havde 3 Etager, bestod af en Midtbygning med fremspringende Midtparti, foran hvilket en morsom, bred udbuet Dobbelttrappe førte op til anden Etage; over Midtpartiet var der en Overbygning med Kuppel og Krone, paa begge Sider laa lange, lave Bygninger, der forbandt Hovedbygningen, og hver af disse havde en høj Pavillon.

Foran Slottet var plantet flere Rækker Lindetræer, og der var stenlagte Terrasser, hegnede med Balustrader,

hvor man havde anbragt store Planter i Baljer, Apricos-træer og Mandelbuske. Terrainet retud for Hovedbygningen var en bar Forplads, der var skilt fra den øvrige Have ved en Kanal, langs hvis indvendige Side var opført en Balustrade og midt paa denne en stor Smedejernsport med forgyldt Navnetræk og Krone mellem 2 Piller smykket med Festons og Blomsterkrukker. Langs den nuværende Sanct Annæ Plads' Nordside laa en Række Smaahuse, der tjente til Opholdssted for Livgarden, og langs Udkanten af hele Slotsterrainet stod 19 Egepæle med Lanterner.

Med Hensyn til Slottets Indre skal anføres, at man allerede den Gang havde Forstaaelse af en Elevators Velsignelser, idet der forefandtes et Elevatorrum, der var forsynet med en broderet, opfarende Stol, og som førte op gennem hele Huset til Pavillonon paa Taget. Ud mod Haven laa Comoediesalen, hvor franske Acteurer optraadte; der fandtes et Stillads for Musicanterne, stafferet med Gardiner af grønt Tøj og andet skønt Zirat. Bag ved Theatret laa flere Kamre til Paaklædningsrum, Garderobe m. m.

Fra Italien, hvor det musicalske Drama har sit Hjemsted, spredtes i Løbet af det 17de Aarhundrede en Masse Operakunstnere til de europæiske Storstæder. Det var bleven Mode, at man ved alle Festforestillinger, der skulde tjene Kongemagten til Forherligelse, opførte Operaer. At vi herhjemme paa dette Tidspunkt endnu ikke kendte Begrebet „Opera“, viser en Udtalelse i den danske Maanedsaviser for 1678, hvori det bemærkes, at der til Hamburg er ankommet nogle: Commediant-Spillere, som kalder sig Operister:

„och med Sang udføre alt det, som ageres“.

Saa kom Turen til Danmark og gennem sin Minister i Paris lod Christian den Femte i 1681 en fransk Trup indkalde, og denne synes at være bestaaet som Hoftrup lige til 1720. Noget efter blev der forskrevet et tysk Operaselskab ogsaa for Hoffets Regning. Den fik nogle

Aar senere anvist Bolig i Skræddernes Laugshus i Bro-læggerstræde, og har nok ikke altid haft ganske let ved at faa de lovede Gager udbetalt under de den Gang herskende slette Finansforhold. Iblandt de indkaldte Kræfter befandt sig den af den danske Scene saa fortjente René Montaigu. Til det sceniske Apparat hørte det kgl. Kapel, der lededes af Franskmanden Caspar Besson, og som i 1683 bestod af 8 saakaldte „Violongs“. Foruden disse var til Kapellet knyttet 4 Hofmusicanter. Dertil kom endvidere Balletten, hvis Leder var den senere bekendte Frederik Pilloy. Blandt de mange Forestillinger, som dette Personale i Tidens Løb opførte i Sophie Amalinsborgs Comoediesal, kan nævnes den, der fandt Sted paa Hs. Majestæts Fødselsdag, den 15de April 1683, ved hvilken Lejlighed man gav en Operaballet, hvortil Danmarks store Salmedigter, Thomas Kingo, havde forfattet Texten.

Saafernt Sophie Amalienborg var bleven bevaret, vilde det sikkert baade have interesseret og imponeret Nutidsmenneskene i samme Grad som det imponerede Datiden ved sin Rigdom og sin i italiensk Stil gennemførte Pragt. Det var, efter alle Skildringer at dømme, et Æventyrpalads, men kort og glandsfuld var dets Skæbne.

1685 skriver Henrik Gerner:

Hvor skulde vel min Pen Amaliborg optegne,
og al den Herlighed, som der er, ret opregne.

Der alt langt mere er, end jeg udsige kan,
ti Haven ene har Skov, Frugt og Springevand.

Slottets skønne Beliggenhed med den tilhørende store Have foran sig illustreres udmærket gennem en Beskrivelse af Hoffesten, som blev afholdt den 5te Octb. 1676. Kongen og Dronningen tog samme Dag til Kjøbenhavn, for at deltage i Festlighederne, og Enkedronningen kørte dem i Møde med 9 Karosser ved Dyrehaven. Ved Ankomsten til Staden blev Kanonerne paa Voldene tre Gange løsnede, Helliggeist Kirkes Sangværk spillede, og der var saa stor Trængsel, især paa Slotspladsen, at man næppe kunde komme igennem. Om Aftenen var Deres Majestæ-

ter tilligemed Prins Jørgen og andre fyrstelige Personer Gæster hos Hds. Maj. Enkedronningen paa Sophie Amalienborg, og da de begav sig derhen Kl. 7., blev der fra Niels Juels Altan. affyret 18 Kanønskud og fra 4 Orlogsskibe i Havnen, hvilke var behængte med 1500 Lygter blev svaret med lige saa mange Skud.

I Haven var 12 store Colosser med Lys indeni og Vandkonsten, der var besat med 8 Lygter, var saaledes indrettet, at hver saa ud som 12 Stjærner. Imellem Haven og Slottet var en Æreport med 9 Taarne, og selve Slottet var prydet med 400 Lygter med Enkedronningens Valgsprog og Navnetræk i Midten.

Banketten var meget prægtig, og hver Gang nye Retter blev indbaaret eller Skaaler udbragtes, fyredes med Kanoner; da Festmaaltidet var til Ende, blev et stateligt Fyrværkeri antændt. Kl. 10 om Aftenen, da Kongeparret drog hjem igen, fyredes der med Kanoner, og paa Vejen udi alle Gader var Lys udi Vinduerne.

Den 7de Marts 1685 befalede Rentekammeret at tage Syn over det Bolværk langs Strandsiden fra det nye Kvæsthus til Toldboden, der var anlagt 1680, og desuden over et Batteri uden for Dronningens Have, en Bro ved Kastelsporten og en for Sophie Amalienborg Have. En Del af sidstnævnte Befæstningsarbejde var allerede bestemt i 1664 at skulle udføres af Ruse i Forening med Kastellet mellem dette og den islanske Reberbane; det fremgaar af et Syn i 1666, at det da endnu ikke var færdigt, men paa Grundtegningen fra 1674 ses mellem Kastellet og Sanct Annæ Plads en Vold og en lille Bastion, hvori en Vejmølle; da disse ikke ellers ses, er de sikkert forsvundne ved Indretningen af Amalienborg Have efter dette Slots Brand.

Enkedronning Sophie Amalie døde den 20de Febr. 1685 paa sit Æventyrslot, og den 24de Febr. udgik Hs. Maj. Kongens Brev med Paabud om Sorg for Enkedronningen. Den 14de Marts udstedtes kongelig Befaling om Sørgegudstjeneste, den 16de Marts om Ligbegængelsen

og 17de Marts om Borgerskabets Parade ved Enkedronningens Begravelse den 26de Marts.

Ved Arvedelingen tilfaldt Sophie Amalienborg Kongen, og det blev herefter, indtil Branden 1689, beboet af kongelige Personer, saaledes nævnes Prinsessens Forgemak og Cabinet og Prinsens Forgemak og Sovekammer, men Slottet blev endvidere benyttet til enkelte særlig pragtfulde Hoffester, hvortil der ødsledes colossale Summer, og en saadan glimrende Hoffest fandt Sted i Anledning af Kongens 44 Aars Fødselsdag, den 15de April 1689.

Titlen paa det Festspil, der skulde gaa over den kgl. Scene i Overværelse af den kgl. Familie og en Mængde Rangs- og Standspersoner lød saaledes: „Der vereingte Götterstreit“, og handlede om Krig og Fred og hvorledes Krigs- og Fredsguderne omsider blev forenet. Denne notable Festforestilling kunde imidlertid ikke spilles paa Slottets sædvanlige Comœdiesal, thi for at kunne fremføre dette Festspil med dets store mythologiske Apparat, med Guder og Gudinder, Hyrder og Hyrdinder, og mange overraskende Sceneforandringer, som ikke kunde ske uden ved Hjælp af et indviklet Maskineri, havde det været nødvendigt, tæt op mod Sophie Amalienborgs nordre Fløj, at opføre et interimistisk, men kostbart Operahus af Fyrretræ, et deiligt udsiret Theatrum, 90 Fod i Længden og 40 Fod i Bredden. Selve Scenen indtog en Tredjedel af Rummet, og der var indrettet hened 200 Siddepladser for Tilskuerne.

Ved en Søjlegang var dette Operahus sat i Forbindelse med Slottet, hvorfra Kongefamilien havde sin egen Indgang, hvis Sidevægge var decorerede med prægtige Transparenter. Allerede her var der beredt de høje Herskaber en Overraskelse, idet man i Midten af Gangen havde opført 2 store Klippegrotter, omgivne af Træer og Planter, og i hver af disse Grotter saas en Satyr sidde ved det sparsomme Lys af en enlig Lampe. Over den for Publicum bestemte Indgang var opstillet to Billedstøtter, Guds frygten og Retfærdigheden, der skulde forestille Husets

Vogtere. I en Bue over Porten saas Kongens Navnetræk med Indskriften: „Pietate Magnus, Magnus et Justitia“.

Bygningens Indre var smykket pragtfuldt. Tilskuerpladsen oplystes af henved tusind smaa Lamper, saa det gav en herlig Parade og Anseende, og var decoreret med Mos og Enebærris, i hvis Løvværk man saa Guldæbler og Citroner skinne. Langs Væggene var opstillet store Transparenter af tyndt hvidt Silketøj gennemtrukket med Clie og med Kongens Navnetræk paatrykt i fargyldte Bogstaver. Parterret, saavel som de derudi gjorte Bænke, var med Enebærtræer og Buske net og proper stafferet. Koret og Orchestret sad skjult for Publicum imellem Scenen og en langs denne opført Forhøjning, hvorpaa der var indrettet Blomsterrabatter, som spredte deres Duft over hele Rummet. Det hvælvede Loft var decoreret som en Himmel med gyldent Stjærnetæppe. Hele Salens Indre var efter en datidig Beskrivelse forvandlet til en grøn og duftende Løvsal; der var ofret meget paa Mekanik og Udstyr, Fyrværkeri o. a., og det hele gik ud paa at forherlige Kong Christian den Femte.

Fødselsdagen kom og Stykket, som udførtes af et tysk Operaselskab, bestod af et Forspil og 3 Acter og Prologus, forklædt som Hyrde, giver i Forspillet Kongen, hvad Kongens er, og lykønsker ham i Anledning af hans Fødselsdagsfest. I første Actus blev man Vidne til, at de 4 Krigsguder, Mars, Pollux, Castor og Perseus i en Sky nedkom paa Theatrum under Paukers, Trompeters og Kanoners Lyd og Knald, hvilket var Forestillingens Clou, og i 2den Act paa Bagtæppet saas Sophie Amalienborg Slot, der tænktes som Musernes Sæde, og endelig i Slutningsacten blev man Vidne til en Forsamling af Guder, der forherligede Majestæten, og tilsidst før Tæppet faldt, steg til Himmels paa en Sky under Leveraab for Kongen og hele det kongelige Arvehus, medens Paukerne og Trompeterne skraldede fra Orchestret.

Texten, som skyldtes den slesvigske Præstesøn Burchar, havde næppe gjort Lykke nutildags, men den hen-

rykte vore Forfædre, og Dagen efter talte man kun om Operaen og alle dens Herligheder. „Den poetiske Mercurius“ tolker Kjøbenhavnernes Festglæde i de Linier:

In Summa, mand ei veed vel udi Mandeminde,
At slige Opera har været her at finde,
Music og Tragtement den Priis bær ogsaa hiem,
At alt paa Konge-viis er kommen proper frem,
Ja hele Norden vil den Dag med Demant skrive,
Udi Carbunkel-Steen for ævig Dag at blive.

Musikken til Værket, som var componeret af Schindler, er gaaet tabt, medens selve Digtværket forefindes i den Hjelmstierneske Samling paa det store kgl. Bibliothek, og skal være det samme Exemplar, der benyttedes af Souffleuren fire Dage efter den nu beskrevne Fest ved den sørgelige Gentakelse af Forestillingen, der skulde bringe saa megen Sorg og Ulykke over Byen.

Operaen havde vakt stor Jubel, og for at imødekomme et almindeligt udtalt Ønske, befalede Kongen, der havde fundet megen Behag i Festspillet, at Forestillingen skulde gentages den 19de April, for at alle de, som paa Grund af den indskrænkede Plads eller som Følge af deres lavere Rang, ikke havde kunnet indlades ved selve Festforestillingen, kunde blive delagtiggjorte i de Divertissemens, der havde gjort saa stor Lykke og faa Lejlighed til at beundre det herlige Værk. I mange kjøbenhavnske Hjem, særlig blandt Børnene, imødesaa man med Længsel og Forventning den 19de April, der skulde bringe Øjne og Øren saa mange hidtil ukendte og tillokkende Nydeiser.

Ifølge Programmet skulde Operahuset aabnes Kl. 3 Eftm. for de festlig smykkede og skuelystne Skarer, idet Forestillingen denne Gang var ansat til at finde Sted Kl. 4, maaske nærmest af Hensyn til det for en stor Del ungdommelige Publicum, hvis Nattesøvn ikke maatte forstyrres. Høje og Lave, Mænd og Kvinder, lige fra bedagede Oldinge og ned til ganske smaa Børn fyldte Tilskuerbænkene til allersidste Plads; for det tæt pakkede Hus gik Tæppet op, man var kommet igennem Forspillet og Gu-

derne havde foretaget deres Nedstigning til Jorden, da den fyldte Sal opskræmmedes af Raabet: „Vand, Vand“. Man stirrede raadville paa hverandre. I næste Øjeblik behøvede man ikke at spørge, da havde man Syn nok for den overhængende Fare. En Lampe, hvori Olien rimeligvis var opbrændt, var exploderet og den brændende Væge faldet ned i de let fængelige Enebærris. Det tørrede Grønt havde fænget, hele Scenen stod i Løbet af faa Minutter i Flamme. Man styrtede i vild Flugt mod Sals eneste Udgang, hvis Døre ulykkeligvis gik indad; de sidste vilde være de første, og de første forhindrede de sidste. Rædslen havde grebet alle, og der opstod nu en frygtelig Panik.

Det lykkedes dog en større Del af Tilskuerne tilligemed Orchestret og Acteurerne, der var kendt med Lokalteterne, at komme ud af den brændende Bygning gennem de bag Scenen anbragte Udgange, men ogsaa her besværliggjordes Flugten, idet Folk, der ved at springe ned i Orchesterrummet, for derfra at klatre op paa Scenen, faldt over hverandre.

Folk kæmpede rasende for at naa ud, trampede hinanden ned, hylede og skreg, og de skrækkeligste Scener paafulgte.

I et Nu var Udgangen spærret af en optaarnet Menneskemasse, og for at gøre Ulykken fuldstændig, fandt man Vinduerne tilgitret, ogsaa den Udvej var lukket. Ildens Pludselighed og voldsomme Kraft hindrede de Folkemasser, der efterhaanden var ilet til ved de frygtelige Rædselsskrig, i at bringe rettidig Hjælp til de ulykkelige Indespærrede.

I Løbet af et Kvarter var hele Operahuset lagt i Aske, efter at Flammerne, den kvælende Røg og den voldsomme Trængsel havde kostet, efter hvad man mente, 260 Mennesker Livet, ihvervel den communicerede Liste kun specificerer 171 Personer. En Del af dem, der naaede at komme ud, var bleven saa ilde tilredt af Ilden, at de kort

efter døde, medens mange andre fik Saar og Mærker deraf for Livstid.

I rasende Fart forplantede Ilden sig til det pragtfulde Slot, af hvilket i Tiden Kl. 4—8 den nordlige Forbindelsesfløj og Hovedbygningen blev et Rov for Luerne, medens den anden Fløj med Kirken og Bygningen langs Havens Vestside blev skaanet. Det var en meget tragisk Afslutning paa det første smukke lille Amalienborg Slots Existens.

Saa stærk var Branden, at man en Tid frygtede for, at de mange Skibe, der laa paa Rheden uden for Slottet, ogsaa skulde blive et Rov for Luerne. Kongen, som netop havde holdt Statsraad om Eftermiddagen, kom med hele sin Hofstat ilende til og var Vidne til det skrækelige Odelæggelsesværk.

Da Ildens Magt var dæmpet, saa man de forbrændte Legemer ligge i en stor Hob inden for Udgangsdøren. Hele Dagen og den paafølgende Nat var Brandtomten belejret af fortvivlede Mennesker, der søgte efter deres Kære blandt de frygtelig lemlæstede og forbrændte Legemer. Den ene hjerteskræende Scene afløste den anden, det hele var en Elendighed, der ikke er til at beskrive. Sørgeligt og mest oprivende har dog sikkert været Synet af de forbrændte Børnelig, som Brandstedet frembød. Mange af de forbrændte Legemer, som uddroges af Asken, kunde ikke kendes og man fandt mange her og der, som havde omfavnet hinanden med Armene, uden Tvivl for at redde hinanden, samt en Brudgom, der allerede havde været i sin Frelse, men i Haab om at redde sin Brud havde begivet sig ind i Faren igen og var bleven brændt tilligemed hende.

Man hørte allevegne Jammer og Elendighed, Suk og Graad, en Hustru søgte sin Mand, en Mand sin Hustru, Børn Forældrene og Forældrene Børnene, en Ven den anden, en Broder sin Søster og med Hjærtens Taare beklagede deres Ulykke, ja der var næsten ingen fornem Familie eller Hus i Kjøbenhavn, hvor der ikke var Sorg

over Slægt eller Venner, og der var de Familier, som savnede 16, ja 20 Personer.

Over $\frac{3}{4}$ af de Omkomne hørte til Byens fornemste Slægter og mest ansete Borgerfamilier, Officerer og Hofsets Personale samt af de skønneste Kvinder og unge velopdragne Børn.

Tabet af Klæder, Guldkæder, Armbaad, Ringe, Clemodier og andre Sirater blev beregnet til nogle tusinde Rdl. og Slottet med de herlige Meubler til nogle Tønder Guld.

Der var almindelig Sorg i hele Staden, og den 20de April udgik følgende kongelige Anordning, hvori det kundgjordes, at alle de ved Branden omkomne Mennesker skulde begraves uden Godtgørelse til Kirke, Præst og Skole:

„D. Hans Bagger.

„C. 5. Wor naade tilforn. Voris etc. er, at du strax den anordning gjør, at alle de mennsker, som j gaar udj jldbranden her j staden ere omkomne, deris liig bliver begravne forvden nogen rettighed derfor af kirkerne og præsterne samt skolerne og deris betjenter at maa prætenderis. Dog dersom de vedkomende af egen god villie dennem med noget ville betenke, stander det dennem frit for. Der efter da dig etc. Befalendis etc.

„ Hafnæ d. 20 aprilis 1689.

Dipl. 7/260.

Man saa i de nærmeste Dage de Døde blive baaret bort, en Del til Graven, andre til deres Hjem, men allerynkeligst var at se, at ingen fandtes hel, idet enten Hovedet, Arme eller Ben var borte, og det kostede derfor stor Møje at genkende dem.

Til Minde om den sørgelige Begivenhed blev der Søndagen efter holdt Sørgetjeneste i alle Landets Guds-huse og der blev prædiket saa bevæget, at alle græd, hvortil ogsaa selve Evangeliet om Christi Bortgang bidrog,

idet det gav særlig Anledning til at give Hentydninger til den sorgelige Tildragelse.

En Del af Meublerne fra det brændte Sophie Amalienborg flyttedes til Rosenborg og Kjøbenhavns Slot. Malerierne, der for en stor Del fremstillede fyrstelige Personer, især Enkedronningens nærmeste Slægt, førtes til Rosenborg.

For Datidens strænge, bibelfaste Troesanskuelse stod den tragiske Begivenhed, der ved en brat Død bortrev saa mange Sjæle uforberedte og betagne af verdslig Lyst og Glæde, som en frygtelig Straffedom, der var besluttet i Herrens Raad, for at vække til alvorfuld Eftertanke, til Selvprøvelse og Omvendelse fra Syndens Veje. Saaledes forlod Johan Oksen (død som Biskop i Aarhus 1738), der den Gang studerede Lægevidenskab ved Kjøbenhavns Universitet „i Anledning af sin vidunderlige Frelse fra Døden i Flammerne“, der røvede hans to Søstre Livet, sit Studiefag, for at hellige sig den Gud mere velbehagelige Præstegerning. Mag. Iver Brinck, hvem den danske Kirke i London takker sin Tilblivelse, skylder uden Tvivl sit religiøse Gennembrud den Omstændighed, at han selv med Nød og næppe undgik Døden, medens hans Trolovede omkom i Flammerne. Blandt andre, der, som ved et Under, blev frelst ud af det brændende Hus, var ogsaa den senere Overkammerherre og Statsminister under Christian den Sjette, Carl Adolph v. Plessen, der overværede Forestillingen som en af de kongelige Pager, og hvis Moder, Søster, Tante og Fætter fandt Døden i Luerne. Som højtbedaget Olding lod han i Januar 1754 indbyde en jævnaldrende, den 76 Aar gamle Rebslager Bertel Jakobsen Møller, der ogsaa havde været Øjenvidne til Katastrophen, hos sig til Taffel, for i Nærværelse af mange fornemme Herrer ved dennes Fortælling at opfriske Erindringen om den for ham saa betydningsfulde Dag. Til Minde derom skænkede Plessen ham et stort Sølvbæger med en af Professor Anchersen forfattet inscription.

En paa den Tid meget bekendt Mand, Etatsraad Jør-

gen Elers, havde ved Branden mistet begge sine Børn, Sophie og Eggert Elers, hvilket gav Anledning til, at han ved Testamente af 29de Novbr. 1691 skænkede hele sin Formue til gudelige og samfundsnyttige Øjemed, og bestemte deraf 30,000 Rdl. til Opførelse af det efter ham opkaldte Collegium, som vil bære hans Navn i taknemlig Erindring til sildige Slægter.

Strax efter Sophie Amalienborgs Brand var Christian den Femte stærkt optaget af Tanken om at lade Slottet genopføre og havde storstiledede Planer for. Han havde allerede ved sin Regeringstiltrædelse tænkt paa at opføre et nyt Residensslot i Stedet for den gamle, uregelmæssige og uanselige Borg paa Slotsholmen, og nu opstod Tanken hos ham om at benytte Sophie Amalienborgs Grund til det nye Slot. Her kunde man forme Anlægget langt friere end paa Slotsholmen, hvor Kongeborgen efterhaanden var bleven klemmt inde mellem andre Bygninger, og alle de Ulemper, der var forbunden med den successive Ombygning af et beboet Slot, vilde paa den Maade svinde bort. Kongen befalede derfor Ole Rømer at fremkomme med Forslag om Pladsens Benyttelse, og hans Forslag, der approberedes af Kongen den 16de Aug. 1690 med det Tillæg, at han selv skulde være „Directeur over Værket“, gik ud paa, at Plantagen skulde afhugges og en ny plantes.

Ole Rømer ledede i 1690'erne de forberedende Arbejder og Pladsen skulde langs Amalienborggade, hvorved forstaas Sanct Annæ Plads, og ved Enden imod Grotten, hvorved forstaas Bredgade, omgives med en 30 Alen bred og 5 Alen dyb Grav, medens der var Plankeværker og Stakitter mod Ny Toldbodgade, som nu opstod, og paa den nordlige Grænse, som laa i Nærheden af Toldbodvejen.

Den 23de April 1692 udkom kgl. Anordning om Anlæggelse af nuværende Sanct Annæ Plads:

„Claus Rask.

„ C. 5. Vor naade tilforn. Saasom der til dænd gades „indrettelse, som vj allernaadigst haver resolveret at

„skal anleggis fra Qvæsthuuset her i staden forbj de
„ny møller oc langs siden af gravene for enden af
„Amalienborgs haugé ind udj Norges gade, behøves
„een deel af det huus oc plads, som ligger paa hjør-
„net af Strandstrædet oc tilhører Søren Sørensen, ind-
„vaaner her sammesteds, saa er vores etc., at du strax
„enten i mindelighed accorderer med bemelte Søren
„Sørensen om fornemte stycke huus oc plads, hvad
„hannem derfor billigen bør at gives, eller oc, om
„hand for høit skulle pretendere, det ved u-villige
„mænd lader taxere oc os derom saavel som om dets
„billig betalings maade din allerunderdanigste erklæ-
„ring oc forslag til videre allernaadigste resolution
„med forderligste tilstiller. Dermed etc.

„ Hafniæ dend 23 aprilis anno 1692.

Dipl. 7/382.

og samme Dag udstedtes kgl. Kundgørelse om, at Huse
og Pladser omkring Amalienborg ere fri for Skatter:

„Kiøbenhafns magistrat.

„C. 5. Vor naade tilforn. Vide maa j, at vj allernaa-
„digst ville, at alle de huse, hauger oc pladzer, bygte
„oc u-bebygte, som ere beliggende omkring Amalien-
„borg her udj staden oc os tilhørende, skal, omend-
„skjønt de i grund taxten findes indførte, for grund-
„skat samt ald anden tyngé oc paaleg vere frj
„oc forskaanedé. Dereffter j eder etc. Befalendis etc.

„ Hafniæ dend 23 aprilis anno 1692.

Dipl. 7/383.

Den 13de Septb. 1692 bevilgede Kongen en Sum til
Anlægget af Ny Toldbodgade, der skulde gaa fra Strand-
stræde ud imod Toldboden langs Amalienborg Haves
Plankeværk, og Anlægget blev ogsaa paabegyndt, men
først gjort færdig i 1714, og i dette og følgende Aar indtil
1718 iværksattes temmelig betydelige Opfyldninger ud i
Havnen.

1694 underhandlede der med den navnkundige svenske
Architect og Bygmester N. Tessin, og denne leverede

store pragtfulde Tegninger, som forelaa færdige i 1697, paa hvilke Slottet viste sig af stor Lighed med det senere opførte Christiansborg; hans Plan krævede imidlertid for store Summer og blev derfor lige saa lidt gennemført som Christian den Fjerdes Plan om et Slot paa samme Sted. Et Minde har vi dog om det paatænkte store Slot, idet der paa den anden Side af Amalienborg, ved „den Gade som løber til Sanct Anne Bro“, nuværende Fredericia-gade, opførtes Operahuset, som i vore Dage benyttedes til Rigsdagsbygning.

AMALIENBORG

2. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

AMALLENBORG

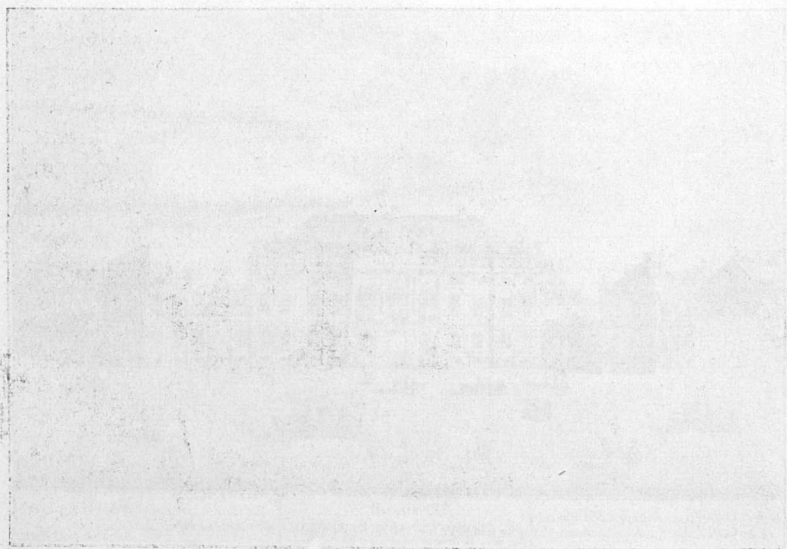
2. Del.

HISTORISK TOPOGRAFISK BESKRIVELSE

af

O. C. NIELSEN.

CASSERER, TOPOGRAF.

ARNOLD BUCK

KØBENHAVN

1883

AMALIENBORG

Amalienborg, der sædvanlig kaldtes Dronningens Have, gav Anledning til, at Rosenberg kaldtes Kongens Have som Modsætning, hvilken Benævnelse formodentlig skriver sig fra Christian den Femtes Tid. Man kunde den Gang køre igennem Amalienborg og Rosenberg Haver, thi det fortælles, at Christian den Femte i Januar 1696 en Morgen først gik i Staldene, derfra sin sædvanlige Tur til Tøjhuset, hvor han lod sig sætte over til Broen ved Amalienborg (nu Kvæsthusbroen), hvor han satte sig i en Chaise og kørte igennem Amalienborg og Rosenberg Haver til Jægersborg.

Men Aarene gik, uden at det blev til noget med Slottet, og i sit Testamente af 1698 skriver Christian den Femte, at han grundet paa Krigsuroligheder og andre besværlige Conjunctioner, er bleven hindret i at lade et nyt Slot opbygge, men da han dog gærne ser, at hans Forehavende, til den kongelige souveraine Regerings Ære og Anseende, kunde fuldbyrdes, recommenderer han til „Vorisz kiere Søn“ at optage hans Tanke.

Christian den Femtes Amalienborg Drømme skulde dog ikke gaa i Opfyldelse under Sønnen, Frederik den Fjerde, der vel havde samme Lyst som Faderen til at bygge et nyt Residensslot, men han var uenig med sin Fader om dets Beliggenhed. Han ønskede nemlig at

blive paa det historiske Sted paa Slotsholmen, og vilde bevare den gamle Rede, hvortil saa mange af Landets dyrebareste Minder knyttede sig.

Saaledes kom da den store og kostbare Grund omkring det ødelagte Sophie Amalienborg til at henligge ubenyttet, Haven forfaldt og det Hele frembød i lange Tider et formeligt Uføre; mellem Blancogade og Toldboden var Grundene sumpede, paa sine Steder endog klar Sø, Mindet om den skrækkelige Begivenhed skræmmede Folk fra Stedet.

Endnu i 1701 stod der en Del Bygninger, saaledes nævnes baade Modelhuset, Skriverstuen, Sukkerbageriet, Køkkenet, Grotten, Porthuset, en Mængde Smaahuse, ialt 38, der for en Del lejedes ud og blev længe staaende. Nogle af disse Vaaninger var indrettet i den gamle, islandske Reberbane, som Sophie Amalie havde erhvervet sig tilligemed dennes Grund.

Allerede Aaret efter Branden var Pladsen bleven omgivet af en Mur og bag denne laa de forkullede Ruiner og hældende Mure. Kirken, som var gaaet uskadt ud af Katastrophen, blev strax efter Slotsbranden taget i Brug til Garnisonens Gudstjenester, og den blev først nedrevet i 1697, da Materialier fra denne og de brændte Amalienborg Bygninger skulde anvendes ved Opførelsen af den paatænkte, nuværende Garnisons Kirke (Den Herre Zebaoths Kirke), og hvorom udgik følgende kongelige Befaling, den 20de Septb. 1697:

„Rente cammerets tilforordnede.

„C. 5. Vor synderlig gunst tilforn. Vide maa j, at

„vi til een garnisons kirkes opbyggelse i voris etc.

„Kiøbenhafn allernaadigst haver skiencket oc givet

„alle de materialier af kaaber, steen, tømmer oc alt

„andet, hvad nafn det oc have kand, som ved kirkens

„paa Amalienborg oc dend derpaa stødende bygning

„des afbrydelse deraf baade ind- oc udvendig kand

„komme. Thi er voris etc., at j saadan anordning giør

„rer, at naar forneftne kirke paa Amalienborg oc dend

„derpaa stødende bygning bliver afbrudt, alle de deraf
„kommende materialier, som før er meldt, vorder strax
„paa os elskelig hr. Hans Schack til Stoltzenborg,
„Prolvitz, Blankensee oc Dorn, ridder, voris general
„lieutenant af infanteriet, commandant i bemelte Kiø-
„benhafn oc citadellet Friderichshafn oc oberste over
„et regiment til foeds, hans ansøgning til forberørte
„Garnisons kirkes bygnings fornødenhed følgagtig.
„Dereffter j eder etc. Befalendis etc. Skrevet etc.
„ Friderichsborg dend 20 septembris 1697.

Dipl. 7/515.

Grundstenen til Garnisons Kirke blev lagt i 1703 og Kirken indviet i 1706.

Den 4de April 1727 udgik kgl. Anordning i Anledning af den store Mængde Urenlighed, der havde samlet sig i Graven omkring Amalienborg Have:

„Havne commissionens tilforordnede i Kiøbenhavn.
„F. 4. Vor synderlig bevaagenhed tilforn. Eftersom
„for os allerunderdanigst er bleven andraget, hvor-
„ledes formedelst den forseelse, der meenes at maa
„være ved den schlamkiste, som er anlagt for at tage
„imod u-reenligheden fra de Nyboder, som igien skal
„have sit udløb udi graven omkring Amalienborgs
„haug, skal samme grav nu saaledes med mudder
„og ureenlighed være opfyldt, at det er at befrygte,
„at den deraf staaende onde stank skal foraarsage
„sygdom og svaghed iblandt de der omkring boende
„indbyggere, saa er hermed vores etc., at j med hver
„andre til sammen træder og ey alleene i øyesyn
„tager bemelte schlamkiste for at udfinde, hvad feil
„derved kand være, som saadan ureenligheds formee-
„relse udi graven haver foraarsaget, men end og
„alvorligen seer derhen, at samme vorder remederet
„og forandret, saaledes at ureenligheden kand have sit
„udfald igien og den der værende onde stank vorder
„dempt, samt ellers schlamkisten at anlegges og ind-

„rettes paa den maade, at u-reenligheden, som kommer
„fra de Nye boeder, herefter ikke opfylder graven
„omkring Amalienborgs haug, men paa andre dertil
„bequemme stæder vorder givet sit udløb. Dermed etc.
„ Friderichsberg slot den 4 aprilis anno 1727.

Dipl. 8/706.

Efter den store Bybrand i 1728 førtes uhyre Kvan-
titeter Grus ud paa det ubenyttede Amalienborg Terrain,
og i denne Tilstand henlaa det store Areal, indtil Frederik
den Fjerde i 1729 besluttede at benytte Terrainet til en
Lysthave og en Mønstringsplads for Garnisonen; Plad-
sen blev derved delt i 2 Dele, hvoraf den mindre blev
indrettet til Have og den større til Excercerplads. Haven
laa nærmest Byen, Mønstringspladsen nærmest Toldboden.
Pladsen var saa stor, at 6 Batailloner her kunde gøre
deres Exercits og Evolutioner. Paa Haven ofredes der
meget, saaledes blev der forskrevet fra Holland saa mange
unge Linde og Ypern, som behøvedes, og der ansattes
en Mand, som forstod sig paa at opelske slige Træer.

Alle Ruiner blev bortfjærnet, de sumpede Arealer blev
opfyldt og tværs over Pladsen i hele dens Bredde, paa
Grænseskillet mellem Haven og Mønstringspladsen, op-
førtes en lang Række Staldbygninger, Køkkener, Orangeri-
huse, Buegange og andre lave Bygninger med en ejen-
dommelig, ottekantet Pavillonbygning i Midten, dækket
af en Kuppel med Lanterne. I Pavillonen, hvorfra der var
Udgang til begge Sider, fandtes en høj ottekantet Sal
og i fire lavere tilstødende Bygninger ligesaa mange Smaa-
cabinetter, hvortil der var Adgang fra Salen.

Fra Salen i 1ste Etage nød Frederik den Fjerde Ud-
sigten over Havnen, Haven og Pladsen, hvor Militsen
indøvedes. Haven skildres af Thurah som:

„meget stor, sirlig og vel indrettet, smykket med en
„Del kunstige og fortræffelige Billeder, hvoriblandt
„billigen regnes tvende Stykker af hvidt Marmor, nem-
„lig Orpheus og Euridice af den berømte Florentiner

„Johan Baratta, en Mercurius af forgyldt Kobber, de
„fire Aarstider af hvidt Marmor, de fire Elementer
„af Bly m. m., som alle fortiene af en Kiender nøie
„at betragtes.

Hele Anlægget kaldtes Amalienborg, skønt der endnu ikke var noget Slot.

Christian den Sjette besteg Tronen i 1730. Han og hans Dronning var de mest pragtelskende, der nogensinde har beklædt en Trone, og da Sophie Amalienborg jo forlængst var brændt, havde Kjøbenhavn ingen Kongebolig, stor nok og flot nok, at byde dem. Det af Frederik den Fjerde opførte Frederiksberg Slot maatte derfor indtil videre fungere som kongelig Residens, og Kronprinsen tog Bolig i Palalet i Kalleboderne, der fra den Tid benævnes Prinsens Palais.

I Christian den Sjettes Tid blev Amalienborg Have, efter Datidens Smag, yderligere forskønnet med Springvand, de kongelige Navnetræk i Buxbom og med stive, klippede Træer.

I 1746 døde Christian den Sjette, og Problemet, et nyt Amalienborg, var stadig ikke løst, og blev det heller aldrig paa den Maade, som man oprindeligt havde tænkt sig, hvorimod det lykkedes Frederik den Femte, ved hele Amalienborg Arealets Omforandring og Bebyggelse, at faa opført de fire Adelspalaier omkring Frederiks Pladsen, de nuværende Amalienborg Palaier, der saaledes oprindeligt var Privatslotte, men senere gik over til at blive Kongeboliger.

I Anledning af den oldenborgske Kongestammes 300 Aars Jubilæum i 1749, besluttede da Frederik den Femte at bortskænke Amalienborg Have med hosliggende Mønstringsplads til Byggegrunde, idet han fandt, at han ikke paa en bedre og smukkere Maade kunde fejre Jubilæet for den oldenborgske Stammes glørværdige Regering end ved at genoptage den gamle Plan og bringe den til Udførelse i ny Form. Derved vilde Byen tillige

kunde faa en Udvidelse, som den haardt trængte til, thi der var stadig Mangel paa Lejligheder, og der kunde ikke være Tale om at faa luftet ud til Gavns i de smalle Gader og Stræder, før der var givet Beboerne Mulighed for at sprede sig noget mere. Der skulde her, efter den tagne Bestemmelse, opstaa en ny, storartet, fornem Bydel, og Tidens Ævne for Composition i de allerstørste Forhold fik snart en værdig Opgave ved Oberstlieutenant Eigtveds udarbejdede Plan til Bebyggelsen saavel som Tegningerne til Husene i det nye Amalienborg Kvarter, officielt kaldet Frederiksstaden, efter Kongen.

Enevoldskongens Residensstad trængte til et Kvarter, der kunde være Udtryk for hans ophøjede Majestæt, og Staden fik nu denne store og betydelige Udvidelse, der kan sættes i Klasse med Frederik den Tredjes Opfyldning og Bebyggelse af Frederiksholms Kvarteret.

I 1749 blev der taget fat paa Opfyldningen af Kanalen eller Grøften, der begrænsede Amalienborg Have ud til Sanct Annæ Plads og Bredgade, hvilket skete med Gade-
renovation, men endnu i 1772 var der Levninger af den, thi Rahbek omtaler i sine Erindringer paa Sanct Annæ Plads en Rendesten, som han faldt i, da den var for bred til at skræve eller springe over; der var vel en Bro derover, men den kunde han ved Aftenstid ikke faa Øje paa. Sanct Annæ Plads blev reguleret og fik sin nuværende Skikkelse. Arealet var længe ikke særlig pyntelig, saaledes havde Tømmermester Jegind, der ejede Stedet paa Hjørnet af Amaliegade, et Plankeværk og en Sidebygning af Bindingsværk med en halv Sten for Tømmeret ud til den „uden Anvisning eller Tilladelse, ja stik imod den kgl. Forordning“, og hinsides Toldbodgade ud til Havnen laa Tømmerpladserne og længere ude i Nærheden af Toldboden den kgl. Saugmølle.

Tømmerpladserne var indrettet her i 1707. Tømmerhandlerne, som hidtil havde haft deres Oplagspladser paa begge Sider af Frederiksholms Kanal bag Slottet, fik i 1703 Befaling til at finde et andet Sted, efterdi deres

Stabler af Tømmer og Dæler ikke blot medførte Brandfare, men var til „Kiørselens og Fartens mærkelig Hindring“. Tre Aar efter var alt dog endnu ved det gamle, thi Tømmerhandlerne vægrede sig ved at bruge Pladserne mellem Kvæsthuset og Toldboden, som var bleven dem anvist. De blev dog tilsidst nødt til at give efter, og i en Aarrække blev nu hele Terrainet her reguleret. 5 af Tømmerpladserne nærmest Kvæsthuset tilhørte Havnecommissionen og var udlejet, een tilhørte Staden og anvendtes til Brændemagasin, medens Resten ejedes af Private.

Da Rescriptet om Amalienborgs Bebyggelse udkom i 1749, havde man ikke i Sinde strax at flytte Tømmerpladserne; der var da kun Tale om at erhverve de nødvendige Grunde til de paatænkte Tværgader ud til Havnen, men snart opdagede man, at Tømmeroplagerne var farlige for den kongelige Flaade og derfor maatte fjærnes. Muligvis ønskede man heller ikke deres Beliggenhed i den aristokratiske Bydel og fik et godt Paaskud, da der i 1753 ved en Visitation paa Raadmand Klitgaards Plads forefandtes 6 Foustager Tjære og et Stenkulsoplæg tæt op til Plankeværket. Der herskede imidlertid stor Uenighed om, hvor man i Fremtiden skulde anvisse Tømmerhandlerne Pladser. Magistraten foreslog først Kongens Materialgaard ved Frederiksholms Kanal eller Appelbyes Reberbane paa Christianshavn, men da ingen af disse Steder kunde undværes, anbefalede den en Plads ved Kalkbrænderiet uden for Øster Port eller i Dronningens Enghave, nuværende Tivolis Grund. Da disse Forslag heller ikke vandt Bifald, henledte den Opmærksomheden paa „Grønland“, den store aabne Plads ved Kastellet, og paa „den Plads paa Hjørnet af Sølvgaden, hvor Enkedronningens Køer græsse“, senere Sølvgades Kaserne. Man rejste imidlertid nye Indvendinger, og tilsidst blev der nedsat en stor Commission med Københavns Commandant General Numsen i Spidsen, som skulde afgøre Spørgsmaalet. Man var dog stadig i Vilderede med, hvor

de nye Tømmerpladser skulde ligge, og det gjorde ikke Opgaven lettere, at Kongen i Maj 1755 tilkendegav Commissionen, at de skulde lægges saaledes, at Byen blev udvidet og større, og at det, der udfyldtes, kom inden for Byens Volde.

Den 30te Maj 1755 blev det endelig bestemt, at Tømmerpladserne skulde anlægges bag Dronningens Enghave ved Opfyldning ud i Stranden, og der blev strax taget fat paa det store Arbejde under Ledelse af Oberst Gedde. Opfyldningen, Bolværkerne og Indhegningen bekostedes af den kongelige Casse og Udgiften beløb sig til ca. 68000 Rdl.

Længe før de nye Tømmerpladser i 1760 var færdige, blev der truffet Anstalter til at rydde de gamle. Man stødte her paa mange Vanskeligheder, thi Ejerne havde ikke Lyst til at fortrække, ja, det siges rentud, at de „bleve tvungne dertil mod deres Villie“. Man kunde ikke komme til Enighed med dem om Afstaelsessummerne, og tilsidst havde Regeringen ingen anden Udvej end at lade en Taxationscommission udarbejde en formelig Taxt. Kongen maatte betale henved 46000 Rdl. for de gamle Tømmerpladser, hvori dog hverken Stadens eller Havnecommissionens var medregnet; for en enkelt Plads, Raadmand Klitgaards, paa hvilken der stod anseelige og kostbare Bygninger, betaltes et Extratillæg af 3000 Rdl. Den 31te Juli 1756 afholdtes der Auction over alle Skure, Bygninger og Plankeværker, som strax skulde nedbrydes, ved hvilken Lejlighed den kongelige Saugmølle ved Toldboden ogsaa forsvandt.

Den 12te Septb. 1749 udgik det kgl. Rescript, hvorved Frederik den Femte bortskænkede Haven og Mønstringspladsen til Byggegrunde, og den 30te Octb. ved Jubelfesten for den oldenborgske Stamme blev Pladsen indviet af Sjællands Biskop.

Det blev den 15de Septb. 1749 og 19de Janr. 1750 ved trykte Placater, gennem Magistraten bekendtgjort, at Lysthavende kunde faa Grunde paa dette Sted:

„som er meget bekvemt for Negotierende at bebo, „da det ligger nær ved Havnen og Toldboden, og „saaledes ikke lidet kan kontribuere til Kommerciens „at facilitere og befordre, bortset fra at Bebyggelsen „vilde blive til Nytte og Ziraf for Staden.“

Kongen gav her sin Adel, Stormænd og Rigmænd en ypperlig Lejlighed til at bygge storladent, og det blev derfor ogsaa i udpræget Grad en aristokratisk Bydel, beboet af Adelsmænd, Hoffolk og Embedsmænd, og ikke et Handels- og Forretningskvarter, som i Rescriptet forudsat.

De, som vilde opføre Huse, skulde bekomme Pladsen til fri Ejendom og desuden 30 Aars Indkvarteringsfrihed fra Begyndelsen af Aaret 1751 til Udgangen af 1780 — de 4 store Palaier endog til „evig Tid“ — og enhver fik Tilladelse til efter eget Forgodtbefindende at opføre sit Hus paa 2 eller 3 Etager og anbringe Portene midt paa Facaden eller paa Siderne, som de selv vilde. Tømmerhandlerne, som havde deres Oplag i Nærheden, skulde have Fortrin ved Valget af Grunde, men hvis de ikke strax meldte sig, skulde enhver, af hvad Stand han end var, have Frihed til at tegne sig og derpaa efter Orden udvælge Byggeplads. Naar Valget var sket, blev Pladsen strax den Paagældendes Ejendom, dog at han skulde lade sig meddele Adkomst og siden bygge inden 5 Aars Forløb. Skete dette ikke, var Retten fortabt „hvis da ikke:

„uformodentlige og vidrige Tilfælde havde været hindrende.“

Kongen var meget omhyggelig for det nye Kvarters Ydre og befalede, at ingen Bygning maatte paabegyndes, før han havde set Tegningen; den af Kongen, over hele Pladsen, approberede Tegning skulde i alle Maader følges, Egaliteten fornemmelig observeres, og til yderligere Sikkerhed blev en stræng kongelig Ordre om Egaliteten ved Bygningerne i August 1751 oplæst i Tømmermestre-

nes, Murmestrenes, Stenhuggernes og Gibsernes Laugsforsamlinger af Oldermændene; alle Bygninger til Gaden skulde være af Grundmur og Vinduerne med en vis Anseelse og Højde og være i lige Linie og Flugt. Geheimeraad, Greve Moltke havde Overopsyn, medens Stadsbygmester Banner Matthiesen paasaa, at alt blev opført nøje efter Tegningerne.

Paa Magistratens Opfordring til Lysthavende om at indtegne sig for Byggegrunde meldte der sig 24 Personer, hvoriblandt en Del ansete Folk som Geheimeraad v. Osten, Etatsraad Borgmester Holmsted, Agent Andreas Bjørn, Agent Wewer og Kjøbmand Iselin. De fleste var dog Tømmerhandlere, ogsaa nogle Fabrikanter, en Urtekræmmer, en Hørkræmmer osv., men længe varede det ikke, før Speculationen rørte sig, idet nogle af de indtegnede Personer strax faldt fra og andre afstod deres Grunde, før de kom til at bygge, medens atter andre byggede og derpaa solgte Ejendommene.

Store Vanskeligheder frembød det nye Kvarters Vandforsyning samt Bortledningen af Spildevandet, thi Grundene var lave og opfyldte, bagved laa Store Kongensgade og det tæt befolkede Nyboder, fra hvilket Vandfaldet maatte ledes over Amalienborg til Havnen, idet man var fast bestemt paa at afskaffe en gammel Kloakrende, som havde sit Udløb tæt inden for Toldboden og havde gjort Havnen betydelig Skade. Det var den oprindelige Plan, at alt Spildevandet fra denne Egn, saavel som fra den nye Frederiksstad, skulde føres til Hukken ved Kvæsthuset, hvorfor det vilde være forholdsvis let at standse Mudderet og den anden Urenlighed, før den fandt Vej til Havnen, men det blev fundet ugørligt at nøjes med eet Afløb, hvorfor et andet blev indrettet gennem Blancogade og over det senere Almindelig Hospitals Grund. Det var en dyb stinkende Grøft, lukket for Enderne med Porte; under Amaliegade og Toldbodgade førtes den naturligvis som en muret tillukket Rende.

De Førstbyggende, som for at have Fred, maatte indhegne deres Pladser, skulle have billig Erstatning, for Skillerums Plankeværkerne, af dem der byggede senere. En Grund med 30 Alens Facade til Gaden var „en hel Plads“, men hvis nogen vilde opføre større og vidtløftigere Bygninger, kunde han faa 2 à 3 Pladser. Paa den anden Side kunde de, der syntes, at en hel Plads var for stor, nøjes med en halv Plads eller med Tredjedelen af 2. Da der formodentlig vilde udkræves Pilotage paa Grunden, thi den var lavtliggende, skulde de Byggende nyde fri Indførsel paa alle de fra Udlandet kommende Materialier, en Indrømmelse, der blev saa stærkt misbrugt, at Regeringen tilsidst saa sig nødsaget til at skride ind, og 21de Aug. 1751 sendte Rentekammeret den Meddelelse til Magistraten, at der paa Grund af de stedfundne Snyderier ikke mere kunde blive Toldfrihed paa Mursten, Tagsten og andre Sten fra Udlandet, efterdi saadant lige saa godt kunde faas i Hans Majestæts egne Riger og Lande; hvad Tømmeret angik, skulde der saavidt muligt bruges norsk Tømmer, og Indbyggerne maatte være betænkt paa i Fremtiden at aflægge Ed paa, at det fra Udlandet indførte virkelig var blevet employeret til deres Bygninger, og endelig blev det:

„til desto mere Kommodité for dem, der etablerede sig i denne Del af Staden“
lovet, at der:

„skulde blive bygt en Kirke i Nærværelsen.“

Den 3die Octb. 1749 havde Kjøbenhavns Kommune faaet Skøde paa Amalienborg Have og Exercerpladsen, dog at Kongen reserverede sig de store Grunde, paa hvilke de fire Palaier omkring den store Plads skulde bygges.

Det var oprindelig Mening, at der foruden Frederiksgade skulde anlægges 4 andre Aabninger eller Gader til Stranden, men det skete ikke. I Virkeligheden blev Amaliegade kun overskaaren af Frederiksgade, længere

mod Nord af en smallere Gade, Fredericiagades Forlængelse, og af en tredje Gade, som ingensinde fik Navn og nu forlængst er forsvunden; den var beplantet med Træer og løb fra Hjørnet af Norgesgade og Toldbodvejen i lige Linie til Vandet og afskar hele den yderste Trekant af Kvarteret.

Begejstringen i Kjøbenhavn over det nye, flotte Kvarter var naturligvis stor, og lagde sig allerede for Dagen i 1751, da den senere Generalfiskal Frederik Vilhelm Wivert skrev:

Ja, se Amalienborg, hvor hun emalleres,
Hvordan hun Træer har med Huse tusket om,
Med hvilke herlige Paladser hun stafferes,
Hvor hun til Borgerret ved Kongens Naade kom.
Gaar man paa Pladsen, man da falde maa i Staver,
Og blive ganske i sin Sjæl og Sind forrykt,
Thi hvor der saas ifjor de store dybe Graver,
Der finder man i Aar Hoteller blive bygt.

Toldbodgade bestod af lutter $5\frac{1}{2}$ Alen høje Plankeværker, der afsluttede Grundene, hvis Facader laa til Amaliegade, inatil det i 1756 blev paabudt, at alle skulde opsætte Mure af lige og egal Højde. Det var overhovedet forbudt at bygge ud til Toldbodgade, thi skønt Thurah ønskede, at Ejerne skulde have Lov til her at opføre grundmurede Baghuse, Stalde, Remiser, Pakhuse, Lysthuse og lignende Bygninger, hvori der ikke behøvedes Ildsteder, blev det dog nægtet, fordi det vilde være farligt for Flaaden.

Stemningen blandt Indbyggerne, og Regeringens Ulyst til at lade Næringsdrivende brede sig i det nye Kvarter, lagde sig morsomt for Dagen i en Ansøgning af 1754 fra en brav Øltapper Niels Gundersen Lund, hvori han godhjærtet sagde i Andragendet, at han aldrig havde tænkt sig Muligheden af at blive Ejer af en Gaard:

„paa saa deiligt et Sted som Amalienborg“.

Nu da dette er sket, var han i Tvivl om, til hvad Brug Gaarden skulde indrettes, men troede dog, at et Ølbryggeri vilde være godt, hvis han kunde faa et Privilegium derpaa. Den stakkels Øltapper fik dog snart at vide, at det ikke er for Svin at komme i Cancelliet. Magistraten kunde i sin Betænkning ikke begribe, at Ansøgeren kunde understaa sig til at fremkomme med saadant Ønske:

„allerhelst da disse Pladser ikke have manglet Lyst-
„havende, siden de næsten alle ere optagne og bort-
„skjødede.“

Enden blev, at Øltapperen fik et kort Afslag.

Byggelysten var efterhaanden bleven meget stor, og Byggeriet gik rask for sig, overalt rejste der sig Plankeværker ude i Frederiksstaden, og bag disse steg Huse og Gaarde i Vejret, og ved Frederik den Femtes Død i 1766 var der kun faa ubenyttede Grunde tilbage; de første Byggende var Murmester Niels Engersløw og Tømmermester Peter Rasmussen, som i 1750 opførte 2 Gaarde til Sanct Annæ Plads med 20 Alens Facade til Gaden, nuv. 7 og 9, hvorefter Tømmermester Niels Aagesen og Tømmerhandler Jens Larsen byggede i Amaliegade og Tømmerhandler Jørgen Jegind paa Hjørnet af Amaliegade og Sanct Annæ Plads, nuv. Nr. 15. Det følgende Aar opførte Geheimeraad v. Osten den store Gaard paa Hjørnet af Sanct Annæ Plads og Amaliegade, nuv. Nr. 13, samtidig byggede Justitsraad Lintrup Hjørnegaarden til Norgesgade (Bredgade) og Geheimeraad, Greve Berckentin det Palais, som senere blev det Schimmelmannske. Gaarden ved Siden, nuv. Nr. 30, byggedes ligeledes i 1751 af Toldinspecteur Schumacher.

Den 27de Octb. 1752 lagdes Grundstenen til Bernstorffs Palais paa Hjørnet af Frederiksgade, og er opført af J. H. E. Bernstorff. Efter A. P. Bernstorffs Død i 1799 blev Palaiet købt af Stadsconducteur J. H. Rawert og Tømmermester Hallander. I Begyndelsen af det 19de

Aarhundrede købtes Halvdelen af Commandeur-Capitain St. Andersen Bille, der boede her med den spanske Gesandt Greve Yoldi. Da Arveprinsesse Caroline i 1829 ægtede Arveprins Ferdinand erhvervede de Palaiet, og det var deres Hjem i over et halvt Aarhundrede. Efter hendes Død i 1881 blev Palaiet solgt til Kong Georg af Grækenland. Det afgav en Tid Lokaler i Beletagen for Højesteret, første Møde den 21de Octb. 1884, og Palaiet vandt sidst en vis Berømmelse ved, at Prins Carl, nu Kong Haakon, efter hans Giftermaal i 1896 med Prinsesse Maud, her i Stueetagen havde deres beskedne kjøbenhavnske Hjem.

En af Beletagens Sale har været prydet med 4 store, vævede, pragtfulde Gobeliner, udført 1749 efter Boucher, ifølge usikkert Forlydende Gave fra Kong Ludvig den Femtende til Bernstorff, forestillende Scener fra Mythologien og af hvilke de 2 var over 18 F. lange, ca. 1902 blev de desværre fjærnet.

Ligeledes den 27de Octb. 1752 paabegyndte Geheimeraad, Greve F. L. v. Dehn Opførelsen af sit Palais paa den modsatte Side af Frederiksgade. Det ejedes ved Slutningen af det 18de Aarhundrede af Greve Fr. Reventlow, senere af Hertug Frederik Christian af Augustenborg, der solgte det i 1808; senere har Dronning Louises Broder Prins Frederik af Hessen-Kassel ejet Palaiet, som ved hans Død udstykkedes i Parceller; den sidste solgtes i 1871 til Hornung & Møllers Pianoforte Fabrik, som rykkede ind, efter at der var foretaget Om- og Nybygninger.

Af andre bekendte Mænd, som byggede herude, kan nævnes Urtekræmmernes Oldemand Niels Titken, der havde en anselig Ejendom paa Hjørnet af Norgesgade og Blancogade, samt Generalmajor Thurah, der opførte et mindre Beboelseshus i en stor Have, som fra Titkens Grund naaede helt hen til Frederiks Hospital. I det hele hørte der større eller mindre Haver til alle Ejendomme.

Paa en Del af det nuværende Toldbodterrain, den yderste Trekant af Amalienborg Arealet, som begræn-

sedes af Toldbodvejen og den tidligere omtalte navnløse Gade, som nu er forsvunden samt af Ny Toldbodgade, skænkede Kongen til Indretning af en botanisk Have, for at fremme det botaniske Studium, men vel at mærke som en kongelig, ikke som en Universitetets Have. Amaliegade var imidlertid bleven anlagt og Haven, der var omgivet af en Ringmur, kom saaledes til at ligge paa begge Sider af denne Gades nordøstlige Ende, hvad der ikke viste sig heldigt. Den ene Del laa paa det Sted, hvor nu den store Toldbod-Kontorbygning ligger, og den anden Del, hvor nu den store Rhederibygning har rejst sig ved Siden af det forhenværende Hospital; i Afsnittet nærmest Toldboden laa nogle Bygninger med en Bolig for Urtegaardsmanden, en Forelæsningsaal, et botanisk Bibliothek m. m. Haven anlagdes af den senere Udgiver af Flora Danica, den berømte tyske Læge Georg Christian Oeder, som den 6te Maj 1754 fik sin Udnævnelse som Botanicus ved de kongelige botaniske Foranstaltninger, ligesom han fik Bopæl paa det da nybyggede Frederiks Hospital, ved hvilket han tillige var Medicus. Oeder gjorde flere Rejser og nedlagde et stort Arbejde paa Indretningen af Haven, som aabnedes for Publikum i 1763, men det var dog kun den Del af Haven, som laa ved Siden af Hospitalet, thi den anden og større Del naaede aldrig at blive færdig.

Den eneste offentlige Bygning, som fik Plads paa det gamle Amalienborgs Grund var Frederiks Hospital, stiftet af Kongen efter Greve Adam Gottlob Moltkes Tilskyndelse og Raad. Grundstenen blev lagt i Juli 1752 af Kongen selv; paa en vedlagt Kobberplade stod paa Dansk og Latin:

„Den første Sten til det offentlige Hus, som er indrettet, for at underholde 300 Syge, har Fædrelandets fromme Fader, Frederik den Femte, høitideligen nedlagt og ladet Bygningen fuldføre.“
Bygningerne, som opførtes af Bygningsinspecteur

Georg Daniel Anthon, stod først færdige i Foraaret 1757 og indviedes den 30te Marts s. A. Kl. 10 om Form. i adskillige høje Standspersoners Nærværelse af Hofprædikanten Frederik Qvist med en grundig og lærd Tale. „Den følgende Dag, som var Kongens Fødselsdag, saa man med Forundring, hvorledes mange Syge og Elendige indfandt sig i Hospitalet“, med andre Ord: de første Patienter blev da indlagte.

Endnu i 1754 var man ikke kommen saa vidt, at Rendetene i det nye Kvarter var lagt, hvorfor Kælderne allevegne stod fulde af Vand, og de nye Bygningers Fundamenter blev beskadiget. Magistraten nægtede at have med Sagen at skaffe, den erklærede rentud, at Udgiften hertil, ca. 20,000 Rdl. ikke blot var Stadens Casse uvedkommende, men umulig for den at bestride, da der ikke fandtes mindste Beholdning i den, men den fik da Befaling til at stifte et Laan og betale Renterne. Kongen skulde da med Tiden se at faa Sagen afgjort, at Byen ikke kom i Gæld.

Der blev nu taget ivrigt fat, men da Anlægget omtrent var færdigt, opdagede man, at der ikke var tilstrækkeligt Fald, saaledes at Beboerne incommoderedes derved, hvilket gav Anledning til nye Vanskeligheder og Udgifter.

I 1756 var Stadens Casse „kommen i slet Stand formedelst Vandledningen paa Amalienborg saavel som dens Opfyldning og Brolægning.“ Hvad Vandforsyningen angik, blev Vanskelighederne dog lettere overvundne. Kongen tillod nemlig, at der fra den ham tilhørende Pumpevandsrende, den saakaldte Charlottenborg Hovedrende, maatte lægges Ledninger ind paa Amalienborg Pladsen, han vilde selv afholde Udgifterne ved Anlægget, mod at de 60—70 Brugere betalte 40 Rdl. for hver Portion een Gang for alle og 4 Rdl. om Aaret. Anlægget, der fuldførtes i Hast, var imidlertid saa „utaalelig slet“, at Vandet allevegne løb ud af Trærenderne eller Opstanderne,

oversvømmede Kælderne og afstedkom Skade, og Forholdet blev først bedre, da den kgl. Fontainemester Beyer var gaaet af i Vrede og var bleven afløst af en ny. Det mærkeligste var dog, at man i 1775 opdagede, at Beboerne paa Amalienborg aldrig havde haft Skjøder paa deres Vandportioner, og at hverken Købesummen eller den aarlige Afgift nogensinde var bleven afkrævet, end sige betalt. Da Pengene ikke lod sig inddrive i Mindelighed, blev de eftergivet, men det hedder i den kgl. Resolution, at „den aarlige Afgift fra 1ste Januar 1775 til rette Tid skal paafordres og erlægges“.

Samtiden fandt, at Kjøbenhavn var bleven en overmaade smuk By, hvad der er ret forklarligt, thi ved Amalienborg Arealets Bebyggelse havde den faaet et Kvarter, som ikke alene udmærkede sig ved pragtfulde Bygninger, men ogsaa ved en efter Datidens Begreber storslaaet Ordning af Gaderne.

I Amaliegade opførtes det saakaldte „Gule Palais“ i 1764 af Kjøbmand H. F. Bargum efter Tegning af Jardin og købtes 1809 af Kongen. Grunden ejedes 1750 af Tømmerhandler J. Jegind, et derpaa opført Hus ligeledes af ham 1757. Den 28de Juli 1760 tilskjødedes det Skibstømmerleverandeur J. H. Gustmejers Enke, Catharine Sprich og hendes Svigersøn, den ovennævnte Bargum, der 1766 blev Eneejer. Den 18de Decbr. 1775 tilskjødedes Bygningen Grosserer, senere Consul C. F. Busky, hvis Enke Anna Catharine Gad den 8de Janr. 1810 skjødede den til Kongen.

Det indrettedes til Bolig for Arveprinsesse Caroline (der da kaldtes for Kronprinsesse, hvorfor det i længere Tid beholdt Navnet Kronprinsessens Palais), da hun i 1812 blev forlovet med sin Onkel Prins Christian af Hessen, men han døde i 1814. Senere benyttedes det til Indlogering af Fyrster, deriblandt Hertug Vilhelm af Glücksborg (Christian den Niendes Fader) under hans aarlige Besøg, og Prins Henrik af Oranien. 1833 til 35 beboedes det af Christian den Niendes Broder, Prins Vilhelm, fra

1837 af Christian den Niende, først som ugift, fra 1842 som gift, indtil 1865, da han flyttede over i Amalienborg, og fra 1865 af Kronprins Frederik indtil hans Bryllup i 1869.

Senere er det bl. a. blevet beboet af den svenske Konge Carl den Femtende og af den senere russiske Kejser Alexander den Tredje og Prinsesse Dagmar under deres Besøg ved Kongens Sølvbryllup i 1867. Derefter beboedes det af Kongens Brødre, Prinserne Vilhelm og Hans, og fra 1885 tillige af Kongens Søn, Prins Valdemar, efter hans Giftermaal. I Gaarden ligger en gammel, stor Staldbygning og en i 1876—77 opført Bygning med Vognremiser og Functionairboliger.

Midt paa Amalienborg Plads var rejst den majestætiske Statue, der er den herligste, Kjøbenhavn endnu ejer, rent kunstnerisk set. Frederik den Femte rider frem mod den Kirke, hvortil han lagde Grundstenen, og som ligeledes bærer Navn efter ham, med større Ret end efter det Marmor, den alle Dage led Mangel paa. Riget fattedes Penge, som saa mange Gange tilforn, og derfor maatte Kirkens Fuldendelse stilles i Bero; i mere end 100 Aar henlaa den som en Ruin, indtil C. F. Tietgen i vore Dage købte denne og lod Kirken fuldføre, dog ikke som en Marmorkirke. Set fra Amalienborg Plads hæver Frederiks Kirken sig bag den korte Frederiksgade som en pompøs Gigant, der smager lidt af Peters Kirke og anden romersk Højrenaissance.

AMALIENBORG

3. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

AMALIENBORG

Som tidligere nævnt havde Kongen i 1749 forbeholdt sig Dispositionsret over Byggegrundene til de paatænkte 4 store Palaier, det nye Kvarters egentlige Pragtbygninger, i det Centrum omkring den ottekantede Plads, der snart kaldtes Frederiks Pladsen, efter den højfornemme Souverain, snart Amalienborg Plads, og 9de Maj 1750 skænkede Kongen disse Grunde til 4 Adelsmænd paa den Betingelse, at de alle forpligtede sig til, efter Eigtveds Plan og Tegning, at bygge ganske ens de 4 Palaier i samme Stil, en Hovedbygning, som naturligvis skulde være i Rococo med Kælder og 3 Stokværk, ialt 149 Fod lang, 60 Fod bred og 56 Fod høj til Gesimsens Overkant samt 2 Stokværk høje Pavilloner paa Siderne, forbundne med Hovedbygningen ved et Stokværk høje Mellebygninger. Midt paa Hovedbygningens Facade skulde der være et Fremspring med jonisk Søjleparti, mellem hvilke 3 store Vinduer ind til Riddersalen anbragtes og en Trappe, der førte op til de 3 Hovedindgangsdøre. Over Gesimsen skulde opføres en høj gennembrudt Brystning, afbrudt af Piedestaler med Statuer og Vaser. Endelig over Midten en mindre Opsats med Vaaben og kvindelige Figurer.

I Løbet af Aarene 1749 til 60 blev de 4 Amalienborg Palaier opført.

Overhofmarschal, Greve Adam Gottlob Moltke opførte det Palais, der ligger til venstre for Colonnaden, naar man kommer fra Sanct Annæ Plads, og lod det udstyre med stor Pragt, men den kongelige Yndling blev ogsaa støttet paa mange Maader fremfor alle de andre Byggende, saaledes overlodes der ham i 1751 en Del Slotsbygningsmaterialier, som henlaa i Magasinet: Klapholt, Vinduesgesimser og Søjler fra den gamle Slotsportal, han fik Lov til at bruge de kongelige Materialvogne, det kommanderede Mandskab, Soldater og de Arbejdsmaterialier, Kongen havde i Forraad, og senere skænkede der ham glasserede Tagsten og Egetræs Døre. Endnu i 1758 ses det, at der leveredes ham blaåt og hvidt italiensk, samt sort og gult Marmor fra den kgl. Materialgaard, sandsynligvis til den indre Udsmykning, ligesom 2 Aar senere Bly til en Fontaine, der modelleredes af Professor Stanley. Det sidste Materiale maatte han dog betale med 12 Rdl. Skippundet.

Palaiet blev allerede indviet den 30te Marts 1754, og Kongen overværede selv denne Festlighed, som han havde overværet Kransens Hejsning halvandet Aar i Forvejen.

Samtiden skildrede Moltkes Palais som det prægtigste af dem alle, og den endnu bevarede Riddersal, decoreret med Guld paa Hvidt, viser den Dag i Dag Tidens Luxus og Pragtlyst.

I sin utrykte tredje Del af „Vitruvius“ skildrer Thurah de 4 Palaier og dvæler navnlig ved Greve Moltkes med den store Vestibule, baaren af 8 Marmorsøjler, mellem hvilke en Andromeda af hvidt, italiensk Marmor er opstillet, og kan ikke finde tilstrækkelig stærke Ord for den Luxus og Pragt, som udfolder sig i Taffelgemakket og den store Sal.

Wadskiær slog Lyren til Ære for Moltkes Palais saavel som Ny Frederiksstad i det hele i sin „Forandrings Skueplads paa Amalienborg Lueplads“. Med Hentydning til Stedets forrige Anvendelse som Mønstringsplads og Have synger han:

Bedre Huse i Geleder,
End Soldater der at staa,
Buxbom faar vel andre Steder,
Hvor den kan opvoxe paa.
Her bør Borgere opspire,
Og en Sort af Negliker,
Som langt mere Staden zire,
End det Slags, som voxte der.
Tulipaner, Hyazinther,
Som kan flytte sig afsted,
Og udi den skarpe Vinter,
Gjøre sommerfulde Fjed.

Bedre Gader der end Gange,
Bedre Gaarde der end Trær,
Bedre Børneskrig end Sange,
Af en Stillitz eller Stær.
Ingen vil den sidste være,
Borgerskab at vinde der,
Hvor selv Kongen tænk den Ære,
Byens Borgemester, er.

Generallieutenant, Greve C. F. Raben Levetzau byggede det nordøstlige Palais, der fuldendtes i 1760.

Geheimeraad, Baron Joachim Brockdorff opførte det nordvestlige Palais, der ligeledes fuldendtes i 1760. Det blev købt af Kongen i 1765, og i 1767 indrettet til Landcadetacademi ved Res. 8/8 1767, hvilket det var til 1788, da det blev Søcadetacademi ved Res. af 6/6.

Conferensraad Severin Løvenskiold paabegyndte Opførelsen af Palaiet til højre for Colonnaden, men ved Skjøde af 23de April 1754 overdrog han Bygningen ufærdig til Enkegrevinde Anna Sophie Schack til Schackenburg. Det blev imidlertid i Begyndelsen af 1755 for en Del ødelagt ved Ildebrand, hvilket naturligvis standsede Byggearbejdet og forsinkede Fuldførelsen, men det har dog vistnok staaet færdigt allerede ved Udgangen af 1755.

Da Kongefamilien var bleven husvild ved Christiansborg Slots Brand, den 26de Febr. 1794, var det højst magtpaaliggende hurtigst at finde passende Boliger for Kongehuset, der bogstavelig ikke havde Tag over Hovedet i Residensstaden, og Opmærksomheden blev naturligvis strax henvendt paa Amalienborg Palaierne. Der blev strax aabnet Underhandlinger, og allerede i de første Dage af Marts 1794 købtes afdøde Greve Moltkes Palais med alle Bygninger, Grunde, Inventar og Meubler til Bolig for Kong Christian den Syvende, som flyttede ind den 10de Marts (fra den Tid kaldes det Christian den Syvendes Palais), og havde her sin Vinterresidens indtil sin Død, den 13de Marts 1808.

Samtidig købtes Schacks Palais til Kronprinsregenten.

Levetzau, det nuværende Residenspalais, blev erhvervet af Arveprins Frederik. Ejeren, Geheimeconferensraad Sigfried Victor Raben Levetzau, Besidder af Stamhuset Restrup i Aalborg Stift, havde længe ønsket at blive denne Ejendom kvit, men havde ikke kunnet afhænde den paa Grund af en udtrykkelig Bestemmelse i Stamhusets Erectionspatent af 12te Marts 1756; nu blev der imidlertid givet kgl. Tilladelse til Salget paa den Betingelse, at Købesummen skulde blive en, Stamhuset Restrup, tilhørende Capital, hvorfra Besidderen skulde nyde Renten uden videre Raadighed over Capitalen.

Enkedronning Juliane Marie, som efter alles Mening kom til at bo smukkest og bedst, købte det forh. Daneskjold Laurvigske Palais paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade, som tilhørte Etatsraad de Coninck.

Der blev strax taget fat paa at forbedre og ombygge Amalienborg Palaierne, hvorfra navnlig det Schackske var meget forfaldent. Til den indre Indretning og Udstyrelse af dette og Moltkes Palais medgik der i de første Aar over 86000 Rdl., hvilke tilligemed Købesummen udrededes af de indkomne frivillige Bidrag til Christiansborgs Genopførelse. Det gjaldt om at blive færdig i Hast, thi alt

skulde helst staa rede samme Efteraar, naar Kongefamilien flyttede ind fra sit Landophold, men disse Istandsættelser og Ombygninger trak ud flere Aar. Harsdorff, som ledede Arbejdet, havde nemlig store Vanskeligheder at kæmpe med, og det ikke blot de pecuniaire, men i 1794 nedlagde Tømmersvendene Arbejdet og andre store Laug gjorde fælles Sag med dem, hvorved Strejken kom til at omfatte ca. 2000 Svende, over Halvdelen af samtlige Svende i Byen. Denne Bevægelse vakte uhyre Opsigt, og gav Stødet til Ændringer i Laugsordningen, men Strejken forsinkede Arbejdet meget, og der maatte requireres Assistance hos Holmens Tømmermænd.

Den ydre Istandsættelse, Reparationen af Sandstensbeklædningen og den udvendige Maling blev ikke en Gang færdig det følgende Aar, fordi den store Bybrand kom imellem, derimod lykkedes det Harsdorff at gennemføre de 2 store Arbejder, som til en vis Grad forandrede Palaiernes og Pladsens Physiognomi. Palaiernes Hovedbygning havde jo hidtil kun staaet i Forbindelse med deres Endepavilloner ved 2 lave Mellembygninger med Indkørsler, men nu blev disse forhøjet med en Etage, for at skaffe mere Plads, saa at Palaierne fik det nuværende Udseende. Disse saakaldte „Communicationsbygninger“ var en Nødvendighed, men det er vel tvivlsomt, om de har været til Fordel for Ensemblet.

Den anden store Opgave, der blev stillet Harsdorff, løste han paa glimrende Vis, og skabte i den prægtige Colonnade et genialt og enestaaende Værk, hans skønneste Mesterværk, der saa at sige favner hele Amalienborgbilledet i en vidunderlig skøn Ramme, en pragtfuld Port i ædel jonisk Stil:

„som paa engang skulde være en Forhal til Kongens Hus og en Gjennemgang til den Plads, som bar det stolteste Æreminde, der var opreist for en dansk Konge“.

De 2 Palaiier, Kongens og Kronprinsens, der var adskilt ved Amaliegade, hørte paa en vis Maade sammen,

i al Fald maatte den besværlige Forbindelse mellem dem ved mange Lejligheder føles som et Savn, hvis den ikke blev afhjulpen. Under de givne Forhold maatte en Forbindelse mellem de to Boliger anses for højst ønskelig, ogsaa fordi det Moltkeske Palais rummede de egentlige Modtagelses Værelser og Pragtrum, hvor det mere festlige Hofliv udfoldede sig.

Det gjaldt da om at skabe et architectonisk Led, som kunde forene uden at spærre eller hindre den daglige Færdsel paa Gaden og Pladsen. Det vides, at Hærdsorff indsendte et ikke ringe Antal Udkast og i Begyndelsen nærmest tænkte sig en Bygning med en eller flere Genemkørsler, som under alle Omstændigheder vilde have aflukket Gaden for Synet og borttaget den smukke Udsigt til Monumentet paa Pladsen. Endelig fattede han den Plan at rejse en aaben Søjlehal i græsk Stil i Stedet for en sammenhængende Mellembygning, og denne Tanke vandt Kronprinsens Bifald.

Der skulde dog anvendes den største Sparsommelighed, thi Colonnaden maatte ikke koste mere end ca. 19000 Rdl., hvorfor der skulde anvendes Tømmer i Stedet for varigere Materiale, Bliktækning i Stedet for Kobbertag, gamle cassetede bornholmske Sandsten i Grunden og sværtede Mursten fra Christiansborgs Skorstene, der var saa forbrændte, at de ikke med Nytte kunde bruges ved selve Slotsbygningen. Den Søjlebygning, der af sin Mester var tænkt i Sten, blev kun til Træ, man kunde ikke faa Raad til at gøre det i Sten, som kræver Stens Materiale. Man gjorde med andre Ord Dumheden fra 1689 om igen og klinede en Brandfanger op lige ved Palaierne, thi opstaar der Ild, er det den bedste Leder for den, nogen Ild kan ønske sig.

Arbejdet gik saa rask fra Haanden, at Colonnaden stod færdig i Novb. 1794, saaledes at Løngangen til Pladsen og de tre Værelser med Vinduer til Amaliegade strax kunde tages i Brug. Forbindelsesgangen over Søjlerne er kun henved 7 Fod høj. Alle Hoffets Cavalerer og

Damer fik Nøgler til Løngangen, i 1799 uddeltes ikke mindre end 200.

Den nye Bygning vandt almindelig Bifald hos Samtiden og beundres den Dag i Dag som enestaaende ved sin skønne Opfattelse og Gengivelse af den joniske Stil, men erkendes maa det, at Savnet af det ægte Materiale desværre præger denne Harsdorffs ædle og skøntproportionerede joniske Colonnade. Høyen omtaler den med udelte Anerkendelse, priser dens græske Aand og storladne harmoniske Virkning og tilføjer:

„Stiller man sig enten i Gaden eller paa Pladsen om-
„trent i 30 Skridts Afstand, saa at Krandsens Overkant
„staar aldeles frit mod Luften, da ville de store simple
„Forhold, de rene, deilige Former, det efter Stand-
„punktet vexlende Spil af Søilerækkernes Perspectiv,
„af Indblikket under Loftet og ind til Portalerne, af
„Lys og Skygge vidne om den ædle Følelse for archi-
„tectonisk og malerisk Skjønhed, som havde gennem-
„trængt Mesteren.“

Paa forskellige Maader sørgedes der for Udsmykning af Amalienborg Plads, saaledes blev de 20 Glas-Kugle-Lyfter med dobbelte Flammer og dertil hørende Marmor-piller, som tidligere havde staaet paa Christiansborg Slots-plads, flyttet til Amalienborg, og hvad der ikke var det mindst mærkelige, de blev, i Modsætning til alle Byens andre Lyfter, tændt i Maaneskin, da man nu for første Gang opdagede, at Maanen ikke altid skinnede, naar den ifølge Almanaken skulde gøre det. Hestestatuoen og dens Fodstykke blev pyntet op, Frederiksberg Slots Uhrværk blev nedtaget, forsynet med en ny Skive og anbragt paa Søcadetacademiet, det Brockdorffske Palais, medens der bestiltes et nyt Uhr til Frederiksberg Slot hos Uhrmager Henrichsen i Hillerød. Slotsforvalter Voigt paa Frederiksberg anlagde Smaahaverne ved de to Palaier og Lyst-huset ved det kongelige Palais blev istandsat.

1797 lod Kronprinsen bygge et Tempel i sin Have ved Amalienborg samt opsætte 2 Bænke og en Solring.

Selvfølgelig nødvendiggjorde Vagterne ved de to Palaier, der besørgedes af begge Livgarder, forskellige nye Indretninger. Livgarden til Hest, der daglig trak op, fik Vagtstue, Stalde og Remiser i Søcadetacademiet, hvorhos et af Spiltougene senere indrettedes til 2 Kachotter eller Arrestlejligheder, som de kaldtes, for bemeldte Gardister. Søcadetacademiets Chef holdt dog ikke af dette Naboskab og havde især meget at indvende imod en Marketenter, der havde faaet Bolig i Academiets Kælder. Han klagede over, at baade Cadetterne og Officerernes Hustruer og Tjenestepiger forulempedes af Soldaterne, naar de passerede forbi, og Enden blev da, at Marketenteren fik et lille Hus opført i Gaarden, og at der i 1799 blev rejst et Plankeværk i Palaiets Gaard mellem Gardens Plads og Cadetternes „Spøgeplads“, saaledes at de var ganske adskilt. Hvad Livgarden til Fods angaar, havde den sin Vagtstue i Kongens Palais og sin Arreststue paa Rosenborg; i 1799 blev der imidlertid indrettet en Kachot over dens Vagtstue paa Amalienborg.

Der var stærk Mangel paa Plads i de 2 kongelige Palaier. Det var slemt nok, at de store Fester som Balparæ'erne maatte afholdes i Comoediehuset paa Kongens Nytorv, men værre var det, at en Del af Hofpersonalet maatte indlogeres omkring i Staden. Man forstaar ikke rigtig, at Forholdene har været saa indskrænkede i de store Palaier, men Herskaberne stillede maaske større Fordringer til Plads den Gang end nu.

Allerede i 1795 havde man oven over Remise- og Staldbygningen ved Kongens Palais opført en 4 Alen høj Etage med Værelser for Palaisforvalter Ørtel og forskellige andre Betjente. Det gik endog saa vidt, at man savnede Opbevaringssteder for de kostbare Meubler, som ikke brugtes til daglig, thi de 3 Kamre over Colonnaden blev hurtigt fyldt.

I Kronprinsens Palais var Gaarden saa lille, at man havde maattet lægge et Sprøjtehus ud paa Toldbodgadens Fortov, hvorimod Magistraten nedlagde Indsigelse, men

det fik dog Lov til at staa paa Rentekamrets Erklæring, at der aldrig skulde kunne vindes Hævd derpaa, hvilket til yderligere Sikkerhed blev læst ved Hof- og Stadsretten.

Da Bernstorffs Palais i 1799 blev solgt til Stadsconduc-
teur Rawert og Tømmermester Hallander, benyttede man
strax Lejligheden til at afkøbe dem et Stykke Haveplads
paa 27 Alens Længde mod Frederiksgade og 75 Alens
Dybde for en Pris af 4 Rdl. pr. Kvadratalen, hvilket ansaas
for meget dyrt. Her opførtes da i 1800 et kongeligt Ride-
hus, kaldet „Dronningens Ridehus“, hvortil der havde
været stor Trang, og paa den nye Bygnings Loft fik
Palaisforvalteren endelig det Meubelkammer indrettet, han
saa længe havde savnet; fra dette Ridehus var det, at
Vagtparaden før trak op.

Til hvert af Palaierne hører der to Gaarde, Hoved-
gaarden og Køkkengaarden med Bygninger til Function-
nairer, Stalde, Vognremiser osv. I Haven til Christian den
Syvendes Palais staar en stilfuld smukt udført Pavillon,
ganske fin og ejendommelig, bygget i 1760'erne, (der stod
før den Tid et Lysthus paa samme Sted) som Havesal
med Fuglehus efter Tegning af Jardin „dans toute la
simplicité antique“. Den er af rød bornholmsk Sandsten
og bestaar af en aaben Rotunde, der bæres af joniske
Søjler og overdækkes af et Kobberkuppeltag, samt 2 smaa
Sidefløje og en lukket Omgang bag Rotunden, hvilken
altsaa har været brugt til Volière og senere skal være
benyttet til kgl. Badstue.

Moltkes Palais hørte efter Christian den Syvendes Død
i 1808 ogsaa til Frederik den Sjettes Hofstat og beboedes
af en Del Hofembedsmænd eller benyttedes til kongelige
Kontorer. Fra 1852 havde Udenrigsministeriet Domicil
her, indtil det i 1865 indrettedes til Receptions- og Fest-
lokaler for Kongen, og hvor Alexander den Tredje, Kejser
Wilhelm, Kong Edvard, Kong Gustaf og Præsident Loubet
har boet. Her gav Christian den Niende sin sidste Audiens,
en Time før han døde, og her modtog han kort Tid i
Forvejen den Deputation, der fik hans Samtykke til, at

Prins Carl af Danmark maatte bestige Norges gamle Trone som Haakon den Syvende. Fra dette Palais' Altan proclameredes Frederik den Ottende og Christian den Tiende som Danmarks Konger.

Schacks Palais vedblev at være Bolig for Frederik den Sjette, ogsaa efter at han var bleven Konge, og her inden for disse Mure lukkede han sine gamle, trætte Øjne, da han døde den 3dje Decb. 1839, 71 Aar gl., hvorefter Enkedronning Marie Sophie Frederikke residerede i Palaiset — der i 1840 underkastedes en større Restaurering — indtil 21de Marts 1852. Saa blev det fra 1854 Sæde for Højesteret, indtil det efter den nødvendige Restaurering i 1865 blev Bolig for Christian den Niende, som døde her, den 29de Januar 1906.

Brockdorffs Palais var Søcadetacademi indtil 1828, da det efter en Hovedreparation blev indrettet til Bolig for Prins Carl Frederik, den senere Frederik den Syvende og hans Gemalinde Vilhelmine; her stod ogsaa hendes andet Giftermaal med Hertug Carl af Glücksborg i 1838, men da de snart efter flyttede til Kiel, blev det i 1839 Bolig for Landgreve Vilhelm af Hessen og hans Gemalinde, og her stod den 26de Maj 1842 Christian den Niendes Bryllup med Landgrevens Datter Louise. Da Landgreven var død i 1867, blev det indrettet til Residens for Kronprins Frederik (senere Frederik den Ottende), der flyttede herind i 1869 efter sit Giftermaal med Prinsesse Louise (nu Enkedronningen). Frederik den Ottende døde den 14de Maj 1912.

Levetzaus Palais blev efter Arveprins Frederiks Død i 1805 beboet af Sønnen Christian Frederik (senere Christian den Ottende), der her residerede med sin skønne Dronning Caroline Amalie, Prinsesse af Augustenborg. Hos denne litterært og kunstnerisk interesserede Konge samledes Danmarks Guldalderdigtere, og Kongen satte en Ære i at tælle Oehlenschläger, Grundtvig og H. C. Andersen blandt sine kæreste og hyppigste Gæster. Her fødtes Sønnen (den senere Frederik den Syvende) i 1808,

og her døde Christian den Ottende den 20de Januar 1848, hvorefter Enkedronning Caroline Amalie residerede her indtil sin Død i 1881. Efter Christiansborgs Brand i 1884 flyttede Udenrigsministeriet hertil, indtil Palaiet efter den fornødne Restaurering indrettedes til Bolig for Prins Christian (nu Kong Christian den Tiende) i 1898 efter hans Giftermaal med Alexandrine, Hertuginde af Mecklenburg.

Hvad nu selve Amalienborg Plads angaar, er det en Fornøjelse at se hvor rent og fint her altid er, men saaledes har det ikke altid været; i gamle Dage var Sansen for Renlighed ikke stærkt udviklet, Fejemanden tog let paa Kosten, og Græsset fik tidt Lov til at voxte frit op mellem Stenene, saaledes maatte Indenrigsministeriet i 1851 kraftigt paaminde Magistraten om at lade luge paa Amalienborg Plads, da Græsset var voxet saa højt op, at det i betydelig Grad vansirede den ellers saa skønne Plads.

I 1886 fik Amalienborg Plads sin nuværende Mønsterbrolægning med Mosaik langs Palaierne og omkring Rytterstatuen, og det kostede ca. 125,000 Kr.

I den af Kraks Vejviser udgivne interessante og betydningsfulde Bog, „Minderige Huse“, anføres hvilke bekendte, ikke kongelige, Personer, der har boet i Amalienborg Palaierne i Tidsrummet 1770—1870:

Moltke Adam Gottlob, 1770—71 og 1774—92 (1770 Greve, Geheime Raad i Conseillet, 1784 Geheime Conferentsraad).

Hauch, A. W., 1800—38 (1800 Kammerherre, Over-Hof-Marschal og Staldmester, 1802 tillige Chef for Theatret, 1811 endvidere Chef for Hans Maj. Livcorps og Kunstammeret, 1828 Over-Staldmester, 1829 Overkammerherre, 1832 Vice Kantzler ved de kgl. Ordners Capitul samt Chef for det store kgl. Bibliothek og Konst Museum). Boede i „Kongens Palais“.

Staffeldt, 1787—88, Fændrik. Han havde Bopæl paa Landcadetacademiet, som 1768—88 var installeret i det Brockdorffske, nu Enkedronningens Palais.

Thaarup, 1789—92, Informator. Adresse i Vejviseren: Sø-Cadet-Academiet, der i 1788 byttede Lokaler med Landcadetacademiet.

Jessen, C. W., 1792—1803 (1792 Premier Lieutenant, 1798 Sø Capitain Lieutenant, 1799 Capitain i Sø Etaten. Adresse i Vejviseren: Sø-Academiet, nuværende Enkedronningens Palais.

Bülow, F. C., 1802—04 (1802 General Adjutant, 1804 tilige Capitain ved Kronprindsens Regiment og Chef for General-Commando-Contoirtet). I Vejviseren: Kronprindsens Palais.

Stemann, 1809—11, Kammerherre. Paa „Kongens Palais“.

Hansen, C. F., 1828—42 (1828 Captain og Divisions Adjutant, 1830 Major, 1834 Oberstlieutenant, 1836 Divisionskvartermester, 1840 Overadjutant, 1841 Oberstlieutenant i Generalstaben, 1843 Oberst og Deputeret i General Commerce Collegiet).

Bardenfleth, C. E., von, 1829—32 Kammerjunker.

Quaade, G. J., 1851—52, Kammerjunker, Expeditionssecretair i Udenrigsministeriet.

Bluhme, C. A., 1853—54, 1856, 1861, Geheimeconferentsraad, Premierminister (til 1854), Udenrigsminister.

Scheel, L. N., 1856—57, Geheimeconferentsraad, Kammerherre, Minister ad interim for Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, Udenrigsminister ad interim for hele Monarkiet.

Bülow, F. R. H., von, 1857, Generallieutenant.

Krogh, G. C., von, 1860, Kammerherre, Generallieutenant.

Den 11te Marts 1917 var der Fest og Glæde paa Amalienborg, da Kronprins Frederik fyldte 18 Aar og dermed indtraadte i Myndighedsalderen; det var ikke blot en Festdag for den kongelige Familie, men Begivenheden fik, som den burde, et officielt Præg, og store Folkemasser var samlede paa Amalienborg Plads, for at bringe Hyldest og Lykønskning. Det er nu om Stunder ikke ofte,

at Kongehuset og Folket kommer i Rapport til hinanden under saa højtidelige Former, og den Hyldest, som steg den unge Kronprins i Møde, da han ved sin Faders Side traadte ud paa Palaisets Balcon, var da ogsaa af en saa hjærtelig Karakter, at den ligesom fejede alt Ceremoniel til Side og talte sit aabne og ligefremme Sprog til Danmarks vordende Konge.

Den 16de Juni 1918 kunde man læse i Bladene:

„Enkedronningen tog i Fredags Ophold paa „Ege-
„lund“, og Kongen og Dronningen har allerede i læn-
„gere Tid boet paa „Sorgenfri“. Det var derfor i
„Fredags foreløbig sidste Gang, at Gardens Musik-
„korps spillede paa Amalienborg Plads. Men muligt
„er det ogsaa, at det var for uigenkaldelig sidste Gang.
„Det er nemlig ikke utænkeligt, at den nye Konge-
„bolig paa Christiansborg vil staa færdig til Efter-
„aaret, og da vil Garden samtidig blive forflyttet fra
„Amalienborg til Christiansborg.“

Disse Gisninger var dog ikke ganske ugrundede, da man nemlig støttede Formodningerne til de almenkendte Bestemmelser, der alt var truffet med Hensyn til Christiansborg, men der indtraadte ingen Forandringer, Garden trækker stadig op med Musik gennem Byen til Amalienborg, og der blev ingen Kongeborg paa Slotsholmen, idet Kongen til syvende og sidst bestemte sig for at blive paa Amalienborg.

Den 17de Juli 1918 opstod der midt paa Dagen en mindre Brand i Christian den Niendes Palais. Ved 12½ Tiden havde Vagten opdaget en stærk Røg, der slog ud fra et Vindue paa 1ste Etage, og Brandvæsenet blev strax alarmeret fra Amalienborg med den lakoniske Besked: „Det brænder i Christian den Niendes Palais“. Det gav et Chok i hele Brandstationen, Klokkerne klemte, som syv Ulykker var over Residensstaden, Brandmændene jog ned ad Trapperne i fuldt Firspring og var i rappe Spring paa Sprøjterne og øjeblikkelig raslede et stort Udrykningstog tudende hen ad Gaderne, spredende Rædsel og

Skræk om sig hele Vejen lige til Amalienborg og en stor Skare Mennesker var hurtigt paa Benene. Politiafficiant Schram, der just sad ved sin Frokost, styrtede over Hals og Hoved til Amalienborg Plads og dirigerede Ordrens Opretholdelse i Sommertøj og blød Filthat.

I Palaiet herskede en ikke ringe Nervøsitet, men Branden blev man forholdsvis hurtig færdig med, thi det hele var næsten ingen Ting. Palaiet blev paa det Tidspunkt repareret, og man mente, at Branden, der blussede op i det Paaklædningsværelse, som i sin Tid benyttedes af Dronning Louise, var opstaaet paa den Maade, at en Maler, ved at fjerne noget gammel Maling fra en Vindueskarm med en Blæselampe, under dette Arbejde var kommen til at antænde Træværket, uden at have lagt Mærke til det. Brandvæsenet havde truffet de mest vidtgaaende Forholdsregler, for at redde det gamle Palais, Slinger var ført ind gennem Vinduerne saavel til Pladsen som til Gaarden ud mod Ny Toldbodgade og Stiger var rejst begge Steder. Men heldigvis blev der ikke Brug for nogen af disse Foranstaltninger, idet Brandvæsenet hurtigt blev Herre over Ilden, der ikke naaede til at brænde klart. Nogle Skillerum og en Del af Panelværket blev for en Sikkerhedsskyld brudt ned omkring det Vindue, hvor Ilden havde fat, da man frygtede for, at Ilden skulde have bredt sig længere ind i Palaiet. Efter en Times Forløb kørte Brandvæsenet hjem igen. Brandinspecteuren karakteriserede Ildebranden som en Begivenhed, der kunde have faaet alvorlige Følger, hvis man ikke saa hurtigt havde opdaget Branden. Denne bemærkedes en halv Times Tid efter, at Malersvendene var gaaet til Middag; havde Ilden faaet Lov til at brede sig blot en Smule længere i det gamle, tørre Træværk, kunde den have voldt stor Ødelæggelse.

Over Amalienborg Plads hviler der Dagen igennem en egen fornem Ro og velgørende Stilhed, som kun een Gang om Dagen brat afbrydes, naar Vagtparaden ankommer med klingende Spil, og paa 'et Øjeblik er der Liv og

Røre over hele Pladsen. Vagtparadens Marsch gennem Byen med fuld Musik er Dagens oplivende Moment, en stadig voxende Skare følger med, for at se Afløsningen og høre Musikken, og der er sikkert adskillige, som næsten aldrig forsømmer nogen Vagtparade, det er maaske den eneste musikalske Nydelse, de har Adgang til, og den er jo gratis. Alle er vi glade for Vagtparaden, gamle som unge, rige som fattige, Baronen som Lazzaronen følger med den gennem Byen, og naar Musikken høres i det Fjerne, lægger Grossererer som Lærlingen Pennen fra sig, Skrivemaskinerne holder for en Stund op med at klapre, Vinduerne smækkes op, saa at Musikkens klare Toner kan slynges ind i Rummene, Haandværkeren pauser et Øjeblik og Butiksfolk og Kunder maa uden for, for rigtig at høre Musikken og nøje betragte Gardisternes taktfaste Marsch og Tambourmajorens ærefrygtbydende Mine.

Folk af alle Klasser forsamler sig paa Amalienborg Plads, for at lytte til Musikkens fortryllende Toner, til de Marscher, Galoppader etc., som gives til bedste. Snart er den nye Vagt installeret, den hidtilværende Vagt afmarscherer til Kasernen og Folk gaar hver til sit.

Den største Tilstrømning til Amalienborg Plads er dog paa Hs. Maj. Kongens Fødselsdag, thi da er Pladsen et sandt Mylder, og der er næppe noget Kjøbenhavnerbarn, der ikke vaagner med Fest i Sindet den Dag. Ikke blot er det Fridag, men det, at selve Hans guldkrønte Majestæt holder Fødselsdag, er en Ting, der nok kan sætte Fantasi i Svingninger. Denne Dag har bevaret Æventyrets Glans over sig. Det er jo grangivelig, som om der er Chokoladeduft over den ganske Stad. Og saa Garden, som trækker op med knaldende røde Frakker paa, gives der et herligere Syn? Tusinder af store, runde Barneøjne stirrer op mod Vinduerne i Palaiet, og Børnene forestiller sig, at Kongen naturligvis sidder hele Dagen og drikker Chokolade med Flødeskum til og ligesaa mange Kager, han vil have.

Paa Kongens Fødselsdag er det de mange glade og muntre Børn, som er de dominerende paa Amalienborg Plads, det er jo Kongens Fødselsdag, og paa den Dag betragter de Pladsen som deres, ligesaa vel som Tivoli paa en Feriefest; de er paa Færde allevegne og vil baade høre og se alt, hvad der foregaar, klatrer over Gitteret og besætter Pladserne endog helt op paa Rytterstatuens Fodstykke, for at være sikker paa, at intet skal gaa tabt for dem i det højtidelige Øjeblik, da Vagten præsenterer Gevær og Hans Majestæt Fødselsdagsbarnet kører over Pladsen.

Residenspalaiet har skiftet, men de 4 Amalienborg Palaiet, i rolig Majestæt om den rummelige Plads og med sin skønne Beliggenhed nær ved Havnen med dens pulserende Liv til Søs og lige op ad Byens travle Hovedaarer, har stedse været Rammen om Kongehusets Færden under gode og onde Tider og det Centrum, hvor ikke blot Kongefamiliens ydre Grene, men ogsaa den formaaende Verden og alle, der stod Kongehuset nær paa den ene eller den anden Maade, samlede. Hertil overflyttede Christian den Niende og Dronning Louise Hjemmet for deres sex Børn, det navnkundige Fyrstehjem, hvorfra Ruslands Kejserinde, Englands Dronning, Grækenlands Konge og Hertuginde af Cumberland blev hentet. Ved dem kom Danmarks Navn ud til de fjærneste Hjørner i Verden, Amalienborg og navnlig Fredensborg var Navne, der løb Verdenspressen rundt, hver Gang Familiemedlemmerne fra mange af Europas Fyrstehuse med Czar Alexander og daværende Prins, senere Kong Eduard, i Spidsen samlede heroppe i Nord til de store Familiesammenkomster. Amalienborg var Midtpunktet for Festlighederne ved det gamle Kongepars Guldbryllup og ved Regeringsjubilæet.

Siden 1794 har Kongefamilien, naar man undtager Frederik den Syvende, ført sit Familieliv her, medens Christiansborg efter Genopførelsen var viet de store, officielle Fester.

Naar man staar paa Amalienborg Plads, befinder man sig inde i Fortidsidyllen mellem de 4 skønne Eigtvedske Palaier, ikke oprindeligt bygget til Kongeboliger, thi Dattidens Souverainer begærede større og pompøsere Forhold, men alligevel skal man lede efter en fornemmere og stilfuldere Plads. Hvilken Monarch boer beskednere og finere. Fornemheden er aaben og venlig, alle 4 Palaier gør Front mod den Besøgende, der staar ved Rytterstatuen i Midten, lutter skønt smilende Facader. Og saa vidunderlig er dette Complex tænkt, at det fuldstændig lukker Omverdenen ude. Palais hilser til Genbopalais som til sit Spejlbillede, fra intet af dem ser man noget Gadeperspectiv føre bort, Pladsen er sluttet som i en Tryllesring, og dog kan Mennesker fra alle 4 Verdenhjørner strømme ind som fra Sidekulisser. Ingen Bygmester har construeret en ideellere Repræsentationsscene, paa samme Tid aaben og dog lukket til alle Sider. Disse Palaier danner i bogstaveligst Forstand et sluttet Selskab.

Amalienborg er Byens festligste og skønneste Plads og Harmonien her er fuldkommen.

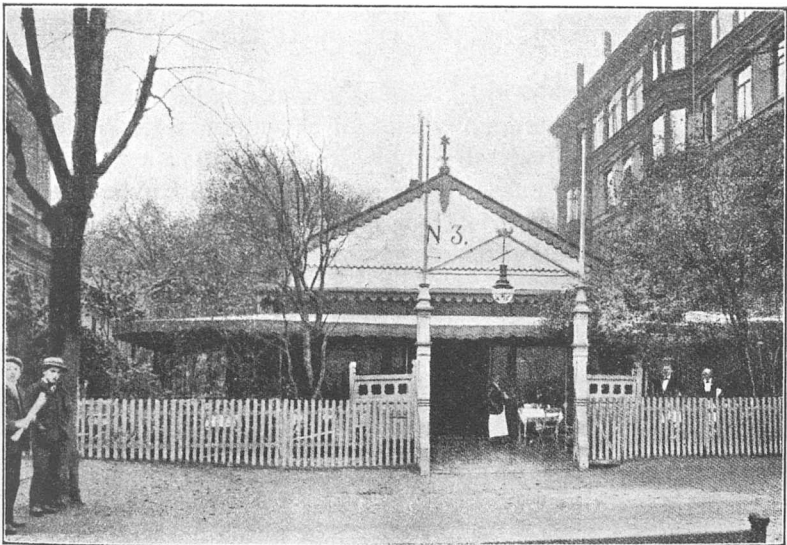
BRÆDDEHYTTEN

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1930

BRÆDDEHYTTEN

At Smagen er forskellig, Alle véd,
En holder paa Bananen, en paa Bøffen,
Og begge mener, den er lige kraftig.
I »Hyttten« gives dog kun en Besked,
Og det er Bøf, og den skal være saftig.

Den rigtige, gamle, originale „Bræddehytte“s Saga er vel forlængst ude, dette fordem saa søgte og berømte Madsted i den veritable Bræddehytte, der laa mellem Wivel og Panoptikonbygningen, hvor nu Bernstorffs Gade munder ud i Vesterbrogade, men ved Efterretningen om Hyttens gamle brave Værts, Frederik Johan Peter Nielsens Død, d. 2. Marts 1930, løftede den gamle Hytte sig et Øjeblik af Glemselen, midt i Døgnets Travlhed, og kaldte en Mængde Minder frem, som staar i det forbigangnes Glans, Minder om en Tid, der aldrig kommer tilbage, og ikke blot alle ældre Københavnerne, men mange langt ude omkring i Landet har sikkert med Glæde tænkt tilbage paa alle de behagelige og fornøjelige Timer, de har tilbragt i Bræddehytten, hvor de altid traf den elskværdige og omsorgsfulde Vært, omgivet af de flinkeste Tjenere.

Restaurationens oprindelige Navn var dog ikke Bræddehytten, det blev den senere omdøbt til, men den kaldte sig Schweitz's Ølpavillon, Nr. 3, det var ved Midten af forrige Aarhundrede, da Ølhallerne en miniature skød op som Paddehatte. Naar en Ølkusk eller Karl i de Tider

løste Beværterborgerskab, satte han ikke mere Beværtning paa sit Skilt, nej, det lille fugtige, daarlig belyste Lokale bar det stolte, klingende Navn „Ølhalle“ eller „Øltunnel“, man kunde ogsaa enkelte Steder læse „Ølltunnel“ eller „Øllehal“. Den ene Ølhalle aabnedes efter den anden, og det var stadig det bajerske Øl, der dannede Basis for Spekulationerne.

Der foreligger ingen Beretninger om Schweitz's Ølpavillon Nr. 3, og det maa antages, at den kom til at føre en stille Tilværelse, saaledes som det gik med de andre Ølhaller og Ølpavilloner, da deres Glanstid var omme, og det var nok først, da Restaurateur Frederik Nielsen startede her i 1876, at der kom Gang i Sagerne, saa Bræddehytten, ogsaa kaldet Nr. 3, i Løbet af kort Tid blev en kendt og søgt Restaurant, hvor Byens bedste Mad serveredes til Byens billigste Priser og i de største Portioner. Det bedste, det virkelig gode for en rimelig Pris, det var den gamle Bræddehyttes gyldne Hemmelighed, som gav det lidt snuske- de Lokale Glans. Naar der i denne gamle Træbygning over- hovedet kunde opstaa en Café, der paa sin Vis blev en Mønstercafé, i saa fordringsløse Omgivelser, da skyldtes det ene og alene Frederik Niensens sjældne Evner og vir- kelig noble Personlighed, og samtidig havde han som Vært en mærkværdig, naturlig Takt i Omgang med alle Slags Mennesker. Det var en Arv fra hans første Principal, gamle Kammerraad Hansen paa den kgl. Skydebane, hvor han havde lært sammen med sin ældste Ven og Collega, Kam- merraad Wilhelmsen fra „Constantia“.

Bræddehytten havde en ideel Beliggenhed her paa Sol- siden, klods op til Tivoli, og da Vesterbro alle Dage var den livligste af Forstæderne, var her omkring altid et broget Folkeliv, og da særlig paa Sommersøndage gik Folkestrom- men livlig ad Frederiksberg til, men da det jo var en lang Spaseretur, foretrak en stor Part at stoppe op en Stund ved Bræddehytten, for at sætte en af de bekendte store Bøffer til Livs. Paa saadanne Dage var der Trængsel i Hytten, ikke blot indendørs, men ogsaa uden for i Solskinnet var alle Borde optaget.

Bræddehytten var Kjøbenhavnerens Stamcafé i Firserne og Halvfemserne, og en Vrimmel af Anekdoter fortælles fra det runde Stambord, hvis Kreds ogsaa er malet i en Sky af Tobak og dampende Torsk med den glødende Kakkelovn midt paa det sandstrøede Gulv. Den gamle Bræddehytte var det brede, folkelige Kjøbenhavns Mødested, Gæsterne kendte hinanden, og Værten var Ven med de allerfleste af Gæsterne eller i det mindste paa Hilsen med.

Ved Stambordet sad mange af Byens den Gang kendte Navne og Originaler, Humoristen Carl Møller, altid ledsaget af sin Husholderske med sin uhyre svampede Næse, Dyrslægen Baron Eggers, der ustandselig dyppede sit Vildmandsskæg i Kruset, Veteranen Kaptajn Weiss, der snakkede Holstensk og mange andre.

I Bræddehytten mødtes By og Land, Folk af de mest forskellige Klasser, og alle befandt sig godt, her kom ikke blot den store Kreds af Kjøbenhavnerne, Folk kom ogsaa fra Provinsen, de kom fra hele Verden, „alle“, baade Haandværkere og Videnskabsmænd, Kontor- og Handelsfolk, Slagtere, og Proprietærer, Gaardejere og Husmænd, og ikke mindst Repræsentanter for Kunstner-, Forfatter- og Journalistverdenen søgte i broget Flok derind for den gode Mads Skyld.

Bræddehytten blev da ogsaa forevigtet baade i Malerkunst og Litteratur; hvor mange Forfattere har ikke hentet Motiver her, og bl. a. benyttet de pudsige Bestillingsraab fra Tjenerne til Buffet'en: Lammehoved og Torskehale følger! — Hode og Indmad til to! — Mange vil mindes det kendte Billede „Stambordet“, malet af Nordmanden Oswald, hvor de kendte Stamgæster, Baron Eggers, Kaptajn Weiss, Fiskehandler Oscar Fredericksen, Carl Muusmann o. fl. er samlet om Værten selv.

Bræddehyttens Lokale var af den rigtige gamle Slags med Sand paa Gulvet, lidt nusset var der jo og megen Dunst, og lige naar man traadte ind, maatte man staa og snappe lidt efter Vejret, men det gik hurtigt over. Her kom alle, der vilde spise godt og ganske billigt. En mægtig Bøf med Spejlæg kostede 1 Krone, Labskovs fik man

for 25 Øre, et Glas Øl fra Fad for 12 Øre. Hvad man fik, var ikke fra det franske Køkken, det var dansk Mad i den jævreste Tillavning, men det var, hvad det udgav sig for. Det var ikke Anden-Klasses Varer, det var Smør, naar det skulde være Smør, og en Bøf var af Bøfkød, det bedste, som kunde faas, en Røt Fisk var som taget op af Havet i det samme og kogt nøjagtig, som den skulde, frisk, varm og velsmagende. Solid Mad og ægte. Intetsteds skummede Øllet saa højt og perlende i Glassene som i Bræddehytten, intetsteds blinkede 10 Øres Snapsene saa muntert, intetsteds bredte saa vældige Bøffer af det fineste Kød sig langt ud over Tallerkenens Rand og intetsteds var Tjenerne saa fede og saa rare.

Bræddehytten var absolut noget for sig med en egen Glans over sig, som ingen anden Café har ejet Magen til, dens Lige har aldrig været og kommer heller aldrig. Det var Bræddehyttens Hemmelighed, at en redelig Mand gav Gæsterne redelig Mad, man fik for Pengene, netop hvad man havde bestilt, og det var ikke store Penge, man kom af med. Hæderlighed og Redelighed var Bræddehyttens Rigdom og Ry, det var Hyttens Æventyr. Derfor blev Manden rig, uden at dette dog nogensinde gik ham til Hovedet.

Frederik Nielsen forstod sine Ting, var selv tidlig oppe og købte ind, han var altid selv paa Pletten, stille og venuesæl gik han omkring og vaagede over, at alt var som det skulde være. Han var en elskværdig Mand, der var afholdt af saavel Personale som Gæster.

Bræddehytten var baade i det Ydre og i det Indre meget uanselig, opført som den var væsentligt af Træ, men eet Fortrin havde den, der var altid fuldt af Gæster, og endskønt Nielsen ikke ofrede noget paa Udstyr, Bekvemmelighed eller Elegance af nogen Art, herskede der alligevel i denne mærkelige Bygning, trods de interimistiske Forhold, en egenartet Hygge, thi intetsteds i Byen kunde man sidde hyggeligere og pille et Lammehoved.

Frederik Nielsen forstod at drive sin Forretning, ja, det kan uden Overdrivelse siges, at han var et Geni inden for sit Omraade. Han begyndte her i Livet som meget fattig,

Faderen var en Invalid, der i mange Aar spillede for Sommergæsterne i Lottenborg i Lyngby, men Sønnen endte som en velstaaende Mand. Deri er intet mærkeligt, det er hændet saa mange andre, men Frederik Nielsen tjente sine Penge i det lille Træskur af en Restauration og det var godt gjort.

Bræddehytten var en af de Bygninger, som holdt længst ud i det gamle Tivoli, men i 1905, da den nye Hovedbanegaard skulde bygges og Bernstorffs Gade føres igennem, var Bræddehyttens Dage talte, og Frederik Nielsen maatte rykke bort. Det var Synd og Skam, at dette herlige Sted skulde forsvinde, men Byens Udvikling krævede det, og Tidens Krav kender ikke til Barmhjertighed.

Allerede i 1898 blev der nedsat en Commission, der skulde prøve gennem en international Concurrence at løse Spørgsmaalet om den bedste Ordning af Personbanegaards Forholdene, og Concurrencen blev afholdt i 1899—1900. Alle Projecterne havde det tilfælles, at Hovedbanegaarden skulde anlægges syd for Vesterbrogade, og at der skulde anlægges en Tunnelbane under Vesterbrogade og Boulevarderne til Østerbro Station. Paa dette Grundlag udarbejdede Statsbanerne et fuldstændigt Project, som dog paa Foranledning af Rigsdagen blev noget beskaaret, men omsider lykkedes det at bringe Sagen til en Løsning ved Lov af 29. Marts 1904.

Nu begyndte en fuldstændig Revolutionering af det store Terrain, som begrænsedes af Vesterbrogade, Tivoli, Ny Vestergades Forlængelse og Reventlows Gade. Bernstorffs Gade, som gik fra Vesterbrogade lige ud for Frihedsstøtten samt Cyclebanen blev sløjftet, de gamle Træer i Rundingen maatte falde tillige med Bech-Olsens interimistiske Restauration „Frihedsstøtten“, i Folkemunde kaldet „Hyttefadet“, paa Hjørnet af Reventlows Gade, og samme Skæbne led de Ejendomme, som stødte op til Panoptikon, Jernbanedirektør Rothes, senere Tegners Villa i gamle Bernstorffs Gade samt Bræddehytten, der maatte rives ned, for at give Plads for den nye Bernstorffs Gade, først kaldet Tivoligade.

Ny Vestergades Forlængelse, den senere Tietgens Gade, blev for en Tid afbrudt og Sporvognen ledet uden om, medens Gaden blev hævet og den store Tietgens Bro bygget.

Saa tog Gravemaskinerne fat fra Vesterbrogade til Godsbaneterrainet og tilvejebragte det mægtige Hul, hvori Bane-
gaarden skulde bygges, Vesterbrogade blev løftet fra Col-
bjørnsens Gade til Wivel, og den store Bro, som nu fører
Vesterbrogade over Jernbanesporene blev bygget, alt imed-
dens Fortovene og Sporvognssporene blev forlagt fra den
ene Side af Vesterbrogade til den anden, for at Trafikken
kunde foregaa uhindret af Omvæltningerne.

Frihedsstøtten, som siden 1792 havde staaet paa samme
Sted, maatte for en Tid vige sin Plads, ja der var endog
Planer om at flytte den til Frederiksberg Slot. I Sommeren
1909 blev Støtten taget ned og den 2. Aug. blev Grund-
stenen taget op og den deri hvilende Guldplade og Sølv-
medaille overgivet til Nationalmuseet. Disse gamle Kleno-
dier samt en ny Mindeplade nedlagdes i den gamle Grund-
sten d. 14. Decb. 1911, hvorefter Frihedsstøtten blev gen-
rejst paa en mellem Jernbanesporene bygget mægtig Cement-
blok, omtrent paa den oprindelige Plads, kun et Par Meter
længere ind mod Byen.

Næppe var man bleven færdig ved Vesterbrogades Syd-
side, før man tog fat paa Nordsiden, de sidste af de dejlige
store Lindetræer i Rundingen faldt for Øxen, Bazarcaféen,
Jernbanens Kontorbygninger, den gamle Banegaard, altsam-
men maatte det forsvinde, for at Gravemaskinerne kunde
æde sig igennem Droskepladsen og bane sig Vej tværs
gennem Vester Farimagsgade og derfra over Aborreparken
gennem Helmers Bastion til Boulevarderne, den sidste Vold-
rest ved Sølvgade, Østre Anlæg og Østerbrogade.

Den nye Hovedbanegaard blev højtideligt indviet d.
30. Novb. 1911, og aabnedes den paafølgende Dag for
Fjærntrafikken mod Vest.

Kort før Bræddehyttens Nedrivning blev paabudt havde
Frederik Nielsen iøvrigt assureret sig ved at aabne en ny
Restauration i sin Ejendom paa Hjørnet af Vesterbrogade

og Reventlows Gade. Her førte han den gamle Bræddehyttes Traditioner videre, og tog største Delen af sit Klientel med sig, men det blev ikke helt det samme som før, og der var heller ikke Sand paa Gulvet.

I 1917 trak Frederik Nielsen sig tilbage og levede sine sidste Aar som Privatmand og for sit Hjem sammen med sin Hustru, Harriet Nielsen, født Voldby, med hvem han for et Par Aar siden fejrede Sølvbryllup under stor Sympathitilkendegivelse fra alle Sider.

Søndag d. 2. Marts 1930 døde Frederik Johan Peter Nielsen. Han vilde samme Aar være fyldt de 80, men han bar sin Alder saa godt, at man troede han endnu havde mange Aar tilbage. Bisættelsen fandt Sted Fredag d. 7. Marts i Krematoriet paa Bispebjerg under ualmindelig Deltagelse. Højtideligheden indlededes med „Kirkeklokke, ej til Hovedstæder —“, hvorpaa Provst Carl Schousboe, Maria-kirken, talte og med stor Forstaaelse skildrede Afdødes store Dygtighed og mange smukke menneskelige Egenskaber. Saa sang Følget „Jeg er træt og gaar til Ro —“, og til Tonerne af „Dejlig er Jorden —“ sænkedes Kisten.

Med Frederik Nielsen forsvandt en Kjøbenhavnervar af de gode, gamle, en ægte gammelkjøbenhavnsk Type, men den gamle Bræddehytte og dens dygtige og afholdte Vært vil huskes, naar mange langt større og mere storstilede Etablissementer er glemt.

Skønt han gennem de mange Aar stod som den fra alle Sider anerkendte Fag- og Hædersmand, ønskede han dog aldrig at beklæde nogen Tillids- eller Ærespost. I den Henseende var han blottet for enhver Ambition. Der var kun eet Sted, hvor han, ikke mindst ved Juletid, udfoldede et flittigt, interesseret Arbejde: inden for Frimurerne, hvis Ring var hans eneste ydre Udmærkelstegn, og som han var stolt af at bære.

Da Frederik Nielsen i sin Tid trak sig tilbage til Privatlivet, efterlod han en tom Plads, og Efterretningen om hans Død vakte almindelig Vemod blandt alle ældre Kjøbenhavnere og ikke mindst blandt Kolleger, der i ham mistede en Mand, som var en virkelig Pryd for sin Stand.

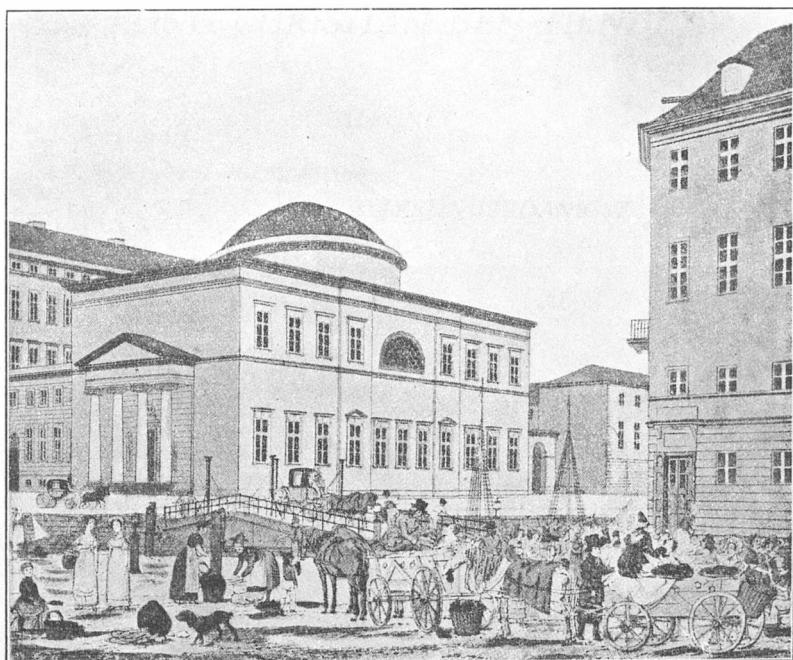
KJØBENHAVNS HOF- OG SLOTSKIRKE

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH,

1837. Til højre for Kirken ses Slottets Vognremise, senere ombygget til
»Thorvaldsens Musæum».

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1932

HANS MAJESTÆT
KONG CHRISTIAN DEN TIENDE

TILEGNET

ALLERUNDERDANIGST

AF

FORFATTEREN

FOR TALE

Efter i flere Aar at have syslet med Granskningen af Christiansborgs og de tidligere Kongeborges Kirkers og Kapellers Historie, kom jeg paa den Tanke, da Slotskirken, for jaa Aar siden, samtidig med Slotspræst Linnemanns Fratræden, ophørte med at være Hof- og Slotskirke, at nu var Tiden inde for mig til at udarbejde et lille Værk paa Grundlag af det alt indhentede Materiale og fortsat støttet til de historiske Kilder, jeg fandt og oste af, har jeg bl. a. haft udmærket Nytte af Carl Christian Andersens Billedværk „Kjøbenhavns Slot“, Dr. O. Nielsens og Carl Bruuns „Kjøbenhavns Historie“, Kjøbhvns Diplomatorium, Wibergs Præstehistorie o. jl. Efterhaanden som Aarene gik, kom der stadig nyt Stof til ved Slotskirkens Afbenyttelse til forskelligt Øjemed indtil Kirkebygningen sluttelig overgik til Folkekirken som Sognekirke for det nyoprettede Sogn, Christiansborgs Slotsogn.

FORFATTEREN.

KJØBENHAVNS HOF- OG SLOTSKIRKE

Det officielle Navn var tidligere Hof- og Slotskirken, og før det første Christiansborgs Opførelse 1733—40 var Slotskirken eller Slotskapellet, som det oprindelig kaldtes, beliggende inde i selve Slottet, og kan ad historisk Vej forfølges gennem de svundne Tider.

I Bispens Tid var Borgen uanselig, idet man lagde Hovedvægten paa, at den blev en stærk Fæstning, og saaledes ikke et tillukkende Opholdssted, hvad Bekvemmeligheder angik. Biskopperne havde heller ikke fast Bolig her, men har sandsynligvis foretrukket at bo paa den saakaldte Østergaard, den Gaard, der skal have været den ældre Borg, der 1298 maaske har været omgivet af en Grav, og som tilhørte Biskoppen. 1328 fremtræder den tydelig som en Avlsgaard til Slottet, idet der som Inventarium nævnes 3 Plovheste og 6 Plovjærn, og endelig nævnes den i Jordebogen fra c. 1370. Af denne ses det ogsaa, hvor den laa, thi i et Brev af 1298 faar Sorø Kloster en Grund mellem Østergaards Grav og Havet nær ved Muren, og denne Grund siges i Jordebogen fra c. 1370 at ligge ved Nicolai Kirkegaard. Man maa derfor formode, at Vandet har gaaet op til Nicolai Kirkegaards vestre Side, og at en Mur har gaaet ud mod Stranden.

Østergaard er det samme som den senere Vinggaard. Det er ogsaa meget muligt, at Østergaard har været en gammel Kongsgaard, hvor Kongens Foged boede, som havde Tilsyn med Markedet, og med at Kongens Interes-

ser der haandhævedes. Men om den just paa Absalons Tid har været en Borg, er ikke sandsynligt, men det er muligt. Dens Navn Østergaard synes dog nærmere at hidrøre fra Byens eller Slottets Standpunkt. Kongerne havde til Trods for Besiddelsen af Kjøbenhavn ikke haft fast Bopæl paa Kjøbenhavns Slot, først Christoffer af Bayern tog i 1443 den Beslutning at tage fast Ophold paa Kjøbenhavns Slot, og nu ved Slottets Overgang til Kongen, maa der være foretaget forskellige Forandringer, Tilbygninger og Forbedringer ved Slotsbygningerne, da han ellers næppe kunde have holdt sit Bryllup her. Paa dette snævre Omraade boede saa Kongen med hele sit Hof, og her forlystede man sig med Gæstebud og Hoffester efter Tidernes tarvelige Skik.

Fra nu af blev Kjøbenhavns Slot Kongesædet og dermed ophøjedes Byen til Hoved- og Residensstad for de den Gang forenede 3 nordiske Riger, og hermed var Spiren lagt til Stadens raske Opblomstren. Sin egentlige Indvielse som Residensstad fik den, da Christoffer af Bayerns Bryllup fejredes paa Slottet i 1445, og et endnu mere officielt Stempel, som Landets første By, modtog den 1449 ved Christian den Førstes Kroning.

Den gamle Borg fra Absalons Tid var stadig bleven udvidet og ombygget, idet hver Konge byggede sit Stykke til, som det passede ham, ved at kline Svibbuer og Svale-gange til i alle Kroge samt ved at tilføje Udbygninger ind mod Slotsgaarden, og de følgende Konger indtil Frederik den Fjerde opførte mange Tilbygninger, saa at det endelige Slot bar Vidnesbyrd om de forskellige Tidens Smag.

Det er rimeligt at antage, at der ogsaa i Bispetiden har været et Kapel paa Borgen, og der nævnes i al Fald i Stadsretten 1294 en Slotsklerk, som tillige havde Stadens Segl i Gemme, men det berettes om, at et Slotskapel blev indrettet af Valdemar Atterdag, der 1361 fik Pavens Stadfæstelse paa sin Stiftelse af Kapeller paa Vordingborg, Kalundborg, Søborg, Gurre, Korsør og Kjøbenhavns Slot og de Indtægter han havde lagt dertil.

Men medens Valdemar Atterdag paa Grund af sin Bortrejse fra Staden i 1368 havde overdraget Regeringen til Henning Podebusk og Rigsraadet, kom Hanseaterne, uagtet den indgaaede Fred, med deres Flaade for Byen, som de indtog, plyndrede og ødelagde tilligemed Borgen, og Kapellet blev berøvet sine Kostbarheder, hvilket ses af Beretningen, 23. Juni 1368 om Indtagelsen af Kjøbenhavns Slot, 16. Juni 1368 af Hansestæderne, efter at Byen d. 2. Maj var bleven ødelagt, thi heri anføres bl. a.

„ . . . in eyner andirn kisten vunde wir ustirmase
„schöne ornat von syden stücken, das zcu hochziten
„czu der kircke gehört. . . .

„Datum Lübek vigilia sancti Johannis baptiste.

„ Herman von Dülmen.

Borgen maa dog snart være opført igen, thi den omtales kort efter, men i lange Tider derefter foreligger der ingen Oplysninger om Slotskapellet, og først i 1512 omtales det i Forbindelse med Spøgeri paa Slottet. Om Efteraaret kom der underlige Rygter til Byen fra Slottet. Om Natten hørte man Lyd som af Hunde, der var i Slagsmaal, uagtet alle Hunde var i Staldgaarden. Dørene til Slotskapellet sloges op og i, dybe Suk som af et sygt og sorgfuldt Menneskebryst lød omkring i Bygningen. Slotshéren vækkedes ofte af stort Bulder og Støj. Alterklæderne, som Klokkeren om Aftenen havde udbredt paa Alteret i Kapellet, laa om Morgenen sammenrullede og i forstyrret Tilstand.

Kongen selv havde under et Gæstebud læst i en Almanak, at dette Aar skulde en mægtig og navnkundig Potentat dø, hvorover han en Stund blev stille, men slog dog de sorgmodige Tanker hen i Skæmt, hvorimod de hossiddende fyldtes med bange Anelser. Kort efter drog han til Jylland, hvor han, efter at være falden i Tarm Kær, forkølede sig og døde i Aalborg.

Den 24. Januar 1517 udstedte den pavelige Legat Arcimbold Indulgensbrev for det kongelige Slotskapel i Kjøbenhavn, og tilsagde dem, der besøgte Borgens, samme

Aflad, som naar de besøgte de andre Kirker i og uden for Byen.

Christian den Anden stiftede en større Gudstjeneste her i Slotskapellet, som det synes til Ære for S. Olav, og Povl Eliesens Prædiken 1522, der havde saa skæbnsvangre Følger for Karmelitterkollegiet, er bekendt nok. Samme Mand prædikede 4 Aar efter igen i Slotskapellet for Frederik den Første, hvor han atter paadrog sig Uvilje for sin Fremstilling af Luthers Lære, idet han atter gik imod Strømmen, og viste, at han var en Mand, der ikke frygtede for at udtale, hvad han ansaa for Sandhed.

Under Kong Hans og Christian den Anden maa der have været foretaget en Udvidelse af Slotskapellet, hvilket Klokkernes Indskrifter tydede paa, idet de bar Aarstallene 1491 og 1520.

I Eske Biildes og Peder Godskes Indberetning 27. Juli 1546 til Kongen om Pesten nævnes Slotspræsten bl. a.
„ . . . thaa haffuer Peder Godske oc ieg y dag ladit
„forfare hvis predicanther till alle sogne kyrckyer her
„wtjt byen wedt her Niels, predicanther her paa
„E. Ko. Mats: slott, oc skicke wij Etthers Kong: Maitt.
„her indlucth end seedell jndhollindis huormanghi per-
„soner ther haffuer werit begraffuen wttj huertt sogn
„paa viij dagis tiidt forleden oc thesligiste saamange
„som siugheligge y huertt sogn.

Før 1534 bestod Slottet af en Del mindre Bygninger, af hvilke de ældste, der blev bevaret til senere Tider, vendte ud mod Slotspladsen. Det var først Christian den Tredje, der lod foretage store Forandringer, Ombygninger og Tilbygninger ved Slottet. I tidligere Tider hørte man kun Tale om Slottets eller Borgens Kapel, Slottet havde stadig savnet en egentlig Kirke i eller ved Slottet, og Kongefamilien søgte derfor til Vor Frue Kirke, hvortil baade Kongen og Dronningen plejede at ride, naar det var Magsvejr, medens Slotsherren og hvem der ellers hørte til Slotspersonalet, var henvist til Nicolai Kirke.

For nu omsider at faa afhjulpet dette Savn, lod Christian den Tredje, efter Reformationen, den første Hof- og

Slotskirke bygge i Slottets søndre Fløj, som fik to smaa Taarne foruden Kirketaarnet, og befalede, at, medens Arbejdet stod paa, skulde der holdes en Tolvprædiken i Vor Frue Kirke.

Af denne Slotskirke er endnu en Levning tilbage, idet Alteret foræredes af Christian den Sjette til Helligaands Kirke, et kostbart og smukt Vidnesbyrd om Udstyrelsen af det Guds Hus, hvorfra det toges. Anledningen hertil var Ødelæggelsen af Helligaands Kirkes Indre ved Bybranden 1728 og Ombygningen af Kjøbenhavns Slot.

Den, som i Midten af det 17. Aarhundrede besøgte Slottet for første Gang, vilde uvilkaarligt standse ved Slotsgraven foran Broen og betragte Slottets imponerende, uregelmæssige Murmasser. Jeg skal ikke komme ind paa en Beskrivelse af Slottet, men blot omtale, at fra Slottets Forgemak kom man ind i Gemakket, der i 1679 indrettedes til Kirke for Dronningen, og benyttedes til reformert Gudstjeneste. De kirkelige Handlinger forrettedes af Johannes Musculus, der havde fulgt Dronningen fra Hessen. Salen, der var 14 Al. bred og 16 Al. lang, var draget med sribet uldent Kammer-Hængsel. For de kirkebesøgende Honoratiores fandtes 12 Stole med rødt Læder og for de almindelige reformerte Borgerfolk 20 gemene Fyrre Bænke. I Forgemakket holdtes før 1679 reformert Gudstjeneste, indtil Kirken blev indrettet i Stueetagen.

Jeg gaar nu over til den nærmere Omtale af Kirkefløjen.

Hof- og Slotskirken var et stort Rum, der gik igennem to Etager, 16½ Al. højt til Hvælvingen og med Vinduer til begge Sider. Loftet var en flad Krydshvælving, og ligesom Drabantsalen dannede Rummet en svag stump Vinkel følgende Gaardens Sider. Foroven fandtes et om-løbende Pulpitur i udskåret Træværk med Guld og Farver, hvilket Christian den Fjerde i 1622 ved en Gennemgang satte i Forbindelse med Drabantsalen. I Pulpituret midt for Alteret, fandtes nemlig den kongelige Stol. I 1666 var den saavel som Prædikestolen omhængt med Fløjl og Damask i sorte Farver, formodentlig bibeholdt fra Chri-

stian den Fjerdes Bisættelse, men lidt senere, i 1673, er der begge Steder anvendt rødt Fløjl. Ved Kongens Stol var der et Bagkammer, forsynet med Kakkellovn. Her laa paa et Bord med rødt Fløjlstæppe en Bibel og 6 andre Bøger til Majestætens Benyttelse.

Et mindre Pulpitur fandtes paa den nordlige Længdevæg ind mod Slotsgaarden.

Hvad selve Kirkens indre Udstyrelse angik, optog selve Alterbordet Pladsen foran den østlige Endevæg, og over dette fangedes Øjet af den prægtige gothiske Altertavle, bestaaende af et Midtparti med 2 Fløje. Det var et Passionsalter, kunstnerisk udført med en Mængde rigt udskaarne Figurer. Ifølge Dr: Becketts Værk „Danske Altertavler“ findes det den Dag i Dag anbragt i Søndersogns Kirke i Viborg, hvorhen det blev sendt efter Slotskirkens Nedbrydning i 1731. I 1707 nævnes ved Alteret et Stykke historisk Tapet, 5 Al. bredt og 4½ Al. højt, forestillende Profeten Daniel.

Altærtøjet, de hellige Kar og lignende til kirkeligt Brug bestemte Sager opbevaredes i en Egekiste eller Kiste Bænk, som havde sin Plads oppe ved Alteret. Jeg hidsætter fra 1666 følgende Liste over dens Indhold: 1 Alterklæde af sort Damask, 1 Messehagel af sort Damask, 1. Messehagel af brunt Gyldenstykke, 1 Messeskjorte, 1. forgyldt Sølvkalk besat med skjønne Stene, herpaa stukket: Anderschou 1533., 1. forgyldt Sølvdisk, 1. lille Serviet til at dække over med, 1. Sølvkalk, 1. Sølvdisk, 1. Sølvflaske forgyldt, 1. Fløjls Pose til ovennævnte 3 Stykker, som brugtes til at besøge Syge med, 1. Tin Kalk, 1. Tin Disk, 1. lille Buddike, som Oblater hentedes og bevaredes udi, 1. Resenii Bibel i Kvarto, 1ste Edition, 1. Gradual i Folio, 1. ny forgyldt Alterbog, 2. gamle Alterbøger, 8. store og smaa Psalmebøger, 1. tysk do med Guldsnit, 1. Passional, 1. guldbaldyret Pung med en lille Sølvklokke, 1. lille beslagget Skrin med tvende Nøgler, som de Kvæstedes Penge forvaredes udi Belejringen, 1. Tavle, som de Kvæstedes Penge samledes udi, 1. Nøgle til Gangen oventil at lukke op og i, naar Communion sker.

Endelig fandtes i et Hjørne ved Alteret en stor Arme Blok af Jern med tilhørende Laase.

Prædikestolen, udført i Renaissancestil og rigt udsmykket med Guld og Farver, var anbragt midt paa den sydlige Længdevæg i ca. 3 Alens Højde over Gulvet med Indgang fra den Løngang, som førte fra de kongelige Værelser ned til Køkkenet. Paa den fandtes foruden en Pult, betrukken med rødt Fløjl, anbragt et Timeglas paa 4 Kvarter, til Vejledning for Hs. Velærværdighed med Hensyn til Talens Længde. Præsternes Stol saavel som Skriftestolen var omdraget med rødt Klæde „af det, som har siddet paa Dom-Salen i forrige Tider“.

I Kirkestolene fandtes foruden de fornødne Stole og Knæskamler Armpuder til at lægge i Vinduerne ind til Kirken, saaledes i den fyrstelige Stol over Alteret en lang Fløjls Armpude for 4 Vinduer. Den egentlige Indgang til Kirken, saavel til Gulvet som til Pulpituret var ad Vindeltrappen i Kirketaarnet ind mod Slotsgaarden. Paa „Capellet“ saa Inventarielisten i 1686 saaledes ud: Tre Stole, elleve lange og korte Bænke, to Kistebænke, en gammel Fyrrekiste, en konstig beslagen Kiste, et brugeligt Positiv, en gammel ubrugelig Regal, flere end 350 Nodebøger samt endel uindbundne Noder. Gamle Instrumenter, som ere fordærvede: En Messing Basun, Tre Sinker, Ti Dulcianer, Syv Skalmeyer og store Fløjter, Ni store Krumfløjter, Sytten store Fløjter (ni Tverfløjter), En Harpe, To Tenor Violiner, Nogle smaa Stykker Messing, som hørte til Dulcianerne., Otte sorte Trætavler til at skrive Psalme Numrene op paa.

I Hvælvingerne under Kirken var Begravelsen, hvor nogle kongelige Børn var bisatte. Der foreligger saaledes Beretning om Christian den Fjerdes lille Datter, Prinsesse Sophies Begravelse den 15. September 1605, og den 5. October 1698 blev Prins Christian, Kronprins Frederiks førstefødte Søn, død den 1. October s. A. kun lidt over 1 Aar gl., mellem Kl. 6 og 7 om Aftenen af 4 Capitainer nedsat i Hvælvingerne under Kirken. Den 7de, berettes der videre, var alle Riddere af den blaa og hvide Orden

tilsagt at møde i Slotskapellet i sorte Kapper. De samme Capitainer, som havde sat Kisten ned, bar den op og satte den paa Ligvognen, der holdt i den inderste Slotsgaard. Ministrene gik til Fods bag efter Kisten over Slotsbroen og satte sig der i Vognene. Liget blev kørt til Roskilde samme Aften.

I Bindingsværks Etagen over Kirken var Edelknabernes og Jomfruernes Kamre.

Perlestikkeren Gert Osserin, der udførte en Mængde Arbejde til Brylluppet i 1634, opbevarede sit Tøj og det Arbejde, der blev færdigt, i de smaa Kamre over Kirken.

5. Juni 1634 blev Ludvig Hansen Munthe beskikket til Slotsprædikant, og det kgl: Brev lyder saaledes:

„Christianus quartus gjøre alle witterligt, at vi naadigst haffuer antaget och bestillet os elskelig, hederlig och vellert m. Lotvig Munte at skall vere slottz prædikand paa vort slott Kiøbehaffn, och skall hand aarligen, saa lenge som hand samme bestilling betienner, nyde alld den pension, som hans formand nytt haffuer, huor emoed hand skall vere forpligt sig udi samme hans kald och tienniste saa at forholde, som dett en sand Guds Ords tienner och rett Christen sielesørger, inden kiercken och uden, eyner och bør och vell anstaaer, huor effter vore rentemestere och prouiant skriffuer, de som nu ere eller kommendis vorder, haffuer dennem at rette och forholde, ladendis dett ingelunde.

„ Giffuet Hafnia den 5 junij anno 1634.

25. October 1640 udstedtes kgl. Forordning om Anvendelse af Pengene i Slotskirkens Blok:

Til Niels Trolle

„C. 4.

„Wor gunst tilforn. Wi bede dig och naadigst wille, at du tillige med slotspræsten os elskelig Mester Christen Madtzen opsiun haffuer udj os elskelig her Corfitz Wlfeld till Eggeskouff, ridder, wor mand, raad, statholder i wor kiøbsted Kiøbehaffn och em-

„bitzmand paa wort land Møen, hans frauereelse, at
„huis penge, som udj slotskierchen i blochen samlis,
„de till ingen anden udbyttis end till de gamle for-
„armede och siugge aff woris hofftiennere, deris écher
„och børn.

„ Hafniæ, d. 25. octobris 1640.

24. Maj 1660 udgik kgl. Anordning til Biskoppen om
Gudstjenesten i Slotskirken:

Til bispem

„F. 3tius.

„Wor synderlig gunst tilforn. Wij bede eder oc naa-
„digst ville, at j gjører den anordning, at af sogne-
„præsterne oc capellanerne her udi byen vorder ordi-
„neret en, som hver fredag udi Slots kircken tieneste
„kand forrette, indtil en anden til samme bestilling
„vorder kaldet. Om søndagen er os elshelig, hæderlig
„oc højlærd mester Hans Envoldsen forordnet, indtil
„paa videre anordning, oc saafremt hans helbred det
„vil tilstede, tienesten at forrette. Dermed etc.

„ Hafniæ d. 24 Majj 1660.

29. November 1662 udgik kgl. Befaling om Fordeling
af Stolene i Slotskirken:

Til. Johan Chr. von Kørbitz

„F. 3. Wor synderlig gunst tilforn. Efftersom j till-
„forne har bekommit woris naadigste ordre oc befa-
„ling, huad rang wj jndtill paa widere naadigste anord-
„ning jblant wore ministros oc raad haffuer willet
„holdet, saa er nu woris naadigste willie, at dermed
„saaledes jndtill paa widere naadigste anordning schall
„forholdis, og at de saaledis, som effterfølger, udj
„stolene i woris slotskircke fordeelis, nemblig vdj dend
„første stoel woris oberstattholder oc premierminister
„grefve Rantzauw, feldtherren Schack oc rigens skatt-
„mester h. Hannibal Seested, vdj dend anden stoel
„woris cantzeler Peter Reetz, rigens admiral h. Hend-
„rich Bielcke, h. Christoffer Vrne oc h. Niels Trolle,
„vdj dend tredie statholderen i Norge h. Jffuer Krabbe,

„stattholder i Kiøbenhafn Friederich von Alefeld,
„cantzeleren i Norge Offue Bielcke og j som rigens
„marschalch, udj dend fierde h. Hendrich Rantzauw,
„Gunde Rosenkrantz, Otto Krag og h. Axel Vrup.
„Vdj den fembte Henning Paawisch, Jørgen Bielcke
„oc Offe Schade. Huilcket j de vedkommende hauffuer
„at forstendige. Dermed etc.

„ Hafniæ, 29. novembris 1662.

Kjøbenhavns Slot i Christian V's Tid, set fra Børsen.

13. Februar 1667 gav Kongen Sanction til, at Klokkeren ved Slotskirken fritoges for borgerlig Tyng:

Til president, borgemestere oc raad i Kiøbenhafn.
„F. 3. Wor gunst tilforn. Wijder, at wj naadigst till-
„freds er, at Jens Thuesen, klocker til kircken paa
„vort slott Kiøbenhafn, maa effter woris naadigste
„hannem gifne benaadingsbref endnu frembdelis her-
„effter som tillforn were frj oc forschaanet for alle
„woris oc stadens paaleg oc vdgifter, saa lenge hand
„ingen borgerlig næring bruger. Dereffter etc.

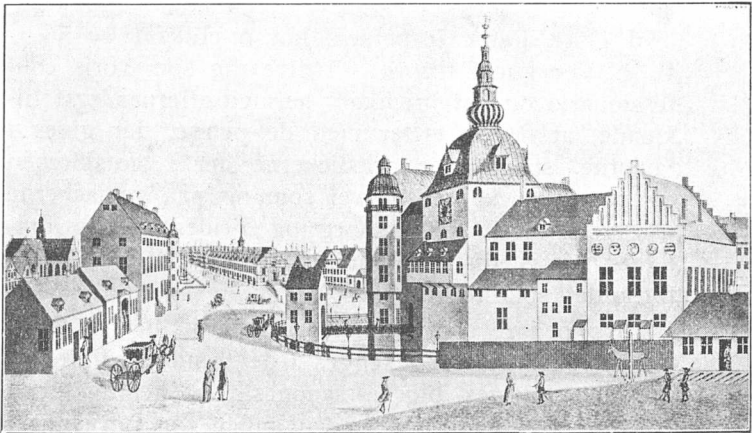
„ Hafniæ, 13. februarij 1667.“

28. August 1667 udstedtes kgl. Brev om Pengene fra Slotskirkens Blok til Børnehuset:

Til Johan Jeger

„F. 3. Woris etc. er, at woris slodsfoget Johan Jeger
„lader till børnehuset her paa Christianshafn paa for-
„standernis ansøgning de penge, som vdj woris slods-
„kircke her i wor residentz stad Kiøbenhafn indsamblis
„vdj dend sidste anrettede fattigis taufle.

„ Skrefuit, Hafniæ, d. 28. augusti 1667.

23. April 1701 beskikkede Kongen to Hofbedemænd til Slotskirken:

Povel Ancher klocker og Johan Gantzel cantor

„F. 4. gjøre alle vitterligt, at vi allernaadigst haver
„for got funden at besikke og forordne Povel Ancher
„klocker og Johan Gantzel cantor ved kirken her paa
„vort slot Kiøbenhafn til at være alleene hof bede-
„mænd, saa at de alle og en hver, høye og nedrige,
„af voris hof-etat, som under voris hof- og borg-ret
„sorterer, til bryllupper, begravelser og andre deslige
„tilfælde, hvor ordinaire bedemænd behøvis, maa og
„skal betiene, med de vilkor, at de sig derudinden
„skikkelige og velvillige lader finde og med billig

„betaling deris umage og tieniste lader nøye, til hvil-
„cken ende vj hermed allernaadigst befale bemelte
„voris høye og nedrige betiente, som bedemænd ville
„bruge, at de sig af fornefnte Povel Anker og Johan
„Gantzel og icke af andre bedemænd skal lade betiene.
„Hvorefter etc. ej giørendis etc. under vor hyldest
„og naade. Givet etc.

„ Hafniæ d. 23 aprilis 1701.

10. Februar 1705 udgik kgl. Befaling om Tavlepengene
i Slotskirken.

Til Doct. Peter Jespersen, hof prædikant

„F. 4. Vor gunst tilforn. Vi give dig som voris con-
„fessionario og hof predikant hermed allernaadigst til-
„kiende, at vi her effter med de penge, der gives i
„tavlerne, som under prædickerne her i slotskirken
„og paa gemackerne saa vel som og paa gemackerne
„paa vore slotte Jægersborg og Friderichsborg om-
„bæres, deris distributioner allernaadigst ville have
„forholdet som følger:

„1. De penge, som samles i tavlerne her i Slots
„kirken, skal deles og legges i de trende der til be-
„skickede fattiges blocke sammestæds, nemlig dend
„ene for Søe Qvesthuszet, den anden for Børnehuset
„og dend tredie til adskillige huszarme og forholdes
„fremdeles med deris distribution, som hid indtil har
„været brugeligt, uden naar os elskel. doct. Hector
„Gottfred Masius, professor theologiæ udi universitetet
„her i voris etc. Kiøbenhavn og assessor i consistorio,
„predicker her i Slotskirken, da hand som sædvanligt
„annammer til distribution hvis penge, der gives i de
„tvende sidste tavler. Ligeledes nyder og os elskel.
„doct. Frantz Julius Lytken, hvad som falder i bemelte
„tvende tavler til efftermiddags predicken paa dend
„første dag af de 3 store høytider saavelsom de ectra-
„ordinaire fester, naar der predickes i kirken, ligesom
„hans formand det nydt haver.

„2. Hvis penge, som samlis i de tavler, som under

„predicken paa gemackerne paa vore slotte Kiøbenhavn
„og Jægersborg ombæres, dem nyder dend til distri-
„bution, som predickenen tilkommer. Og endelig
„3. Hvad penge, der gives i Tavlerne under predicken
„i gemacket paa vort slot Friderichsberg, skal uden
„Forskiael, i hvo der predicker, af dig deeles og legges
„i blockerne her i Slotskierken, og forbliver med deris
„uddeeling, som tilforn er meldet. Derefter du dig etc.
„Befalendes etc. Skrevet etc.

„ Hafniæ d. 10 februarii 1705.

21. Januar 1710 gav Kongen atter Befaling om Anven-
delse af Tavle- og Kollektpengene til de Fattige:

Til Doct. Peter Jespersen

„F. 4. Vor gunst tilforn. Vi give dig hermed aller-
„naadigst tilkiende, at efterdj alle fattiges almiszer
„efter seeneste om betlere allernaadigste udgangne
„forordning skal paa convent huset ind casseres og
„der uddeeles, vi allernaadigst have for got befunden
„at bevilge og anordne, at alle de penge, som gives
„i taulerne, hvilke i slots kirken ombæris, skal uagtet
„voris den 10 februarii anno 1705 allernaadigst gjorde
„anordning i de trende dertil forordnede blokker leg-
„ges, men alt hvis som paa gemakkerne her eller uden
„fore gives, ville vi at skulle af dem, som samme col-
„lector samler, til dig leveris, og du pengene igien
„quartaliter til inspecteuren over convent huset at
„skal lade levere og dig derfor af ham qvitere. Hvil-
„ket du slotspræsterne til allerunderdanigst efterret-
„ning strax haver at kundgiøre. Dermed etc.

„ Hafniæ, den 21 ianuarii 1710.

13. October 1710 anordnede Kongen Lysning fra alle
Byens Prædikestole efter en bortkommen Dreng.

Til Doct. Henrich Borneman

„F. 4. Vor gunst tilforn. Saasom Cathrina Margrethe
„Transius fra vor Kiøbsted Ottense for os allerunder-
„danigst haver ladet andrage at have haft med sig hid
„over en liden dreng ved navn Anthoni Glarmester,

„hvilken nest forleden Mikkelsdag, da hand gik med
„hende i Slots kirken, er bortkommen her i staden, og
„hun siden den tid hannem ikke skal kundet opsørge,
„saa give vi dig hermed allernaadigst tilkiende, at vi
„efter hendes herom etc. allernaadigst have bevilget,
„at der maa skee lysning fra prædike stolene udj alle
„kirkerne her i voris etc. Kiøbenhafn og Christians-
„havn efter samme dreng, hvorved hun formeener at
„kunde faa nogen efterretning om, hvor hand er hen-
„kommen. Thi er voris etc. at du derom strax fornøden
„anordning gjør. Dermed etc.

„ Hafniæ d. 13 octobris 1710.

22. September 1714 udgik Kongens Befaling om Ophør
af Sorgen for Enkedronningen.

Til Wilhelm Friderich von Platen, geheimeraad og
hofmarskalk

„F. 4. Vor synderlig gunst tilforn. Voris etc. er, at
„det soerte, hvor med gemakkerne her paa slottet for-
„medelst voris elskelig kiere fru moders salig etc.
„enkedronningens dødelig afgang har været omdraget
„og ellers i kirken sammesteds beklædt inden Mikkels-
„dag førstkommendes bliver nedtagen, og at du strax
„tilkiendegiver de af voris ministrer og betiente her
„ved Hoffet, som det var anordnet ved voris til dig
„af den 30 martii indeværende aar udgangen ordre
„at have deris carosser og heste tøy med sort over-
„trokken, at de samme betrækning til ovenskrevne tid
„lader aftage. Dermed etc.

„ Hafniæ d. 22 septembris anno 1714.

4. August 1717 udstedtes den kgl: Befaling om Refor-
mationens 200 Aars Fest, som fejredes fra 31. October
til 7. November, og skal her anføres, hvad der angik Slots-
kirken, hvor den første Dags Jubelfest afholdtes:

Til Geheime raad og ober ceremoniemester hr. Chri-
stian von Lenthe og geheime raad hr. Vincentz Lerche

„F. 4. Vor synderlig gunst tilforn. Eftersom nu først-
„kommende 31 octobris tu hundrede aar ere forløbne,

„siden Gud lod sit sande evangelijs lys igien her i
„rigerne optændes, saa haver vi derfor allernaadigst
„funden for got, at en iubilfest dette aar saavel paa
„universitetet i vores etc. Kiøbenhafn som udi menig-
„heederne over alt i vore riger Danmark og Norge,
„saa og førstendomme og grevskaber samt landene
„Island og Færøe fra bemelte 31 octobris til den
„7 novembris nest efter inclusive, den allerhøyeste og
„almægtigste Gud til lov, priis og ære, skal holdes,
„og til den ende angaaende ceremonierne, saalænge
„denne iubilfest varer, allernaadigst ville have an-
„ordnet og befalet: Den første iubilfestes dag, som
„er den 31 octobris, celebreres baade til høymæsse
„og aftensang med musique, item kimen og ringen
„ligesom andre store fester, og naar prædicken til
„høymæsse i Slots kirken er endet, bliver først siunget
„den psalme under paukers og trompeters lyd: O, Gud
„vi love dig, og imidlertid bemelte psalme siunges,
„skal canonerne omkring Kiøbenhafns volde løsnes.
„Ligesaa skal og skee fra Aggershuus i Norge og
„Rensborg i Holsten efter de ordres, vedkommende
„derom a parte meddeleendes vorder. Saa skal og
„Slots kirken til samme Høytid med tapetzerier og
„andre mobilier, saa meget mueligt er, udziies og
„beprydes. Fra Slottet og til kirken sammesteds for
„at anhøre prædicken begiver vi os tilligemed vores
„elskelige kiere gemahl dronningen samt det øvrige
„kongelig huus ud af høystbemelte Hendes Majt:
„dronningens gemak og forgemak igiennem løngangen
„til den kongelig stoel udi følge af de ved hoffet sig
„befindende ministris og hof betiente saavel som alle
„de udi vort rige Danmark og førstendømmet Holsten
„værende geheime raader, riddere af begge ordner
„samt grever og friherrer (hvilke til den ende ved
„allernaadigste ordres fra vores cancellier skal vorde
„indkaldet) i behørig ceremonie og ligeleedes tilbage
„igien fra kirken.
„Befalendes etc.

„ Koldinghuus d. 4 augusti 1717.

I Frederik den Fjerdes Regeringstid fandt Hoffet sig ikke trykket ved de snævre Rum i det gamle Slot, men da Freden var sluttet med Sverige og Kongen efter Dronning Louises Død havde ægtet Anna Sophie Reventlow, følte der dog Trang til nogen mere Comfort end den, det uregelmæssige Slot med alle dets mørke Krinkelkroge og snævre, skumle Slotsgaard frembød. Kongen lod da, paa de nederste ældgamle Fodmure nær, det ærværdige Complex nedbryde, som hans Forfædre stykkevis havde opført, og opbyggede 1725 til 27 paa den gamle Grundvold et nyt, grundmuret Slot, og inde i selve Slottet blev indrettet en prægtig udstyret Slotskirke.

I 1728 paakom den store Bybrand, den største og skrækkeligste Ulykke, som havde ramt Hovedstaden siden dens Tilblivelse, men Frederik den Fjerde oplevede ikke at se sin Hovedstad genopført, den laa endnu i Ruiner ved hans Død. I Sommeren 1730 søgte Kongen Lægehjælp i Slesvig hos et Par tyske Læger, men naaede paa Tilbagereisen til Kjøbenhavn kun til Odense, hvor han døde Natten mellem d. 11. og 12. October. Medens Kirkeklokkerne i hele Landet ringede to Timer om Formiddagen og to Timer om Eftermiddagen i Anledning af Frederik den Fjerdes Død, og medens Forberedelsen til Ligbegængelsen i Roskilde blev trufne og Ridderskabet og Adelskabet saavel som „andre vores kjære og tro Undersaatter, som dertil Formue haver og det uden deres altfor store Besværlighed kan afstedkomme“ fik Ordre til at bære Sørgeklæder i et Aar, iværksatte den nye Konge ufortøvet vigtige Forandringer i Statsstyrelsen m. m., og navnlig var han stærkt optaget af Planen til et nyt stort Byggeforetagende.

Skønt Frederik den Fjerdes Slot kun havde staaet færdigt i 4 Aar, besluttede Christian den Sjette at opføre en ny Residens, som skulde være en sand Pragtbygning i Norden, og blev ogsaa det største Udslag af hans Byggestyrelse. Christian den Sjette delte ikke den Følelse, som i sin Tid havde holdt hans Fader tilbage fra at jevne det gamle Kjøbenhavns Slot med Jorden, nemlig at han „vilde

beholde Noget af den gamle Rede, hvori han og hans Forfædre vare oplækkede“.

Dronningen ansaa efter eget Sigende „Smukke Bygninger for et Lands Ære“, og Kongen havde allerede som Kronprins vist, at hans Anskuelse gik i samme Retning.

Nedbrydningen af Frederik den Fjerdes Slot begyndte d. 10. September 1731, efter at det først var bleven tømt for Bohave og Løsøre. Enkelte værdifulde Stykker førtes til de andre kongelige Slotte, de halv ubrugelige Sager

Kjøbenhavns Slot efter dets Ombygning under Frederik IV.

blev solgt ved Auction eller bortskænkede, men Størstedelen anbragtes i den Kongen tilhørende Ejendom paa Kjøbmagergade „Mareschalsgaarden“, det nuværende Posthus. I Slotskirken blev der opsat Stilladser, for at nedtage Krocks „Dommedag“ uskadt. Billedhuggerne Ebichs og Didrik Gerckens Folk arbejdede med lige Omhu paa at fjerne Alteret, Prædikestolen og Galleriet.

30. April 1732 var Slottet i det væsentlige jævnet med Jorden, og 21. April 1733 blev Grundstenen nedlagt til

det første Christiansborg Slot, men først i 1738 fremkom Tegningerne til den nye Slotskirke, der skulde opføres som en særskilt Bygning ved Slottets Nordside.

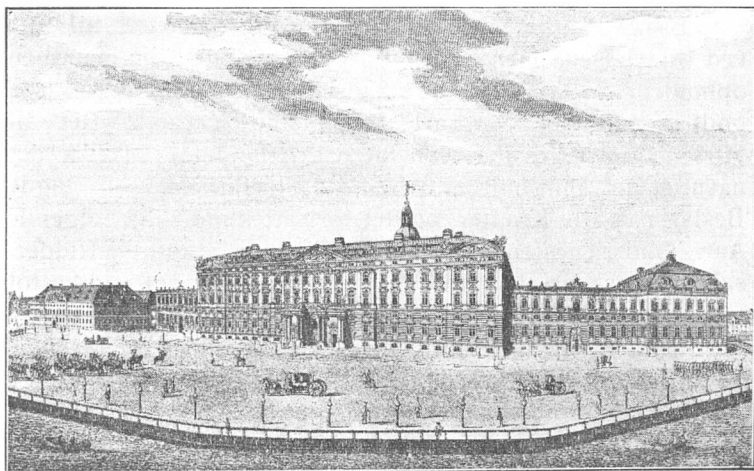
Allerede i 1734 blev forskrevet fra Italien af Greve Gyldensten, 24 Søjler til Kirken. Det var sandsynligvis antike Søjler, hentet fra forskellige Steder, thi de havde ikke samme Højde og Tykkelse, og maatte tilhugges, inden de blev opstillet, men deres korinthiske Capitailer var af Lindetræ, som blev forgyldt. De øvrige 28 Søjler i Kirken var af norsk Marmor ligeledes med Træcapitailer. Pilastrene var af marmoreret Træ, Gesimserne ligeledes.

Den lille Slotskirke skilte sig i det Ydre ikke meget fra det øvrige Slot. Det Indre, et aflangt firkantet Rum, gjorde et rigt og prægtigt Indtryk med sine mange Søjler i to Etager, med sine Gallerier og Pulpiturer, sine kongelige Stole og det af et forgyldt Gitter omgivne Kor, i hvilket Alter, Prædikestol og Orgel var anbragt i en lodret Linie oven over hverandre. Loftet dækkedes af H. Krocks Billede „Dommedag“, der var malet 1721 til Kjøbenhavns Slot. Dette Billede maatte beskæres og tilpasses ved Overflytningen.

Kirkens Decoration var helt igennem holdt i lyse, hvide og gule Farver og var sikkert stærkt overlæsset. Alle Flader, som ikke kunde ses fra Kirkegulvet, var dog kun perlemalet. De eneste Farver, der virkede oplivende ind i Ensemblet, var de høje brogede Søjlepostamenter, Gulvet af norske Marmorfliser og to Malerier ved Alteret. Over Alterbordet, der var af sort Marmor, var der et Basrelief af hvidt Marmor, forestillende den hellige Nadvere, og de røde Fløjls og Damaşkes Gardiner i de kongelige og fyrstelige Stole lige for Alteret i den modsatte Ende af Kirken.

Det inderste af denne Kirke, som var yderst prægtig, beskriver Thurah: „Man seer ei andet end Marmor, rigt Stuccatur Arbeide, fortræffeligt Billedhuggerarbeide, paa det Rigeste forgyldt. Galleriet bæres af 24 fritstaaende Romerske Piller af hvidt italiensk Marmor (to og to) Postamenterne, hvorpaa de hvile, ere af Norsk Marmor, med

hvilken sidste Slags Væggene og ere beklædte. Paa den ene Ende af Kirken ses de kongelige Stole med mangfoldigt Billedhuggerarbeide og rig Forgyldning zirede. Ligeoverfor, paa den anden korte Ende, er Alteret, over dette Prædikestolen, og over denne igjen Orgelværket, altsammen med Zirater, Billedhuggerarbeide og Forgyldning paa det Prægtigste udstafferet. Gulvet i Kirken er overalt Marmorfliser, og Choret, som fra det øvrige af Kirken ved et ziirligt Jerngitterværk er afdeelt, med store Marmor-tavler af adskillige Farver i Figurer belagt. Under Loftet,

som under Gesimsen rundt om med mangfoldigt Stuccaturarbeide og Forgyldning er prydet, seer man et fortræffeligt Maleri af vor berømte Krogk, som forestiller den yderste Dom, hvilket Stykke i Slotskirken af det forrige Slot i høis: Kong Frederik den Fjerdes Tid har været anvendt.“

Det var Kongens bestemte Vilje, at han henad Efteraaret 1740 vilde holde sit Indtog i det nye Residensslot, og han forlangte, at Slotskirken samtidig skulde staa rede til Indvielse.

Kongefamiliens højtidelige Indtog i det nye Slot fandt

Sted, Lørdag d. 26. November 1740. Da de Kongelige betraadte Slottet løsnedes en Kanon Salut, der gik Volden tre Gange rundt og under denne Ilddaab blev Slottet kaldet Christiansborg.

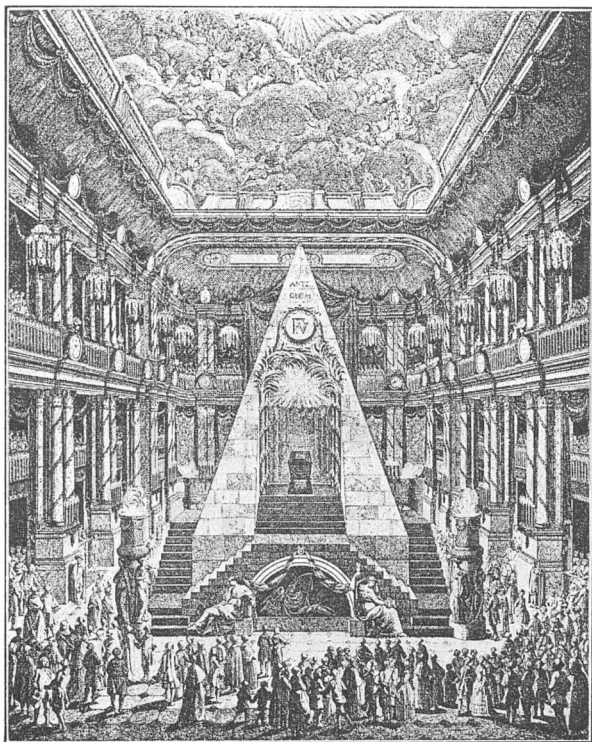
Søndag d. 27. November 1740 indviedes Slotskirken af Biskop P. Hersleb, og Kongen fortæller selv i sin Dagbog, at Højtideligheden ledsagedes af Musik, Pauker og Trompeter, at 27 Kanoner, der var opplantet paa Slotspladsen, blev løst, da Tedeum blev afsungen, og at Kongehuset spiste offentlig til Middag, det vil sige, i Nærværelse af mange Tilskuere.

Baade Slottet og Kirken var dog langt fra fuldført ved Indvielsen, men i de Vintermaaneder, Kongefamilien opholdt sig paa Slottet, standsede Byggearbejderne saa godt som helt. Saasnart Kongefamilien var flyttet til Hirschholm, toges der igen fat paa Arbejdet. 1742 var det navnlig det indvendige Arbejde i Slotskirken, som lagde Beslag paa alle Kræfter, og det fortsattes ind i det følgende Aar. Gudstjenesten blev i dette Tidsrum afholdt i Ridder-salen, hvor ca: 40 Stole og en midlertidig Prædikestol var opsat.

Kirken, der laa paa samme Sted som den nuværende, havde ingen Indgang fra Slotspladsen. Den kongelige Familie kunde nemlig gennem den store Løngang og nogle foran liggende Sale komme ind i de kongelige Stole i Kirkens Østende. For Hoffolkene og andre Besøgende var Adgangen i Vestenden fra Gaarden mellem Hovedbygningen og Kirken, den saakaldte Hans Jørgens Gaard, gennem en lille Forgaard mellem Kirkebygningen og den bagved liggende Vognremise. I denne, hvis Mure den Dag i Dag er bevaret som Thorvaldsens Museum, var der forneden Plads for de kongelige Carosser, Seletøj m. m., oven paa var der Værelser og Skole for Kammerparkerne.

En Afbildning fra 1766, som viser Frederik den Femtes, Castrum doloris, giver et godt Begreb om Slotskirkens Indre, skøndt de florumvundne Søjler og navnlig den pyramideformede Katafalk i Midten forstyrrer Totalindtrykket.

Af Rentekammer-Resolutionerne fremgaar det klart, at Slotskirken var den Del af det nye Residensslot, som i den paafølgende Tid havde de færreste Reparationer behov, hvorimod alle de øvrige Bygninger saa godt som hvert Aar udkrævede overordentlig store Pengesummer, bortset

Slotskirken med Frederik den Femtes Katafalk.

fra hvad der medgik til Forbedringer, Forandringer og indre Udstyr.

Af større Højtideligheder i Kirken skal nævnes Christian den Syvendes og Caroline Mathildes Kroning, d. 1. Maj 1767.

Den 26. Februar 1794, Kl. 3 udbrød der Ild i Prins

Christian Frederiks Værelser i Fløjen mod Ridebanen. Kl. 10 blev Fløjen angrebet mod Slotspladsen af Luerne, og næste Morgen var Slottet og Slotskirken nedbrændt.

Da Christiansborg genopførtes efter Branden, rejstes ogsaa Kirken igen efter Tegning af Conferensraad C. F. Hansen, og den bærer da ogsaa det stærke Præg af hans fornemme Architectur.

Først i 1800 begyndte man at udarbejde Tegninger til Genopførelsen af Christiansborg som Kongebolig og i 1803 begyndte under Ledelse af C. F. Hansen en delvis Nedbrydning, særlig Fløjen mod Ridebanen. I de pengeknappe Tider gik det langsomt frem med Genopførelsen, og ofte standsedes Arbejdet fuldstændigt.

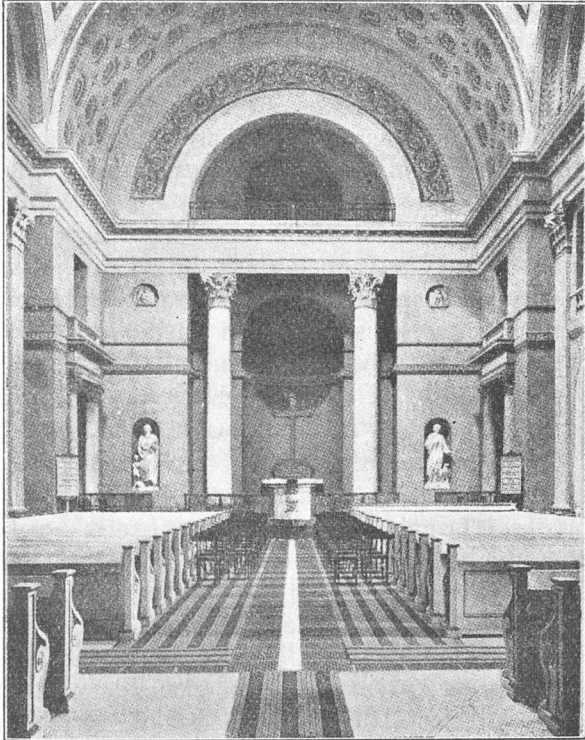
Den nye Slotskirke, som vi nu kender den, blev fuldført før selve Slottet og indviedes d. 14. Maj 1826, paa den Dag, da man fejrede Tusindaarsfesten for Kristendommens Indførelse i Danmark, og siden da har Slotskirken været i Brug, idet den heldigvis blev skaanet af Ilden ved Slottets Brand i Oktobernatten 1884.

Det nye Christiansborg blev først indviet 1. November 1828, i Anledning af den unge Prins Frederiks (Frederik den Syvendes) Formæling med Frederik den Sjettes Datter, Prinsesse Vilhelmine, efter at han to Aar i Forvejen var bleven konfirmeret i samme Kirke.

Slotskirken, der danner en Rektangel er udvendig c. 194 F. lang og 90 F. bred, og blev i det hele holdt i samme Stil som Slottet, med hvilket Kirken stod i Forbindelse ved en lav Fløj, Kavalergangen. Kun ved den af 4 joniske Søjler dannede Portal med Fronton, som vender ud mod Slotspladsen, og hvortil 4 Trappetrin fører op, og ved den halvrunde Kuppel, der hviler paa en muret Cylinder paa det flade Kobbertag, adskilte den sig fra den øvrige Bygning.

Kirkens Indre, som er et stort og stilrent Rum med sin gennemførte Classicisme, sin paa een Gang rige og enkle Udsmykning, er ved faste og fritstaaende Piller, prydet med Lisener med korinthiske Capitailer, skilt i et Hovedskib og to Sideskibe. De 4 Hovedpiller, der afgrænser

Hovedskibets kvadratiske Midparti, bærer Kirkens Kuppel. Mellem de 4 Piller findes 4 Halvcirkelbuer. Koret i Vestenden, der skilles fra Skibet ved Marmorpedestaler og Rækværk af Jern og Bronze, er hævet 3 Trin. Sideskibene, over hvilke der er dobbelte Gallerier, skilles ogsaa ved en lav Skranke fra Midtskibet. Om de 4 Døre, der for Enderne

Slotskirkens Indre.

af Sideskibene fører ind til Midtskibet, er der Portaler med korinthiske Søjler. Over Vestibulen inden for Kirkens Hovedportal, hvorfra der i 2 særskilte Siderum fører Trapper op til Gallerierne, er der et af 2 korinthiske Søjler baaret Pulpitur, den kongelige Stol, over hvilket Orglet har

Plads en anden og bedre end i den Opstabling, Alter, Prædikestol og Orgel over hinanden, som fandtes i den nedbrændte Kirke. Kuplen er kasseteret, i Fløjene mellem de 4 Halvcirkelbuer Pendentivhvælvingerne, er der Engle i Basrelief, af Bissen, og oven over Friser af Thorvaldsen. Iøvrigt minder hele Anlægget om Frederik den Femtes Kapel i Roskilde Domkirke, som C. F. Hansen fuldendte efter Harsdorffs Tegning. Alteret, der er hævet 3 Trin, bestaar af et forgyldt Kors paa et Marmorfodstykke bag ved Marmoralterbordet (det var først bestemt, at Thorvaldsens Christus skulde have Plads her, men anbragtes i Frue Kirke). Prædikestolen for Enden af Midtgangen ved Opgangen til Koret, er hvidlakeret med forgyldte Ornamentter. Døbefonten af Porfyr har forgyldte Bronzeornamentter. Kirkegulvet bestaar af Marmorfliser. I Nicher paa hver Side af Alternichen og af Hovedindgangen staar de 4 Evangeliststatuer i Gibs: Lucas af H. E. Freund (et ældre Arbejde fra 1825, først opstillet efter hans Død, han havde først faaet Bestilling paa alle 4 Statuer), Matthæus af Th. Stein (fra 1871), Johannes af C. Peters og Marcus af H. Conradsen (fra 1875). Over Statuerne 4 smaa Relieffer.

I Sideskibene er der bl. a. 4 Basreliefs af Bissen (Kongernes Tilbedelse, Christus lader Børnene komme til sig, Christus i Templet og Lazari Opvækkelse). I Præsteværelset for Enden af det nordlige Sideskib hænger et Portrait af Bygmesteren C. F. Hansen og i Sacristiet bag ved Alteret et Maleri: Salomons Dom.

Slotskirken gør et smukt og velgørende Indtryk og er et Mesterværk, et af de smukkeste Arbejder, vi har tilbage fra Architecten C. F. Hansens Haand, og ikke mindst er Portalen et ædelt og renlinjet Værk i antik Stil. Denne skønne Kirkebygning ligger der med en usigelig Ro og Værdighed og flankerer Slotspladsen, tilpas isoleret til, at man ikke kan undgaa at se, hvor særpræget og monumental den er i sin ophøjede Ro, med den skønne Kuppel, hvis Ydre spiller saa stor en Rolle for hele Prospectet af Slotsholmens Nordside, denne irgrønne, ved sin Afladning discrete Kuppel, der virker saa let og dog saa afsluttende

over den fornemme Portals stærke og stille Søjler. Et Hus, hvis Ydre og Indre er vel egnet til at stemme Sindet til Andagt. Slotskirken hører med til vor Byes Fysiognomi i saa høj Grad som meget faa af Hovedstadens Bygningsværker. Den staar som et storliniet Monument fra den Tid, hvis Præg den bærer, en Tid, som vor egen kan lære meget af.

Som Hofkirke har Christiansborg Slotskirke hørt intimt med til Hoffets Liv i de mange Aar, og naturligvis hyppigt været Stedet for kirkelige Handlinger inden for Kongehuset. Her blev Prins Christian (Christian den Niende) konfirmeret i 1835, og Prins Frederik (Frederik den Ottende) konfirmeret sammen med sin Søster Prinsesse Alexandra d. 19. October 1860 af Stiftsprovst Just Henrik Voltelen Paulli. Den 21. December 1878 blev Prinsesse Thyra her viet til Hertug Ernst August af Cumberland, Brunsvig og Lüneborg, af Biskop Hans Lassen Martensen, som da var kongelig Confessionarius.

Den 27. Juli 1887 blev Prins Christian, vor nuværende Konge, og hans Broder, Prins Carl, nu Kong Haakon, konfirmeret her i Slotskirken af Stiftsprovst Jakob Paulli, der ogsaa, d. 22. Marts 1891 konfirmerede Prinsesse Louise i denne Kirke, d. 11. Marts 1894 Prins Harald og d. 27. Marts 1896 Prinsesserne Ingeborg og Thyra. Den 24. Februar 1904 blev Prinserne Aage og Axel, d. 24. August samme Aar blev Prins Gustav, d. 8. April 1908 Prinsesse Dagmar og d. 8. Januar 1908 Prins Erik konfirmeret i Slotskirken af Jakob Paulli. Her blev ogsaa Prinsesse Ingeborg viet til Prins Carl af Sverige og Norge, Hertug af Vestgothland 27. August 1897, og herfra foregik Prins Hans' Bisættelse i Juni 1911.

Kongerne Christian den Niende og Frederik den Ottende kom ogsaa som Prinser meget i Slotskirken, og her stod deres Kister paa Castrum doloris, før de førtes til Roskilde. Kong Christians og Dronning Louises Guldbryllup fejredes ved en Højtidelighed her, 26. Maj 1892.

De kirkelige Handlinger i Kongefamilien foretoges, som det fremgaar af ovenstaaende, af den kongelige Con-

fessionarius, hvorimod det var Slotspræst Linnemann, der talte, da Frederik den Ottendes Kiste førtes herind.

En Række kendte Gejstlige har i de 100 Aar fra 1826 til 1926 beklædt Slotspræste-Embedet. Fra 1805 til 1828 var det kongelig Confessionarius Michael Frederik Liebenberg, som forud havde været Præst paa Frederiksberg, og der prædiket for Frederik den Sjette i Kirken paa Frederiksberg Slot. Efter ham fulgte Kapellanen ved Vor Frue Kirke, Jacob Peter Mynster, indtil han i 1834 blev Sjællands Biskop. Slotspræst Søren Schjødte, 1834 til 1836, havde ligesom Liebenberg tidligere været Præst paa Frederiksberg. Han døde foran Slotskirkens Alter. Efter ham fulgte Frøken N. Zahles Fader, Pastor Ernst Sophus Wilhelm Zahle fra Hvedstrup, der dog afgik ved Døden kort efter sin Ansættelse og 1837 blev efterfulgt af Dr: theol. Just Henrik Voltelen Paulli, Martensens Ven, Jakob Paullis Fader. I 1857 udnævntes han til Stiftsprovst ved Vor Frue Kirke. Efter ham var Stephan Ditlev Edvard Schrader Slotspræst i 24 Aar, fra 1858 til 1882, og efterfulgtes af Lic: Alfred Sveistrup Poulsen, den senere Domprovst i Roskilde og derefter Biskop i Viborg. Hans Virksomhed vil den ældre Slægt endnu mindes. Efter ham fulgte Pastor Carl Ingvard Linnemann som den sidste Slotspræst ved Kirken som Slotskirke.

I Vacancen mellem Slotspræsterne Schrader og Poulsen var Pastor Jul. Steen, den Gang Katheket ved Matthæus Kirke, constitueret. Af andre Gejstlige, der som Hofpræster eller kongelige Confessionarii har haft Tjeneste ved Kirken, kan nævnes Hans Lassen Martensen, Provst Balth: Münter ved Holmens Kirke og Jakob Paulli.

Slotskirken hørte ikke under Sjællands Biskop, men den var Hoffets Kirke, den kongelige Confessionarius var dens Biskop, et lille fornemt Bispedømme, saaledes som det tidligere var Tilfældet ogsaa med Slotskirkerne paa Fredensborg og Frederiksborg. Som Hofkirke afholdtes Udgifterne ved dens Drift af den kongelige Civilliste. Den var da heller ikke i almindelig Forstand en Sognekirke, dens Sognebørn var Hoffet og dets Functionairer, hvortil

regnedes det kongelige Theaters Kunstnere fra de Tider, da de var „Kgl. Majestæts Acteurs“ og hørte til Hofstaten, ligervis som Lakajer og Løbere, samt alle, som var ansatte ved Kunstmuseet, Nationalmuseet og Rosenborg.

Som Følge af en Benskade, som Slotspræst Linnemann havde paadraget sig samt en tiltagende Øjensygdом, bestemte han sig til at trække sig tilbage, og da Kirken ikke mere fungerede som Slottets Kirke, idet det nye Christiansborg jo ikke blev Kongebolig, blev det samtidig besluttet at ophæve Kirken som Slotskirke og lukke den for offentlig Gudstjeneste efter Slotspræst Linnemanns Tilbagetræden, som fastsattes til Søndag d. 30. Maj 1926, og Slotspræsten afsluttede dermed ikke blot en 30aarig Virksomhed ved Christiansborg Slotskirke, men en 40 aarlig Præstegerning, først ved Trinitatis Kirke, senere ved Helligkors Kirke og fra 1896 ved Slotskirken.

Saa oprandt Søndagen d. 30. Maj 1926, og ved Højmesse-gudstjenesten holdt Slotspræst Linnemann en smuk og bevæget Afskedsprædiken. Da de sprøde Toner fra Kirkens Klokke lidt før Kl. 10 forstummede, var den rummelige Kirke fyldt til Trængsel af en mægtig Tilhørerskare, hvoriblandt bemærkedes mange kendte Ansigter, Hofmarskal, Kammerherre Juel, Kammerherre Krag, kongelig Confessionarius, Provst Fenger, der for sidste Gang var Slotskirkens Biskop, Departementschef Hollbøll, Fuldmægtig Rubow fra Hofmarskallatet, Professor theol. J. C. Jacobsen, kgl. Skuespiller Peter Jerndorff, Højesterets-sagfører Liebe, Dr: Djørup, Præsterne Rothe, Aastrup og Trier samt en stor Del af Hofstaternes tidligere og daværende Functionairer.

Det herlige og lyse Kirkerum med dets ædle Linier laa badet i Sommerdagens Lys. Om Alteret var der Palmer og blomstrende Rododendrons og Korskrankens brede Vaser var fyldt af blomstrende Æblegrene.

Medens der præluderedes fra Orgelet traadte Kongefamilien ind fra Korindgangen: Hs. Maj. Kongen, Drs. kongelige Højheder Kronprinsen, Prinsesse Thyra, Prins Gustav, Prins Valdemar og Hertuginde Thyra af Cumber-

land med Datter Prinsesse Olga. Før de traadte ind i Kirken og indtog deres Pladser til højre for Koret, havde de kongelige Herskaber hilst paa de fratrædende Embedsmænd ved Kirken: Slotspræst Linnemann, der i Dagens Anledning var bleven Kommandeur af Dannebrog, Kordegn C. D. Ross, som havde faaet Fortjenstmedaillen i Sølv og Kirkebetjent Peter Cornelius, som var bleven Dannebrogsmænd.

Efter Præludiet, som udførtes meget smukt af Komponisten Rud. Langgaard, udførte Koret overordentligt smukt en indledende Salme, hvorefter Menigheden sang den prægtige Salme: „Mægtigste Kriste, Menighedens Herre“ og „Kirken den er et gammelt Hus“, hvorpaa Slotspræst Linnemann besteg Prædikestolen for sidste Gang som Slotspræst, for at tage Afsked med sin Menighed og Kirke.

Slotspræsten prædikede derpaa ud fra Dagens Evangelium, Matth. 28, 18., hvor Jesus sender sine Disciple ud, for at døbe alle Folk, og udtalte bl. a.:

„Ingen Ordets Prædiker kan komme under nogen stærkere Forpligtelse end den at være lydige mod denne Text, saa han ikke fremfører sit eget. Hvad er Ordets Prædiker andet end en Tjener, og hvad Vægt ligger der paa, om vi kommer og gaar. Derfor skal jeg ikke her tale om mig selv og mit i de 30 Aar. Ingen maa vente, at jeg stærkt personlig vil dvæle ved min Afsked her i Dag. Tillige er der andre og større Ting at mindes her. Der er saaledes i disse Dage forløbet 100 Aar, siden denne Kirke indviedes til Guds Tempel. Hundrede Aar, det betyder tre Slægtled. Man siger vel, at om hundrede Aar er alting glemt, men dette passer heldigvis ikke. Minderne herinde taler deres levende Sprog.

„Herinde sad saaledes den elskede, gamle Kong Christian den Niende med sin høje Gemalinde i mange Aar, Søndag efter Søndag, og en Række af vort Kongehus' festlige Familiedage er fejret her i dette skønne Guds Hus. Her har ogsaa en Række af den

„danske Kirkes ypperste Mænd forkyndt Guds Ord.
„Vi mindes J. P. Mynster, H. L. Martensen og den
„ældre Paulli med alle deres udmærkede Egenskaber,
„hvilke alle har tjent her. I Sammenligning hermed
„har jeg kun udfyldt en saare beskedene Plads, men
„mange dyrebare, hellige Minder rummer disse tredive
„Aar, i hvilke jeg har udfyldt min Præstegerning, for
„mig. Vel har jeg, som alle Mennesker, ogsaa mødt
„Skuffelser i min Gerning, en saa lang Tjeneste slip-
„per ingen uden Bevægelse, Smerten skal jeg beholde
„for mig selv, men naar jeg ser tilbage paa min Præste-
„gerning, som jeg begyndte i Dag for 40 Aar siden,
„har denne i det hele formet sig for mig lykkeligt og
„velsignet. Evangeliet i Dag er Jesu Christi Testa-
„mente til sine Disciple, og Slotspræst Linnemann
„talte varmt og kraftigt over dette Evangeliums Ord
„„Gaar hen og gør alle Folkeslag til mine Disciple“
„og „Se, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens
„Ende“, og dets Ord skal ogsaa være mit Afskedsord
„her i Dag til min Menighed nu, da vi skilles fra vort
„elskede Kirkehus. Vor Opgave skal være at løfte
„Disciplenes Arv.

Ud fra denne Dagens Text holdt Slotspræsten saa en klar og kraftig Tale, som han afsluttede med:

„Mit sidste Ord fra dette Sted skal være en Tak til
„Gud og en Tak til Mennesker. Jeg henvender i Dag
„en Tak til Hs. Maj. Kongen og til hele det kongelige
„Hus, til de kirkelige Myndigheder for Støtte og For-
„staaelse, en hjertelig Tak til mine Embedsbrødre for
„al Hjælp og mine Medtjenere her ved Kirken. Aldrig
„har der været et uvenligt Ord imellem os, men den
„største Tak er jeg skyldig til dem i min Menighed,
„der har hørt paa mig i denne Kirke i de mange Aar,
„og har holdt fast ved min Forkyndelse gennem Aarene.

Slotspræsten sluttede med en gribende Bøn og lyste Velsignelsen. Paany sang Koret alene, saa afsang Menigheden Salmen: „Behold os Herre ved dit Ord“, og tilsidst

rejste alle sig og sang staaende „Saa vil vi nu sige hverandre Farvel“.

Dermed var den ejendommelige og smukke Højtidelighed forbi, og de kongelige Herskaber forlod Kirken, som nu tømtes meget langsomt, idet mange ønskede endnu engang at trykke Slotspræstens Haand, og mange, for hvem Slotskirken rummede skønne Minder, dvælede øjensynlig bevægede endnu en Stund i det smukke Kirkerum, hvor de var vant til at søge hen Søndag efter Søndag, men nu skulde staa lukket, idet der ingen Bestemmelse var truffet med Hensyn til Kirkens Forhold for Fremtiden, udover at Hs. Maj. Kongen havde reserveret sig Kirkens Afbenyttelse ved forefaldende højtidelige, kirkelige Handlinger inden for Kongehuset.

I Dagene efter denne historiske Gudstjeneste tog flere til Orde gennem Bladene og paa forskellig Maade motive-rede deres Beklagelse af, at de regelmæssige, offentlige Søndagsgudstjenester nu var ophørt ved Kirkens Lukning, hvilket maatte føles som et stort Savn hos mange, og da først og fremmest hos dem, der hidtil havde benyttet det prægtige Kirkehus som Sognekirke, og Sognepræst Dr: phil: C. J. Scharling skrev bl. a.:

„Med Overraskelse og Sorg har sikkert mange kirke-lige Mennesker erfaret, at den regelmæssige Søn-dagsgudstjeneste i en af Kjøbenhavns skønneste Kir-ker er ophørt. At den hidtidige Ordning af Menig-hedsforholdene ved Slotskirken ikke længere var tids-svarende og vilde ophøre ved den hidtilværende Slots-præsts Afgang, vidste man nok, men man vidste og-saa, at der hos de kirkelige Myndigheder var Over-vejelser og Forhandlinger i Gang om, hvorledes denne skønne og minderige Kirke kunde bevares for Menig-heden og dens Gudstjeneste. Og det dybt beklagelige er, at disse Overvejelser har ført til det Resultat, at en Kirke, der har været Hjemsted for en Menighed og dens Søndagsgudstjeneste i 100 Aar, og fra hvis Prædikestol Mænd som Mynster og Martensen Aar efter Aar har talt, nu staa lukket og tom. I en By

„med Kjøbenhavns Betydning for Landets Aandsliv, er
„der afgjort Brug for de store, monumentale Kirker,
„som ved deres hele Karakter og deres historiske
„Traditioner har Muligheder for at samle Mennesker
„ikke blot fra det lokale Sognedistrikt.

„En af mine Bekendte var kort efter Jesus-Kirkens
„Opførelse sammen med Brygger Carl Jacobsen og
„omtalte den nye Kirkes Skønhed. „Der er dog en
„Kirke i Byen, der er skønnere end denne“, svarede
„Jesus-Kirkens Bygherre, „Det er Slotskirken“.

„Christiansborg Slotskirke staar som Udtryk for en
„Tradition i dansk Kirkeliv. Mynster og Martensen
„var knyttet til denne Kirke som Grundtvig til Vartov
„Kirke. Hvor mange af vort Aandslivs Ypperste har
„ikke i hine Tider søgt til Slotskirken: Hauch, Sibbern,
„Ørsted, Molbeck, Paludan-Müller, Brøndsted, Fru
„Heiberg o. m. a. Ved sine Minder maner denne Kirke
„os til ikke at glemme Forbindelsen mellem Kirken
„og det humane Aandsliv.

„Ikke mindst maa Slotskirkens Lukning forekomme
„forbavsende paa et Tidspunkt, da der er sat et lands-
„omspændende Arbejde i Gang, for at rejse 20 nye
„Kirker i Kjøbenhavn. I en Tid da Pengene visselig
„ikke flyder rigeligt i Landbrugernes Lommer, betaler
„Menighederne uden for Kjøbenhavn ca. 2 Millioner
„Kroner i frivillige Gaver til dette Formaal. Er det
„underligt, om mangan jævn Landboer spørger: er der
„Mening i, at vi bygger Kirker for Kjøbenhavnerne,
„naar de samtidig begynder at lukke de Kirker, de har?
„Ved en passende Omordning af de nuværende Sogne,
„maatte Slotskirken kunne faa et Sogn. De store,
„gamle Kirkers Beliggenhed tæt ved hinanden har ikke
„den ringeste Betydning i Retning af at overflødig-
„gøre nogen af dem. At Slotskirken dog bliver beva-
„ret som Kirkebygning, der kan anvendes ved særlige
„Lejligheder og til særlige Gudstjenester, er natur-
„ligvis en Trøst, navnlig fordi en Tilbagevenden til

„dens egentlige og naturlige Brug før eller senere
„derved dog bliver en Mulighed.

Lang Tid skulde imidlertid ikke hengaa, før Slotskirken atter aabnedes for Søndagsgudstjenester. I Sommeren 1927 havde nemlig en Kreds af fhv. Sognepræst ved Kristkirken J. Falk Rønnes tidligere Sognebaandslødere med flere sluttet sig sammen om Afholdelsen af maanedlige Gudstjenester her i Slotskirken, den første Søndag i hver Maaned, Kl. 11. Form., med Pastor Falk Rønne som Prædikant. Dette fik en varm Støtte hos kgl. Confessionarius, Provst H. M. Fenger, hvem Kongen havde overdraget at føre Tilsyn med Kirkens Benyttelse, og efter at Kongens Tilladelse var indhentet, lovede Provst Fenger at komme til Stede og indlede Gudstjenesterækken, og den første af disse offentlige Gudstjenester fandt Sted Søndag d. 11. September 1927 under overvældende Tilstrømning.

Da Gudstjenesten Kl. 11. tog sin Begyndelse var det store Kirkerum i den Grad overfyldt, at Tilhørerne stod op gennem Midtgangen og Sidegangene, ligesom de to Gallerier var tæt besat, og Folk stod helt ud i Vestibulen i Haab om en Plads. Der hvilede en egen Stemning over det skønne Rum med dets enkle, stilrene Udsmykning.

Saa traadte Provst Fenger op paa Prædikestolen, fremsagde Indgangsbønnen og bad Fadervor, og kort efter bruste den prægtige Salme: „Denne er Dagen, som Herren har gjort“, kraftigt sunget af et blandet Kor, gennem Kirken.

Derefter gik Provst Fenger atter paa Prædikestolen, og begyndte sin Indledningstale under andagtsfuld Stilhed, saaledes:

„Herre Gud, vi takker dig her, fordi Slotskirkens „gamle Klokker lyder paany, og fordi der er Mænd, „som har ført denne Sag frem, velsign ogsaa det Arbejde, som skal gøres herinde, Sjælene til Gavn og „dit Navn til Ære.

Efter Fremsigelsen af Troesbekendelsen og „Lad Verden ej med al sin Magt“, fortsatte Provsten og udtalte bl. a.:

„Her har været holdt Gudstjenester i henved 200 Aar,

„første Gang, da Kirken i 1740 indviedes som Slotskirke. 1794 brændte Kirken sammen med Slottet, men ved Kongehusets og Nationens Offervillie rejstes den skønnere paany, trods den fattige og ringe Tid, og for 101 Aar siden indviedes den i 1826. Slægt efter Slægt har søgt herhen, og her er oplevet mindelige Dage, ikke alene for Menigheden, men ogsaa for vort Land, og ypperlige Mænd som Mynster, Stiftsprovst Paulli den Ældre, Martensen og Poulsen har her fra denne Prædikestol forkyndt Guds Rige. Ved Christiansborg Slots sidste Brand reddedes den skønne Kirke — medens Kongeborgen sank i Ruin — for ifjor at lukkes. Denne Beslutning beklager jeg i allerhøjeste Grad, i et af de skønneste Kirkehuse midt i Storbyen skal Guds Ord ikke lyde mere, Klokkerne skal ikke ringe, ud over, at Kirken en Gang imellem skal benyttes til Højtideligheder i Kongehuset. Men medens Christiansborg atter rejste sig til Kongens og Folkets Brug, og nu netop iaar staa færdigt, skal Kirkens Røst forstumme, og Kirken, der er rejst af vort Folk til Guds Ære og til Menneskers Frelse, skal lukkes. Mange spørger: Var dette nødvendigt? Heldigvis har nu andre taget Sagen op og Gud ske Lov for det. Vi beder om Guds Velsignelse hertil og at Slotskirken atter maa blive en Kirke til stadig Brug og ikke nøjes med enkelte Handler for Kongen og hans Slægt, og forøvrigt staa lukket som et dødt, skønt Bygningsmonument. Mange Factorer har været medvirkende til Kirkens Lukning, det er Troen og Ildhuen, der er for svag, og derfor atter Tak til dem, der nu vil arbejde for at Gløden i Hjerterne maa brænde. Saa skal det vel ikke blive umuligt paany at faa Slotskirken ført tilbage til dens eneste, rette Bestemmelse. Der er Plads nok til at danne et Sogn igen ved at tage ud af de omliggende Sogne. Kongen ønsker at dele sin Kirke med Folket, og Præsterne vil gerne gaa med til en saadan Omlægning. Hvad skulde der

„saa være i Vejen for at rette en Henvendelse til „Øvrighed og Rigsdag og sige: Vi synes, det er urime- „ligt, at denne Kirke er lukket, vi beder om at faa den „tilbage. Lad os slutte os sammen og foretage dette „Skridt. Og alle I, som er her, ikke af Nysgerrighed, „men af Kærlighed til Sagen, arbejd herfor.

Saa sang man Salmen: „Bryd frem, mit Hjertes Trang at lindre“, hvorpaa Pastor Falk Rønne besteg Prædike- stolen og talte meget smukt over Dagens Text. Han slut- tede med en Tak til Kongen, Kirkeministeren og særlig til Provst Fenger, og endelig til alle dem, der ved deres Kær- lighed og Offervillie har gjort det muligt, at Menigheden kan samles i denne Kirke. Efter Salmen: „O, du min Imma- nuel“ messede Pastor Falk Rønne, Provst Fenger frem- sagde Udgangsbønnen og under Orgelpræludium strøm- mede den mægtige Skare ud af Kirken, en smuk og ejen- dommelig Oplevelse rigere.

I henvend et Par Aar strømmede Kirkegængere til Pastor Falk Rønnes maanedlige Gudstjenester, men paa Grund af Sygdom maatte Pastor Falk Rønne trække sig tilbage, og dermed blev disse Søndagsgudstjenester opgivet.

Atter stod Kirken ubenyttet hen, men kun for en kort Tid, da Holmens Menighed blev Gæst i Slotskirken, medens Holmens Kirke underkastedes en gennemgribende Restau- rering efter Loftsnedstyrtningen.

Mandag, d. 14. April 1930 forefaldt en kirkelig Hand- ling inden for Kongehuset og fandt Sted i Slotskirken. Det var Prinsesse Alexandrine — Louises, Prins Haralds og Prinsesse Helenas yngste Datters Konfirmation. Kun den kongelige Familie, en Række Autoriteter og enkelte Venner af Prins Harald og Prinsesse Helena var til Stede ved Højtideligheden, der skulde begynde Kl. 11.

Allerede længe før det fastsatte Tidspunkt stimlede Folk sammen ved Kirken, for at se Gæsterne komme. Inde i den smukke Kirke laa der en rød Løber op langs hele Gangen, og lige under Alteret var der udbredt et dybrødt Tæppe, hvorpaa Stolene til de Kongelige stod opstillet i

Halvkreds uden om de to Pladser til Konfirmandinden og Provst Fenger.

Blandt de første, der indfandt sig, var Hofmarskal, Kammerherre Juel og de to Adjutantstabschefer Oberst Dalberg og Commandeur Bojesen, Adjutanterne, Capitain Greve Trampe, Capitain Baron Bille-Brahe, og Ritmester Scholten. Af Hoffets Damer og Herrer, Overhofmesterinde Grevenkop-Castenskiold, Hofdame Baronesse Reedtz-Thott, Cabinetssecretair, Kammerherre Krieger, Ordenscapitlets Chef Greve Knuth, Ordenshistoriograph, Dr: Bobé og Ordenscapitlets øvrige Embedsmænd. Endvidere Kammerherrerne Joachim Moltke og Krag, Livlægerne Professor le Maire og Fritz Jacobsen, Statsminister Stauning, Udenrigsminister Munch, Kirkeminister Dahl, Chefen for Gardehusarregimentet, Kammerherre Oberstlieutenant Pontoppidan, Biskop Ostfeld, Stiftsprovst Ussing og mange andre.

Præcis Kl. 11 bruste Orglet og de Kongelige kom op gennem Kirken og indtog deres Pladser, yderst til venstre tog Hs. Maj. Kongen Plads, ved Kongens Side Prinsesse Thyra, derefter Prins Valdemar, Prinsesse Feodora, Prins Viggo, Prinsesse Viggo, den lille Prins Flemming, Prins Harald, Prinsesse Helena, Prins Gorm, Prinsesse Erik, Prins Erik, Prinsesse Caroline-Mathilde, Prins Gustav og øverst til højre, lige over for Kongen, Hds. Maj. Dronningen. Prinsesse Alexandrine-Louise sad midt i Kredsen over for Provst Fenger.

Da alle havde indtaget deres Pladser, sang Koret den første Salme „Aand over Aander“. Saa talte Provst Fenger til den unge Prinsesse. Efter Talen sang Koret igen, hvorpaa fulgte Overhøringen, saa endnu en Salme, inden Provsten lyste Velsignelsen over Prinsessen. Da den sidste Salme var forbi, lykønskede Prins Harald og Prinsesse Helena deres unge Datter, og de Kongelige forlod Kirken.

Inden jeg gaar videre med Kirkens Historie, finder jeg Anledning til i denne Beretning at mindes, at samme Dag den ovenomtalte kongelige Konfirmation fandt Sted, fyldte Kirkens mangeaarige og sidste Slotspræst C. J. Linne-mann 70 Aar. Slotspræsten, som forud omtalt, tog sin

Afsked i 1926, havde mange Venner, som hin 14. April sendte ham en venlig Tanke. Pastor Linnemann og Frue var ved den Tid paa Rejse i Italien og fejrede efter Planen Fødselsdagen i Rom.

Slotskirken, som forud blot havde været Kongehusets og Hoffets Kirke, skulde jo, om andet Arrangement ikke kunde blive truffet, have været nedlagt, men saa oprandt en sand Renaissance for Slotskirken i den lange Tid Holmens Menighed holdt sine Gudstjenester her, medens Holmens Kirkes Istandgørelse stod paa, og samtidig arbejdedes der ihærdigt fra Ministeriets og kirkelige Kredses Side, for ogsaa i Fremtiden at bevare Slotskirken til kirkelig Brug saaledes, at den fik sit eget Sogn, og omsider lykkedes det at hidføre en i saa Henseende tilfredsstillende Ordning. Den 16. Juni 1930 kom den længe ventede kongelige Resolution med officiel Meddelelse om den forlængst bebudede Omlægning af Sognegrænserne i den indre By, hvorved der oprettedes et nyt Sogn i Byens Hjerter med Christiansborg Slotskirke som Sognekirke.

Den kongelige Resolution af 16. Juni 1930 lyder saaledes:

Paa Kirkeministeriets derom nedlagte Forestilling har det den 16. d. M. behaget Hans Majestæt Kongen at bifalde:

A. at der fra den 1. August 1930 at regne foretages følgende Regulering af Grænserne for nednævnte Sogne i København m. m.

1) Til Garnisons Sogn lægges:

a. Fra St. Pauls Sogn:

Karréen, der begrænses af Gothersgade, Store Kongensgade, Dronningens Tværgade og Adelgade.

b. Fra Trinitatis Sogn:

Karréen, der begrænses af Kronprinsessegade, Dronningens Tværgade, Adelgade og Gothersgade.

2) St. Pauls Sogn:

I. Fra Sagnet henlægges:

Til Garnisons Sogn:

Karréen, der begrænses af Gothersgade, Store Kongensgade, Dronningens Tværgade og Adelgade.

- II. Til Sognet lægges:
- a. Fra Østervold Sogn:
Karréen, der begrænses af Østervoldgade, Østerbro-
gade og Jernbanelinien.
- b. Fra Citadels Sogn:
Karréen, der begrænses af Store Kongensgade, Told-
bodvej og Grønningen.
- 3) Citadels Sogn:
- I. Fra Sognet henlægges:
Til St. Pauls Sogn:
Karréen, der begrænses af Store Kongensgade, Told-
bodvej og Grønningen.
- II. Til Sognet lægges:
- a. Fra Frihavns Sogn:
Karréen, der begrænses af Kristianiagade, Livjæger-
gade, Østbanegade, Classensgade og Østerbrogade.
- b. Fra Frihavns Sogn:
Karréen, der begrænses af Strandboulevarden, Clas-
sensgade, Østbanegade og Holsteinsgade.
- c. Fra Rosenvængets Sogn:
Karréen, der begrænses af Strandboulevarden, Hol-
steinsgade, Østbanegade og Jens Munksgade.
- 4) Til Frederiks Sogn lægges:
Fra Trinitatis Sogn:
Karréen, der begrænses af Kronprinsessegade, Dron-
ningens Tværgade, Adelgade og Sølvgade.
- 5) Trinitatis Sogn:
- I. Fra Sognet henlægges:
- a. Til Garnisons Sogn:
Karréen, der begrænses af Kronprinsessegade, Dron-
ningens Tværgade, Adelgade og Gothersgade.
- b. Til Frederiks Sogn:
Karréen, der begrænses af Kronprinsessegade, Dron-
ningens Tværgade, Adelgade og Sølvgade.
- c. Til Helligaands Sogn:
Karréen, der begrænses af Gothersgade, Møntergade,
Klareboderne, Købmagergade, Kronprinsensgade, Sværte-
gade og Store Regnegade.

II. Til Sognet lægges:

a. Fra Vor Frue Sogn:

Karréen, der begrænses af Købmagergade, Kultorvet, Rosengaarden, Fiolstræde, Store Kannikestræde, Lille Kannikestræde og Skindergade.

b. Fra St. Andreas Sogn:

Karréen, der begrænses af Ahlefeldtsgade, Nørre Voldgade, Øster Voldgade, Sølvgade, Øster Farimagsgade og Nørre Farimagsgade.

6) Christiansborg Slotskirke tages i Brug som Sognekirke for et selvstændigt Sogn med Navnet Christiansborg Slotssogn og hertil henlægges:

a. Fra Christians Sogn:

Slotsholmen, begrænset af Kanalerne og Havnen.

b. Fra Helligaands Sogn:

Karréen, der begrænses af Vandkunsten, Løngangsstræde, Bag Raadhuset, Vestre Boulevard, Havnen og Frederiksholms Kanal.

c. Fra Vor Frue Sogn:

Karréen, der begrænses af Frederiksberggade, Vesterbrogade, Bernstorffsgade, Ved Hallerne, Havnen, Vestre Boulevard, Bag Raadhuset, Løngangsstræde, Vandkunsten, Raadhusstræde og Nytorv.

7) Christians Sogn:

I. Fra Sognet henlægges:

Til Christiansborg Slotssogn:

Slotsholmen, begrænset af Kanalerne og Havnen.

II. Til Sognet lægges:

Fra Sundby Sogn:

Karréen, der begrænses af Amager Fælledvej, Svinget og Amager Boulevard.

8) Helligaands Sogn:

I. Fra Sognet henlægges:

Til Christiansborg Slotssogn:

Karréen, der begrænses af Vandkunsten, Løngangsstræde, Bag Raadhuset, Vestre Boulevard, Havnen og Frederiksholms Kanal.

II. Til Sognet lægges:

Fra Trinitatis Sogn:

Karréen, der begrænses af Gothersgade, Møntergade og Klareboderne, Købmagergade, Kronprinsensgade, Sværtegade og Store Regnegade.

9) Vor Frue Sogn:

a. Til Christiansborg Slotssogn:

Karréen, der begrænses af Frederiksberggade, Vesterbrogade, Bernstorffsgade, Ved Hallerne, Havnen, Vestre Boulevard, Bag Raadhuset, Løngangsstræde, Vandkunsten, Raadhusstræde og Nytorv.

b. Til Trinitatis Sogn:

Karréen, der begrænses af Købmagergade, Kulturvet, Rosengaarden, Fiolstræde, Store Kannikestræde, Lille Kannikestræde og Skindergade.

II. Til Sognet lægges:

Fra St. Andreas Sogn:

Karréen, der begrænses af Gyldenløvesgade, Nørre Farimagsgade, Schacksgade, Nansensgade, Turesensgade og Nørre Søgade.

10) St. Andreas Sogn:

Fra Sognet henlægges:

a. Til Trinitatis Sogn:

Karréen, der begrænses af Ahlefeldtsgade, Nørre Voldgade, Øster Voldgade, Sølvgade, Øster Farimagsgade og Nørre Farimagsgade.

b. Til Vor Frue Sogn:

Karréen, der begrænses af Gyldenløvesgade, Nørre Farimagsgade, Schacksgade, Nansensgade, Turesensgade og Nørre Søgade.

c. Til Østervold Sogn:

Karréen, der begrænses af Gammeltoftsgade, Øster Farimagsgade, Sølvgade og Øster Søgade.

11) Østervold Sogn:

I. Fra Sognet henlægges:

Til St. Pauls Sogn:

Karréen, der begrænses af Østervoldgade, Østerbrogade og Jernbanelinien.

II. Til Sognet lægges:

Karréen, der begrænses af Gammeltoftsgade, Øster Farimagsgade, Sølvgade og Øster Søgade.

12) Frihavns Sogn:

Fra Sognet henlægges:

Til Citadels Sogn:

a. Karréen, der begrænses af Kristianiagade, Livjægergade, Østbanegade og Classensgade og Østerbrogade.

b. Karréen, der begrænses af Strandboulevarden, Classensgade, Østbanegade og Holsteinsgade.

13) Rosenvængets Sogn:

Fra Sognet henlægges:

Til Citadels Sogn:

Karréen, der begrænses af Strandboulevarden, Holsteinsgade, Østbanegade og Jens Munksgade.

14) Sundby Sogn:

Fra Sognet henlægges:

Til Christians Sogn:

Karréen, der begrænses af Amager Fælledvej, Svinget og Amager Boulevard.

B. at der ved indtrædende Lejlighed nedlægges følgende Embeder ved nedennævnte Kirker i København:

- 1) Kaldskapellaniet ved Garnisons Kirke,
- 2) Kateketstillingen ved St. Pauls Kirke,
- 3) Kateketstillingen ved Frederiks Kirke,
- 4) det residerende Kapellani ved Helligaands Kirke,
- 5) det 2det residerende Kapellani ved Københavns Domkirke (Vor Frue Kirke),
- 6) Kaldskapellaniet ved St. Andreas Kirke og
- 7) det 2det residerende Kapellani ved Holmens Kirke.

C. at Christiansborg Slotskirke i København ogsaa efter Oprettelsen af Christiansborg Slotssogn holdes til Raadighed for Afholdelse af Gudstjeneste og kirkelige Handlinger for Hans Majestæt Kongen og det kgl. Hus efter derom nærmere af Hans Majestæt Kongen truffet Bestemmelse.

D. at der oprettes et Embede som Sognepræst ved Christiansborg Slotskirke i København fra den 1. August 1930 at regne.

E. at der oprettes et Embede som residerende Kapellan ved Citadels Kirke i København, ligeledes fra den 1. August 1930 at regne og med Forpligtelse for den Mand, der kaldes hertil, til tillige at overtage den præstelige Betjening af det militære Hospital i København.

F. at der ikke tillægges Beboerne af de Karréer, der i Overensstemmelse med ovenstaaende henlægges til Garnisons Sogn i København, nogen Ret til Begravelsesplads paa Garnisons Kirkegaard.

Man havde længe vidst, at Kirkeminister Dahl forbedte en større Omlægning af de københavnske Kirkesogne, og Kirkeministeren havde i Løbet af Vinteren og Foraaret haft talrige Møder med de forskellige Menighedsraad, hvor han havde forelagt sine Planer. I Enkeltheder havde Ministeren ikke ønsket, at disse kom frem for Offentligheden, før de var gennemdrøftet paa fortrolige Møder og Omlægningen forelaa som et fait accompli. Derimod havde Ministeren ikke haft noget imod, at Hovedtanken i Forslaget blev kendt: at Grænserne for de indre Sogne skulde forskydes ud mod Broerne, for paa denne Maade at afbøde Affolkningen i den indre By.

Det havde hele Tiden været Kirkeminister Dahls Hensigt, at Omlægningen skulde foregaa i flere Tempi, og at der skulde begyndes med den indre By. Den Ordning, der forelaa, vedrørte da ogsaa kun den indre Bys Sogne. Den betydningsfuldeste Ændring var Oprettelsen af det nye Sogn, Christiansborg Slotssogn med Christiansborg Slotskirke som Sognekirke.

Nu da Nyordningen var definitiv, og havde faaet Kongens Approbation, saaledes at Slotskirkens Fremtid var bleven sikret som Sognekirke inden for Folkekirken, fremkom der i de følgende Dage gennem Pressen fra Præster o. fl., Udtalelser, som det formentlig vil være paa sin Plads at gengive som Slutning paa dette Værk.

Citadelskirkens Sognepræst, Pastor A. V. Storm var meget tilfreds med Nyordningen og udtalte:

„Den væsentligste Del af mit Sogns Forøgelse tages
„fra Frihavns Sogn og lidt fra Lutherkirkens Sogn.
„Det drejer sig hovedsagelig om nyopførte Huse, hvis
„Beboere endnu ikke har naaet at voxe sammen med
„det lokale Menighedsliv, saa det gør ikke meget, at
„de overføres. Militairhospitalet, som er en Tilføjelse
„til Citadels Sogn, vil helt blive bestridt af den resi-
„derende Kapellan, som Sognet nu faar.

I de Nabosogne, som formindskedes ved Omlægningen, sporedes ikke megen Tilfredshed, saaledes udtalte Sognepræst Welding ved Helligaandskirken:

„Menighedsraadet har jo i det væsentlige samtykket i
„Ordningen ogsaa for vort vedkommende, uden at vi
„derfor kan sige at være begejstrede derfor. Vort
„Sogns Indbyggerantal gaar vel ned fra ca. 8000 til
„henved 5000, og dette Tal, der vel omtrent er som
„det ny Sogns, vil yderligere falde, naar Bolignævnet
„en Gang ophører og den indre By derved bliver
„endnu mere overvejende Forretningskvarter. Hellig-
„aands Kirken bliver herefter i alt væsentligt udpræget
„Prædike-Kirke, hvis Præst maa se at samle sig en
„særlig Forkynder-Menighed.

Pastor Chr. Henriksen ved Vor Frue Kirke var ogsaa meget ked af Ordningen:

„Vi beklager i høj Grad Omlægningen og at vi skal
„afgive nogle Indbyggere, naar der ikke i Forvejen var
„nok for os. Vort Menighedsraad er ogsaa ked af det,
„men for det fælles Bedste maa vi jo gaa med.

Endvidere tilkendegav Departementschef Holbøll sin Mening om Sognændringerne:

„Hvad vi først og fremmest opnaar ved Nyordningen
„er, at Christiansborg Slotskirke bevares og bliver
„Sognekirke, men ved Siden af dette nye Sogns Opret-
„telse er der jo flere Ændringer, særlig Beskæringen

„af det store Andreas Sogn. Hovedtanken i hele Om-
„lægningen af de københavnske Sogne er at redde de
„gamle Kirker i den indre By. Udviklingen gaar jo
„stadig i Retning af, at den affolkes. Folk flytter ud
„ad Udkanterne til og Ejendommene tages i Brug til
„Forretningslokaler. I de sidste Aar er det kun helt
„ude i Husum og Valby, at Befolkningen tager til,
„medens den herinde gaar mere og mere tilbage. Man
„mærker det i Skolerne, hvor Kommunen staar over
„for ganske tilsvarende Problemer, og i Kirkerne. Gar-
„nisons Sogn er nu helt nede paa 6000 Indbyggere,
„og det er for lidt til saa stor en Kirke. Det øde-
„lægger Menighederne, naar de bliver for smaa. Der-
„for vil vi afbøde Stødet og redde Sognene.

„Ved den nuværende Ændring skydes Grænserne læn-
„gere ud mod Periferien. Det vil i Længden med-
„føre, om ikke i næste, saa i tredie eller fjerde
„Omgang, at vi sparer at bygge nye Kirker, medens
„de gamle staar tomme. Kirkeministerens oprindelige
„Forslag var noget mere vidtgaaende, men blev ændret
„efter Forhandling med Menighedsraadene, men iøvrigt
„kommer Omlægningen af Sognene i Yderkanterne
„først senere.

Endelig fremkom Confessionarius, Holmens Provst
H. M. Fenger med følgende Udtalelse:

„Ministeriet har jo kæmpet længe, for at faa Forhol-
„dene ændrede og Menighedsraadene er da ogsaa gaaet
„ind paa denne Ordning, som jeg mener er god.
„Biskoppen havde sin Mening og Ministeriet sin, og
„jeg synes, der er Grund til at glæde sig over, at vi
„nu har faaet dette Resultat. Pengene til det nye
„Sognepræsteembede maa fremgaa af den almindelige
„Præsteligning i København, som altsaa fremtidig maa
„fordeles noget anderledes. Det forekommer mig, at
„man her har realiseret en ældgammel og yderst beret-
„tiget Tanke, nemlig den, at Kirken paa Absalons
„gamle Slotsholm, som jo dog er Fortsættelsen af
„hans Kirke, nu atter bliver Midtpunkt for et køben-

„havnsk Sogns Menighedsliv og Sognet bliver ikke
„større, end at det kan betjenes af en enkelt Præst.
„De kirkelige Handlinger i Kongefamilien vil frem-
„deles selvstændigt udføres i Slotskirken, idet Hoffet
„for saa vidt bevarer en Særstilling.

Søndag d. 10. August 1930 afholdt det nye Christiansborg Slotssogn sin første Gudstjeneste i Christiansborg Slotskirke, men først i Efteraaret 1931 forelaa officiel Udnævnelse af den nye Sognepræst.

Ved kgl. Resolution af 18. September 1931 blev hidtilværende Præst for Valgmenigheden i Kerteminde og Omegn, Oscar William Harald Geismar beskikket til Sognepræst ved Christiansborg Slotskirke i Kjøbenhavn fra den 1. Oktober 1931.

Denne Udnævnelse kom ikke som nogen Overraskelse, thi Pastor Geismar var absolut Favorit blandt Ansøgerne, og da han allerede for et Par Uger siden fra Prædikestolen meddelte sin Menighed, at han var Ansøger til Embedet som Sognepræst ved Slotskirken i Kjøbenhavn, har han formentlig ogsaa selv været saa nogenlunde sikker paa at blive udnævnt.

Pastor Geismar er født her i Kjøbenhavn, efter at Faderen, Grundlæggeren af de kendte Geismar'ske Væverier, nu afdøde Fabrikant C. F. Geismar, var flyttet hertil fra Randers. Pastor Geismar, der er Broder til Professor, Dr: Eduard Geismar, er 54 Aar gl. Da han havde taget sin Embedsexamen i 1899, var han først Medarbejder ved Dagbladet „Samfundet“, men siden han i sin grønne Ungdom virkede som Journalist, har hans Virksomhed ligget i Provinsen, hvor han i nogle Aar deltog i Højskolearbejdet. Han har været Højskolelærer, saagar Højskoleforstander i en Alder af 26 Aar. Derefter blev han Redaktør, sidst af det radikale Blad i Kolding, men i 1909 gik han over i Præstegerningen, og blev udnævnt til Kapellan paa Lolland, og fra 1913 til 21 Sognepræst i Rønninge og Rolfsted paa Fyen. Siden 1921 har Pastor Geismar været Præst for Kerteminde Valgmenighed, og paa en saadan Maade, at der blev Sorg i Kerteminde, da han rejste bort.

Fra sin 10 aarige Stilling som Valgmenighedspræst og forud som Præst i Folkekirken, er Pastor Geismar saaledes fortrolig med Arbejdet under almindelige Sogneforhold, og han er Medlem af det kirkepolitiske Udvalg.

Pastor Geismar har udgivet en lang Række meget læste kristelige Bøger, religiøse Skrifter, opbyggelige Betragtninger og en Andagtsbog i to Dele. Kendt er hans „Digterprofiler“, og baade i den og i Artikler om afdøde Præster i Aarenes Løb har hans Karakteriseringsevne lagt sig for Dagen. Ved Siden heraf har han udfoldet stor Flid og gjort sit Navn kendt som Litteraturkritiker ved Fyens Venstreblad.

Religiøse og æstetiske Anlæg har hos ham indgaaet en ikke almindelig Alliance. Han er en talentfuld Skribent og i det hele taget en intelligent og højtbegavet Personlighed. Ved sin mangeaarige Virksomhed i Kirker og Forsamlingsale har Pastor Geismar opøvet en Forkynderevne, der nu kommer Hovedstaden til Gode.

Ved Slutningen af September var den gennemgribende Restaurering af Holmens Kirke tilendebragt, og Søndag d. 4. October 1931 kunde dens Menighed atter samles i den smukt istandsatte Kirke.

Søndag d. 1. November 1931 blev Pastor Oscar Geismar ved Højmassen indsat i sit nye Embede som den første Sognepræst ved det nyoprettede Christiansborg Slotssogn ved en Højtidelighed i Slotskirken. Alle Lys var tændt, store smukke Blomsterkurve stillet frem, og en talrig Menighed og kirkelig Interesserede fyldte Kirken. Gudstjenesten, som tog sin Begyndelse Kl. 10, overværedes bl. a. af Kirkeministeren, Professor E. Geismar og Frue og flere Præster. Til venstre i Koret sad Menighedsraadets Medlemmer og ved Orglet dens nye Organist Magister, Mogens Wøldike.

Det var grundtvigske Toner, der lød i Slotskirken, først Salmerne „Den signede Dag“, og „O, Kristelighed“, hvorefter selve Indsættelsen foregik. Sammen traadte Holmens Provst, kgl. Confessionarius Harald Hornbeck og Pastor Geismar frem paa Prædikestolen. Provsten hen-

vendte sig i hjertelige Ord til den nye Præst, hvem han hilste som en velforfaren Mand, baade i Gudslivet og Menneskelivet, med et Navn, der havde god Klang inden for Kirken, baade fra Brødrenes og hans egen Virksomhed, ikke mindst som Skribent. Provsten ønskede ham Lykke til at være en ny Røst i Hovedstaden med Evne til at aande paa Gløderne. Man trængte til hans Røst i Præstekoret herinde, til en ny Kraft i den gamle By. Idet Provsten paalagde Menigheden vedblivende at møde trofast op, ønskede han den og Præsten til Lykke. Indsættelsen sluttede som sædvanlig med Oplæsning af Kongens Kaldsbrev og Biskoppens Collats.

Pastor Geismar talte derefter over Allehelgensdags Evangelium, og fremførte sin Tiltrædelses Prædiken med stor Kraft og Myndighed. Med Udgangspunktet i Dagens Text, Saligprisningerne, spurgte han: hvad er Menneskers endelige Maal? Derpaa er de ude af Stand til at svare, de har kun midlertidige, foreløbige Maal, som Mennesker er tilbøjelige til at blive hængende ved, og kræve Ro til at leve Livet iblandt, i og for sig berettiget, hvis de ikke skygger for det evige. Men hvad vil et Menneske til syvende og sidst? Dette Evighedens Spørgsmaal til Timelighedens Børn viser de fra sig. De har deres private Text til Allehelgen: Salige er de, der er blevet rige eller velhavende, salige er de højtbegavede.

Først den, der møder Jesus Christus, og lytter til hans Evangelium, ser sig længere ud. En Adam Homo forsager det evige, for at naa det højeste paa Jord, men Dagen kommer, da det hernede viser sig at have været Skygger, og den, der slog sig til Ro dermed, en Taabe. Verdslige Værdier blegner i Uendelighedens Perspektiv. Guds Enbaarne gør Husbesøg hos enhver, som trods al Synd véd sig skabt i Guds Billede og viser ham Livets Maal: at være som Han, elskende, tilgivende.

God og glad er Indholdet af det Liv, hvortil Han indbyder dem, som hungrer og tørster, kan blot Mennesket blive fattigt nok, saa kan Han fylde det med sin Rigdom, og alt bliver af Guds Naade og til Guds Ære.

Med Altergang og Grundtvigs: „Det er saa yndigt at følges ad, hvor banet Vejen er paa det jævne“ sluttede den højtidelige Gudstjeneste.

Det er forud berettet, hvilke Præster, der havde været fast ansat ved Slotskirken fra 1826 til 1926, og i Tilknytning hertil skal medgives Fortegnelse over samtlige ved Slottets Kirke forud ansatte Præster, hvilken Navneliste kan føres tilbage til 1563:

- 1563 Christen Ottesen Blichfeldt.
- 1568 Thomas Gregersen Hemmet.
- 1585 Poul Andersen Medelbye.
- 1613 Saxo Jensen.
- 1615 Hans Michelsen.
- 1617 Vilhelm Hansen Lemvig.
- 1617 Menelaus Poulsen Nestved.
- 1626 Mads Nielsen Tølløse.
- 1627 Jens Christensen Aalborg.
- 1634 Ludvig Hansen Munthe.
- 1636 Jens Pedersen Schjelderup.
- 1640 Christen Madsen Tausen.
- 1643 Johan Damsanus.
- 1651 Morten Poulsen Grum.
- 1652 Michael Henriksen Tisdorph.
- 1660 Mathias Nielsen Foss.
- 1665 Rudolph Poulsen Moth.
- 1672 Emmiche Pedersen Nedergaard.
- 1676 Johan Adolph Philipsen Bornemann.
- 1683 Peder Danielsen Køler.
- 1707 Johan Thomsen Ocksen.
- 1712 Fr. Chr. Carlsen Rodriquetz.
- 1716 Marcus Christiansen Müller.
- 1725 Peder Christophersen Hersleb.
- 1741 Hans Jørgen Olufsen Bang.
- 1748 Fr. Pedersen Quist.
- 1752 Jørgen Carsten Mathiesen Bloch.
- 1765 Chr. Hansen Schmidt.
- 1769 Johan Chr. Schönheyder.
- 1777 Bendix Rasmussen Krøll.
- 1783 Børge Poscolan Kofod.

Endvidere har to tyske Præster været ansat ved Slotskirken, nemlig:

- 1716 Marcus Christiansen Müller
tillige som oven for nævnt dansk Slotspræst.
1766 Hector Frederik Janson
tysk Hofpræst.

Sluttelig skal nævnes de danske Hofpræster og Hofprædikanter samt kongelige Confessionarier eller øverste Hofpræster, der havde deres Embede og Bestilling ved andre Kirker, men som her i Slottets Kirke har foretaget kirkelige Handlinger inden for Kongehuset eller ved forskellige Lejligheder haft Tjeneste i Slotskirken.

Hofpræster og Hofprædikanter:

- 1568 Anders Sørensen Wedel.
1580 Jens Gjødesen.
1582 Albert Hansen.
1585 Niels Lauritsen Arctander.
1592 Poul Andersen Medelbye.
1604 Erik Andersen.
1735 Erik Ludvigsen Pontoppidan.
1747 Hans Jørgen Olufsen Bang.
1752 Frederik Pedersen Quist.
1772 Christian Hansen Schmidt.
1774 Nicolai Edinger Balle.

Kongelige Confessionarier eller øverste Hofpræster:

- 1536 Andreas Jedike.
1543 Nicolaus Kragius.
1552 Henricus Martini Buscoducencis.
1559 Niels Nielsen Colding.
1578 Christopher Hieronymussen Knoff.
1592 Niels Lauritsen Arctander.
1595 Poul Andersen Medelbye.
1597 Anders Bendsen Dallin.
1602 Chr. Jensen Guldager.
1607 Anders Mikkelsen Colding.
1608 Andreas Christensen Arreboe.
1616 Hans Michelsen.
1616 Mads Jensen Middelfart.
1620 Peder Hansen Sture.
1624 Morten Madsen.
1627 Christen Jensen.
1629 Johan Nicolai Nifamus.

- 1630 Christen Jensen.
1635 Peder Pedersen Winstrup.
1638 Jacob Madsen.
1645 Ole Jensen Wind.
1647 Laurits Jacobsen Hindsholm.
1651 Hans Dideriksen Bartsker.
1660 Erik Mogensen Grave.
1664 Mathias Nielsen Foss.
1665 Thorkild Thuesen.
1668 Hans Sørensen Leth.
1688 Peder Jespersen.
1715 Chr. Sørensen Lemvig.
1725 Søren Jacobsen Lintrup.
1731 Johan Christiansen Frauen.
1733 Johan Bluhme.
1754 Fr. Pedersen Quist.
1766 Ludvig Hansen Harboe.
1778 Christopher Johansen Bluhme.
1782 Christian Hansen Bastholm.
1800 Nicolai Edinger Balle.
1816 Michael Frederik Liebenberg.
1828 Jacob Peter Mynster.
1854 Eggert Christopher Tryde.
1861 Balthasar Münter.
1864 Just Henrik Voltelen Paulli.
1865 Hans Lassen Martensen.
-